

SZAKDOLGOZAT

Dr. Hajdu-Nagy Gergely

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Favizsgáló és faápoló szakmérnök

szakirányú továbbképzési szak

**TÖRTÉNETI FAMATUZZÁLEMEK A BUDAI-HEGYVIDÉK
VILLAKERTJEIBEN**

– A VUK-GERBEAUD-VILLA VÉDETT KERTJE –

Belső konzulens: Mosonyi István Dániel PhD
egyetemi adjunktus,
laboratóriumvezető

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Dísznövénytermesztési és
Dendrológiai Tanszék

Külső konzulens: Szallerné Sohajda Ildikó
kertésszmérnök,
faápoló szakmérnök

Készítette: Dr. Hajdu-Nagy Gergely

Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék

2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés, célkitűzés	2
2. Irodalmi áttekintés	6
2.1. A szakdolgozat szakirodalmi forrásai	6
2.2. A budai villakertek kerttörténeti stíluskorszakai, stílusjegyeinek ismertetése	8
2.3. Egyes budai villakertek rövid bemutatása	10
2.4. A budai villakertek faállománya	14
2.5. A Vuk-Gerbeaud-villa kertje	15
2.6. Jogszabályi háttér	22
3. Anyag és módszer	25
4. Eredmények	27
4.1. A Vuk-Gerbeaud-villa kertjének történeti értékű fái	27
4.2. A villakert egyik kimagasló történeti értéket képviselő tölgyfájának vizsgálata ...	36
4.3. Műemléki kertben történeti értékű fák felmérésére szolgáló minta adatlap	39
5. Következtetések	41
6. Összefoglalás	41
7. Köszönetnyilvánítás	43
8. Irodalomjegyzék	44
9. Mellékletek	46
9.1. melléklet: Légifotók	46
9.2. melléklet: Állapotfotók	53
9.2.1. melléklet: A villakert állapotfotói	53
9.2.2. melléklet: A történeti értékű fák állapotfotói	62
9.3. melléklet: A Vuk-Gerbeaud-villa kertjében álló, történeti értéket képviselő fák favizsgálati katasztere	77
9. 4. melléklet: Vuk-Gerbeaud-villa kertje; Vizuális és akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat, kockázatelemzés és ápolási javaslat műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével (MINTA ADATLAP) ---	78

„A természet remeknek alkotó
Budának erdős bérczes tájait,
De emberi észnek gondja kelle még
Kényelmesen élvezni bájait.”¹

1. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

A fent idézett sorokat Havas Sándor nyugalmazott államtitkár emlékére a Millennium idején faragták emléktáblába, a jánoshegyi vendéglő mellett álló sziklába. Havas, a Budakeszi úton álló Csendilla tulajdonosa, sokat fáradozott a Budai-hegyvidék felvirágoztatásáért.² Szép fekvésének, tiszta levegőjének, kedvező széljárásának és mérsékelt nedves klímájának köszönhetően a Svábhegy és környéke hamar népszerűvé vált a budapesti polgárság körében.³ Az 1900-as évek elején a hegyvidéket már turistautak hálózta be. A hegyre „*a villamos vasút a szélrőzsa minden irányából reggel öt órától este 11 óráig 5 percenként közlekedik. Ezen kívül [...] bérkocsi-tulajdonosok állandóan a közönség rendelkezésére állanak.*”⁴ A korabeli térképeken jelzett Svábhegyi Szanatórium, majorsági épületek, vendéglők, nyaralók és villák tisztaságban álltak egymástól. A területet összefüggő erdő borította, amelyet gyönyörű, több ezer négyszögletes kertek és szőlők tagoltak. (A budai szőlőművelés története egészen a római korig visszavezethető. A honfoglalás utáni évszázadokban, mint az ország ismert borvidékét említik.⁵) „*Hálás hely a kiránduló ifjúság részére a Zugliget, melynek flórája*

¹ Siklóssy (1929), p. 169.

² Horler (1962), p. 529. nyomán: A budai hegyvidék jelentős részét magába foglaló XII. kerület – magas fekvésének köszönhetően – a XIX. század második feléig igen gyéren lakott terület volt. Még a rómaiak korából sem találtak jelentősebb összefüggő, zárt településnyomokat a régészek. Amit találtak, az is szőlőműveléssel állhatott kapcsolatban. Az Istenhegyi út közelében, a Brassói úton, a Városmajornál, a Böszörményi úti laktanyánál és a Sportkórház területén előkerült IV. századi római sírleletek közeli villák létezésére utalnak.

³ Eperjessy (1906), pp. 58-59.: „... a főváros közvetlen közelében fekvő Zugliget klimatológiai szempontból annyiban előnyös, hogy a léghőmérséklet szélsőségei sohasem olyan magasak vagy alacsonyak, mint a fővárosban. Az északi szélről védett Zugligetben 1892-ben 597 esetben jegyeztetett fel szélcsend, ugyanakkor a főváros területén csak 196 esetben jegyeztetett fel szélcsend. Csapadék viharral volt a Zugligetben 6 esetben, a főváros területén 37 esetben. A kik tehát a főváros forró nyári levegőjétől szabadulni óhajtanak...”

⁴ Eperjessy (1906), pp. 54-55.; valamint Siklóssy 1929. pp. 117., 124. írja: „A svábhegyi fogaskerekű vasutat – a világ harmadik üzembe helyezett fogaskerekű vasútaját – 1874. évi július hó 24-én adták át a forgalomnak.” 1929. júniusától villamosították.

⁵ Horler (1962), pp. 529-530. nyomán: A kerület nagy része, egészen a XIX. sz. második feléig szőlőművelés alatt állt. Ekkor már álltak a Szabadsághegyen (korábbi nevén Schwachenberg vagy Svábhegy) azok a villák, amelyeket tehetősebb budai és pesti polgárok, és egyes szőlőbirtokosok nyaralóul használtak. Egy 1876. évi térkép tanúsága szerint csupán a Városmajor és a Kékgolyó utcát szegélyezték házak; ugyanakkor elszórtan fekvő épületeket lehet látni a Zugligeti út elején, a Fácán vendéglő környékén, valamint a Béla király úton. A Szabadság-hegynek és a Széchenyi-hegynek nyaralókkal és luxusvillákkal való beépítése a századfordulón következik be. Ekkor indul meg a Krisztinaváros felől a városias jellegű belterület térhódítása.

páratlanul gazdag. Már kora tavasszal ezrivel tódul ki az ifjúság, hogy kikeleti hóvirágot, tavaszi ibolyát, kökörcsint, kankalint stb. szedhessenek és gazdagíthassák vele herbáriumokat.”⁶

Siklóssy László 1929-ben már így panaszkodik: *„Maga a Svábhegy nagyot változott és változik folyvást. Hol vannak azok az idők, amikor a Svábhegyen kedélyesen el lehetett mulatni a szabad természet üde zöldjében, fésztelenül igazán magyarosan? Ma, teljes toilette-ben, a férfiak csaknem à quatre épingles, a nők valóságos parádéba suhognak végig a ritkán öntözött utakon s egy darab nagyvárost hoznak magukkal a megrendszabályozott zöld fák alá.”⁷*

Az ezredforduló után 24 évvel a Svábhegyen és Zugligeten sétálva merőben más kép fogadja a látogatót.⁸ Budapest növekedése során a hegyoldalakat sűrűn és igénytelenül beépítették,⁹ az utakat leaszfaltozták, az erdő legnagyobb része elpusztult, néhány sziklát és kisebb területeket sikerült csak védelem alá helyezni. A csekély számban megmaradt, akár műemléki vagy helyi védettséget is élvező történeti villakerteket a rendszerváltás után folyamatosan veszély fenyegeti. A telekárak folyamatos növekedése a telkek feldarabolásához, így a rendkívül értékes növényállomány pusztulásához vezet, sok esetben már vezetett.¹⁰ A pusztulást tovább súlyosbítja a hazánkban is jelenlévő aknázómoly (Cameraria ohridella)¹¹ elterjedése, amely a koros faállomány kb. egyharmadát kitevő vadgesztenyefákat gyengíti le évről-évre. Korábban a savas esők¹², az aszályos nyarak, újabban a „klímaváltozás”, amely a lucfenyőket, bükkfákat tünteti el leginkább látványos gyorsasággal a „Hegyvidékről”.

⁶ Eperjessy (1906), p. 59.

⁷ Siklóssy (1929), p. 129.

⁸ Pedig Dr. Siklóssy László 1929-ben már felhívta a figyelmet: *„Alulról alig negyedórás az út és mégis egészen új világba érkezünk. Odalent áthatolhatatlan köd borítja a fővárost, a gyárak füstje, a nagyváros kipárolgása szürkén borul rá a láthatárra, idefönn a Svábhegyen pedig kristálytiszt levegő és a természet haldokló pompája fogad. ... Negyedóra a fővárostól és olyan természeti kincset rejtegetnek, aminővel Európának talán egyetlen fővárosa sem dicsekedhetik.”* Siklóssy (1929), p. 145.

⁹ Thirring (1893), p. 12.: *„Az 1886. év derekán végzett népösszeírás 4000 főben állapította meg a budai oldalon (de csak a főváros területén) nyaralók számát; azóta e szám bizonyára kétszer annyira emelkedett. Ezt mutatja a budai hegyek nyaralótelepeinek gyors fejlődése, mely évről évre újabb területeket von be az eddigi keretbe. ... a svábhegyi fogaskerekű vasút forgalma 1876 óta napjainkig 95.000 személyről 237.000-re gyarapodott...”*

¹⁰ Pl. Devecseri-villa kertje, Karczag-villa kertje. A második világháború után államosított díszkertes villák, nyaralók egészen a rendszerváltásig szanatóriumoknak (pl. Weiss Manfréd villája és a Frivaldszky-villa a Béla király úton), üdülőknek adtak otthont. Jó hír, hogy ezeknek a villáknak egy része a 2001-2004 közötti felmérés óta új tulajdonost kapott és felújították, rossz hír, hogy ezt általában a kert kárára, annak beépítésének a terhére.

¹¹ Griegel, Adalbert (2003), pp. 110-111.

¹² Kremer, Bruno P. (1995), pp. 279-280.

A Budai-hegyvidék villakertjeit¹³ – azon belül is kutatási témám pontos helyszínét, a Vuk-Gerbeaud-villa kertjének sorsát – 23 éve követem „szakmai” figyelemmel. A koros faállományuk miatt is óriási értéket képviselő 12. kerületi villakertekkel először 2001-ben kerültem közelebbi kapcsolatba, amikor a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal megbízásából – a később egészen 2004-ig tartó munkában – mintegy 200 kisebb-nagyobb helyszínt (már műemléki, illetve önkormányzati védelem alatt álló villák, nyaralók és középületek kertjeit) mértük fel tájépítész kollégáimmal, végeztünk műemléki revíziót, készítettünk értékleltárt.

A kimagasló kertművészet-történeti értéket képviselő Vuk-Gerbeaud-villa kertjére 2013-ban készítettem kertetörténeti tudományos dokumentációt¹⁴, és kertépítészeti-örökségvédelmi helyreállítási tervet¹⁵. Sajnos ebben az időben darabolták három felé az eredeti díszkertet (egy nagyobb, jellemzően sportcélokat szolgáló részt az északi oldalon már korábban leválasztottak róla). A villakert helyén kortárs stílusú lakópark épült; sok más barbárság mellett ekkor vágtak ki ezen a területen – kihasználva egy néhány hónapos jogi bizonytalanságot az önkormányzati rendeletalkotásban – egy 130 cm törzsátmérőjű kocsánytalan tölgyet... Az elmúlt években már az államigazgatás oldaláról is „revíziózhattam” a kertet, segítettem az illetékes műemlékfelügyelő (eljáró hatósági) munkáját. A hányatott sorsú épületet az elmúlt években adták-vették, elhanyagolták, elkezdték a felújítást, majd megint elhanyagolták. A kert is hasonló bánásmódban részesült, amelyből már sajtóhír is lett;¹⁶ bár szorosan véve szakmai szempontból nem okozott nagy kárt a legújabb tulajdonos azzal, hogy kivágta a Béla király út felüli oldalon a gyomfákat és bozótost.

Szakdolgozatommal több célom van. Mindenekelőtt *kontextusba* kívánom helyezni a szakdolgozatom tárgyául választott villakertkertet, és annak történeti növényállományát, hogy az olvasónak megfelelő rálátása legyen azokra a negatív természeti és társadalmi, gazdasági folyamatokra, amelyek számos történeti villakert – így hazai kertkultúránk

¹³ Ferkai (1995), pp. 15-16.: „VILLÁNAK nevezzük a zöldövezetben, parkszerű telken szabadon álló, nagyméretű, általában többszintes, reprezentatív lakóházat, mely egy családnak, esetleg több generációnak ad állandó, néha alkalmi lakhelyet. A családi háztól nemcsak méretében, de szerepében is különbözik: nem csupán lakhelyül szolgál, hanem a társadalmi élet színtereként is funkcionál. A villa lényegéhez tartozik, hogy a szokásos lakóhelyiségeket fogadásokra alkalmas reprezentatív tércsoport egészíti ki, mely általában nyitott teraszokkal és a kerttel is kapcsolatban áll. ... A harmincas évektől kezdve a nagyobb méretű, igényes modern lakóépületeket szintén villának nevezték.”

¹⁴ Hajdu-Nagy Gergely (2013)

¹⁵ Hajdu-Nagy Gergely (2016)

¹⁶ URL: <https://metropol.hu/aktualis/2022/10/fa-fairtas-vuk-gerbeaud-villa-kosztka-erno-magyar-kertepitok-oroszagos-szovetseg>

pótolhatatlan értékeinek – pusztulását okozzák. A szakdolgozat első felében bemutatom a Svábhegy egykor **jellemző villakertjeinek kertművészeti stílusait**, ezekre több helyszínt hozok mintaként. Ismertetem továbbá a műemléki villakertek fafelmérései során szerzett tapasztalataimat: a helyszíneken szemrevételezéssel egyszerű fakatasztert készítettünk, a legfontosabb adatok megjelölésével (fa faja, törzsátmérője, térbeli pozíciója a kert szövetében); ezek összegzett adatait bemutatom a szakdolgozatban (**fafaj eloszlási diagram**). Az egyes fák meghatározása nem tekinthető botanikai-dendrológiai-faápolói igényességgel teljesnek, előfordulhatnak benne hibák, hiszen frissen végzett diákként mértük fel a fákat. Mégis, ma már archív anyagként, alapvetően megbízhatónak tekinthetők és értékes forrásanyagként szolgálnak a későbbi kutatásokhoz, az elmúlt több, mint 20 évben történt fapusztulások érzékeltetéséhez. Az „általános” helyszíni, kerttörténeti és dendrológiai ismertetést követi a választott helyszín **kerttörténeti tudományos ismertetése**, amely a 2013-as kutatási eredményeimből közli az ide vonatkozó ismerteket. Ezek után „fordul” rá a szakdolgozat a Budapest 12. kerület, Béla király út 30/A. – Bükkös út 2. címen található, egykori Vuk-Gerbeaud-villa történeti kertjének (műemléki törzsszám [azonosító]: 16372 [18984]; hrsz. 9534/8) növényállományára, azon belül is leszűkítve a műemlékvédelmi szempontból értékes történeti értékű, még az új telekhatáron belül megmaradt dendrotaxonokra. Meghatározom a „**történeti értékű fa**” definícióját. Ezeket a **faegyedeket kataszterezem és értékelem**. Már itt is felhívom a figyelmet a különösen nagy értéket képviselő kocsánytalan tölgyfákra (*Quercus petraea*), a nagylevelű hársakra (*Tilia platyphyllos*), és az Elnöki Rezidencia felé álló telekhatárhoz közeli, nagyon lepusztult állapotú vadgesztenye fasorra (*Aesculus hippocastanum*). Végül, de nem utolsó sorban a villa délkeleti sarka mellett álló, egykoron festői lombkoronájú, a villa építésével egyidősnek gondolt, tehát kb. 130 éves villás **kocsánytalan tölgyfát** értékelem a szakmérnöki képzés során megszervezett faápolói és favizsgálati ismeretek fényében (korábbi tájépítész önmagamát sokszorosan revideálva), kiegészítve az akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat során kapott eredménnyel, és megfogalmazok egy kezelési javaslatot. Szakdolgozatomnak mégsem ez a végcélja, hanem az, hogy a műemléki védettségű történeti kertekben található, történeti értékű dendrotaxonok felvételezésére egy **minta felvételi adatlapot** dolgozzak ki, Szaller Vilmos adatlapja nyomán, új „műemlékes szakmai” adatközökkel kiegészítve. Ezekkel az adatlapokkal el lehet végezni ezen tiszteletet érdemlő idős élőlényeknek, sok esetben már „famatuzsálemeknek” a „teljeskörű” kataszterezését. A favizsgálati felmérések létrejöttében

célszerűen együtt kell működnie a tájépítésznek, a kerttörténésznek, a műemlékvédelmi szakügyintézőnek (korábban műemlékfelügyelő), a favizsgáló-faápoló szakmérnöknek, hogy így segítsék a gyakorló faápolók munkáját. Az elkészült felmérések és munkalapok továbbá lehetővé teszik ezen fák későbbi kutatását, pusztulásuk után hiteles pótlásukat.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A SZAKDOLGOZAT SZAKIRODALMI FORRÁSAI

A villakertet és annak történeti értékű faállományát tudományos kontextusba helyező legfontosabb szakirodalmi források a következő publikációk voltak: Eperjessy István *Zugliget és környéke, Budapest nyaraló és kiránduló helye, Útmutató és térkép a kirándulók részére* c. könyve (Budapest 1906); Ferkai András *Buda építésze a két világháború között, művészeti emlékek* c. katasztere (Budapest 1995); Gárdonyi Albert „A budai hegyvidék első nyaralótelepei” c. tanulmánya a *Tanulmányok Budapest múltjából II.* (Budapest 1933); Pogány Frigyes (szerk.) *Budapest Műemlékei II.* c. műemlékjegyzék (Budapest 1962); Siklóssy László *Svábhegy* (Budapest 1929), Thirring Gusztáv *A budai hegyvidék, Szent-Endre és Visegrád vidéke, tizenegy képpel* (Budapest 1893). A Budai-hegyvidék növénytakarásairól többek között a *Pannon Enciklopédia – Magyarország növényvilága* adott információt (Budapest 2000).

Faápolással kapcsolatos – javarész idegennyelvű – szakirodalom: Marek Siewniak¹⁷ *Öreg fák, díszfák ápolása* (Budapest, 1979); Alex L. Shigo *Modern Arboriculture* (Shigo and Trees, Associates LLC, 1998); Alex L. Shigo *Die Neue Baumbiologie, Fachbegriffe von A bis Z* (Verlag Bernhard Thalacker, 1990); Alex L. Shigo *Tree Decay An Expanded Concept* (United States Department of Agriculture Forest Service, Agriculture Information Bulletin Number 419, 1979); Alex L. Shigo *Compartmentalization of decay in trees* (United States Department of Agriculture Forest Service, Agriculture Information Bulletin Number 405, 1977); Alex L. Shigo *Die Neue Baumbiologie* (Verlag Bernhard Thalacker, 1990); továbbá Hartmut Balder *Die*

¹⁷ Egy rövidebb, lengyel nyelvű összefoglaló kiadványban Siewniak és Wojciech ismereti az idős fák különféle műszeres vizsgálatainak módszerét. Lásd: Siewniak, Marek – Bobek, Wojciech (2010), pp. 13-17.
URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Kurier_Konserwatorski/Kurier_Konserwatorski-r2010-t-n8/Kurier_Konserwatorski-r2010-t-n8-s13-17/Kurier_Konserwatorski-r2010-t-n8-s13-17.pdf

Wurzeln der Stadtbäume, Ein Handbuch zum vorbeugenden und nachsorgenden Wurzelschutz (Parey Buchverlag, 1998.). Alex L. Shigo a CODIT-ról, vagyis a fa önvédelméről általános ismeretterjesztő szócikkeket is megjelentetett, amelyek közül az interneten is elérhető a „Compartmentalization of Decay in Trees” c., 7 oldalas publikáció (*Scientific American* 152 (4), 1985).¹⁸ Adalbert Griegel *Kertgyógyítás* (Fertőszentmiklós, 2003) c. könyve az idős fákat is veszélyeztető különféle károsítókról ad egyszerűbb formában ismereteket, sok, a megértést segítő színes rajzzal. Feltétlen érdemesnek tartom megemlíteni Peter Wohlleben *Das geheime Leben der Bäume. Was sie fühlen, wie sie kommunizieren – die Entdeckung einer verborgenen Welt* (München, 2015) c. könyvét, amelyben – többek között – a fák közötti kommunikációról, a gyökérzet „tájékozódásáról”¹⁹ oszt meg tudományos mélységű ismereteket.

A magyar nyelvű szakirodalomban megkerülhetetlen és lényegre törő Lukács Zoltán *Faápolás* c. kézirata, on-line letölthető „könyve”.²⁰ A szerző 10 nagy fejezetre (részre) tagolja könyvét, amelyből szakdolgozatom tárgya szempontjából a bevezető általános ismereteket adó első fejezeteken túl – és leginkább, a villakert fakataszterének elkészítéséhez nélkülözhetetlen – a 3. rész a „Favizsgálat”-ról, továbbá a 4. rész az „Életfeltételek javítása”-ról (hiszen olyan idős fák vizsgálatáról lesz szó, amelyek kiültetésük, de legkésőbb a villa tulajdonosainak 2. világháborút követő elüldözése óta kertészetileg elhanyagolt állapotban vannak), az 5. rész a „Gyökérkezelések”-től (a vizsgált fák legértékesebb egyedei támfalak közelségében vannak), a 6. rész a „Fasebészet”-ről, a 7. rész a „Metszés”-ről (tekintettel arra, hogy több száraz vázág látható a kert fáin), és a 8. rész a „Megerősítő eljárások”-ról (hiszen a fák egészségének megőrzése mellett a villaépület megóvása is feladat) fognak megfelelő ismeretet adni. Józsa Péter, Párkányi Ildikó „Zöldfelületi vagyon- vagyoneértékelés” jegyzetében (Budapest 2005) a Radó-féle faértékelésen túli szempontok ismerhetőek meg.

Értékes kiegészítésül szolgálhat még Takács Márton „Magyarország legnagyobb fáinak felmérése” c. doktori értekezése (2010) is kutatási témámhoz, amelyben szerző a védett, és védett területen álló fákról is számos hasznos információt közöl. A dolgozatban bemutatott károsítók és a fajokra jellemző, időskori tünetek a Vuk-Gerbeaud-villa kertje fáinak értékelésekor is hasznosnak fognak bizonyulni. Szaller Vilmos: „Általános és egyedi célú favizsgálatok dokumentációja, avagy a cél határozza meg az adatot” c. szakdolgozata (2023)

¹⁸ Shigo, Alex L. (1985), pp. 96-103. URL: <https://www.fs.usda.gov/research/treesearch/53383>

¹⁹ Wohlleben, Peter (2015), pp. 14-20. A gyökerek 220 Hz-en „kopogtatnak”, tájékozódnak előre.

²⁰ URL: <https://www.fasember.hu/lukacs-zoltan-faapolas>

több fejezetpontban is foglalkozik a „műemlékvédelmi oltalom alatt álló fák” vizsgálatával,²¹ amelyre szerző egy fafelvételi adatlapot²² is kidolgozott. A szakdolgozat irodalomjegyzékében²³ szereplő publikációból is nagyon sok hasznos információhoz lehet jutni a műemléki védelem alatt álló kertek történeti értékű fáinak vizsgálatához.

2.2. A BUDAI VILLAKERTEK KERTTÖRTÉNETI STÍLUSKORSZAKAI, STÍLUSJEGYEINEK ISMERTETÉSE

A budai villakertek többsége a klasszicizmus, a historizmus (eklektika) és a szecesszió jegyében született; néhány a „történeti” modern terméke.²⁴ Az alábbiakban rövid kertművészet-történeti áttekintést²⁵ adok:

1820-1870: A klasszicista, általában timpanonnal lezárt portikuszos villákhoz (pl. Hild-villa és Gondúzó-villa a Budakeszi úton) nagy, változatos méretű, 10-20 hektáros kerteket létesítettek. A kertek tájképi stílusban épültek, de sok geometrikus részletet tartalmaztak. Alkalmazkodtak a terepfelszínhez, megmaradt a korábban telepített szőlő és a gyümölcsös is. Az épület köré tervezett díszkert kialakítását ellenben gyakran tereprendezés előzte meg (pl. Zillich-Zerkowitz-major a Janka úton). Az esetek többségében felhasználták az eredeti növényállományt is (*Quercetum-petraeae-cerris*, *Orno-Quercetum-pubescentis*, *Quercus petraeae-Carpinetum*, *Melittio-Fagetum*²⁶)²⁷, de sok divatos növényt is telepítettek (*Platanus*

²¹ Szaller Vilmos (2023), p. 9., pp. 26-28.,

²² Szaller Vilmos (2023), pp. 61-70.

²³ Szaller Vilmos (2023), pp. 49-52.

²⁴ Uerscheln, Gabriele – Kaluschok, Michaela (2001), pp. 26-31. Szerzők ismertetik a 19. sz. második felétől a 20. sz. elejéig divatos, európai villakertekre jellemző kertművészeti stílusokat. A historizáló kertek a tájképi kertekből fejlődtek ki, ill. tovább. A kertekben az oldott, organikus formák (útvezetés, facsoportok stb.) mellett újra megjelentek a korábbi stíluskorszakokra jellemző mértani alakzatok, tehát, jól elkülöníthető kerti elemekben a geometrikus formavilág, pl. a csoportok vagy a medencék formájában. Ezeket általában az épület közelében alakították ki.

²⁵ Az egyes villakert-stíluskorszakok jellemzése egy belső szakmai jegyzetből, szóbeli közlésből ered, amelyet a MATE jogelődjén, a Corvinus Egyetemen (korábban Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem) Kertművészeti Tanszékén, részben a Doktori Iskola, részben a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal számára 2001-2004 között készített műemléki revízió és értékeléltározás feladata kapcsán Alföldy Gáborral, Dömötör Tamással, majd 2002-től Majoros Nórával, Ecsedy Annával, továbbá több diák bevonásával végeztünk. Továbbiakban: „KÖH Villakertek (2002)” rövidítéssel hivatkozom rá. A villakertek eredeti (papír és fénykép alapú) felmérési dokumentációja jelenleg a Magyar Művészeti Akadémia Magyar Építészeti Múzeum és Műemléki Dokumentációs Központban található, ill. digitális formában az Építésügyi és Közlekedési Minisztérium Műemléki Főosztályán.

²⁶ A híres Normafa „*sem hársfa, sem tölgyfa, hanem bükkfa (Fagus sylvatica L.), amint ezt Fekete erdőfőtanácsos is megállapította*” – írja Siklóssy 1929, p. 101.

²⁷ Járainé Komlódi Magda – Hably Lilla (ed.) (2000)

hispanica, Pinus nigra, Corylus colurna, Fagus sylvatica 'Atropunicea', Salix alba fajták, *Morus alba, Sophora japonica, Tilia cordata, Castanea sativa, Quercus robur 'Fastigiata', Juglans nigra, Fraxinus excelsior, Ulmus carpinifolia, Aesculus hippocastanum*). A ház előtt rondót (kocsifordulót) alakítottak ki, amelyeket fákkal szegélyeztek. A középső gyepes-virágos területet (pleasure ground) használták a legintenzívebben. A telken körbevezető út mentét és a telekhatár széleit erősen fásították, kivéve az átlátásokban és a kilátás esetén.

1870-1900: A historizmus szellemében született tájkertek már több geometrikus elemet tartalmaznak (pl. kereszt-motívum). Megjelenik a virágos kerek szőnyegágy (*Canna*-divat) és a szalagágy, puszpángszalaggal szegélyezve. A zegzugos úthálózat az 1890-es évek végéig még a késői szentimentalizmus befolyására utal, később nagyvonalúbbá válik a vonalvezetés. A sziklakert divatja is erre az időszakra datálható. (A kertek történeti behatárolásához nyújtanak segítséget a karakterisztikus villa- és nyaralóépületek. A historizmus idején divatos volt pl. az ún. svájci-típusú villa: a ház fala elé könnyed faszerkezetes, lombfűrészkes ornamentikában gazdag, a kültértől színes és áttetsző üvegtáblákkal elhatárolt fedett teraszt építettek. Gyakran ezek keresztül lehetett belépni a lakótérbe.)

1900-1920: A szecesszió és az 'art deco' kertművészetét a szimmetria szigorú alkalmazása és a merev struktúra különíti el a korábbi irányzatoktól. Szívesen alakítanak ki süllyesztett, így nagyobb térhatást nyújtó teraszokat. Jellemző a barokkos, nyírt növények (topiáriák) és a magas törzsre oltott rózsák alkalmazása. A rózsát szívesen futtatják lugasokra is, egyfajta rózsakultusz alakul ki ebben az időben. Megszűnik a dekoratív egynyári szőnyegágy. A szoliter növények és az épített elemek, kerti architektúrák nagy hangsúlyt kapnak. A századfordulótól kezdve egyre szívesebben alkalmazzák az évelőket, megjelenik az évelőágy. A díszfüveket is ebben az időben kezdik nagy számban kiültetni. A sziklakertek helyett lassan jellemzővé válik a kistámfalas rendszer.

1920-1950 körül: A geometrikus, sok esetben négyszögletes formavilág és a virágok alkalmazása még nagyobb hangsúlyt kap. Jellemző a funkcionalizmusból levezetett szimmetria vagy az artisztikus (részleteiben szimmetrikus) asszimmetria alkalmazása. Az évelőkultusz (évelőágy) igazán ekkor gyűrűzik be Nyugat-Európából Magyarországra. Szívesen építik a

térburkolatokat szabálytalanul vágott terméskő lapokból. A terméskőből szabályosan rakott alacsony támfalrendszer is népszerű a tervezők körében.

A szakdolgozat szorosan vett tárgyát képező Vuk-Gerbeaud-villa kertje, idős fái kutatásának legfontosabb forrásai pedig: a Budapest Főváros Levéltárában őrzött tervek (Fővárosi Önkormányzat volt Magasépítési Tervtára, BFL XV.17.d.329) és iratok (telekkönyvi ősbetétek, tulajdoni lapok, jegyzőkönyvek), a Honvédelmi Minisztérium Térképtárában és a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft-nél található archív katonai légifotók, térképek, helyszínrajzok, és az elmúlt két évtizedben, különböző tájépítésmérnök szerzők által szemrevételezéssel készített – komolyabb történeti kutatást nélkülöző, de azt javasló – kertfelmérések és állapotleírások,²⁸ valamint maga a helyszín vizsgálata, az évtizedek alatt egyre pusztuló kert, és annak épített és élő elemei, idős növényállománya.²⁹

2.3. EGYES BUDAI VILLAKERTEK RÖVID BEMUTATÁSA

Az alábbiakban hét (A-G), dendrológiai és faápolási szempontból érdekes villakertet mutatok be a 2001-2004 között lezajlott műemléki revízió és értékleltározás (villakertek topográfiája) alapján, hogy a Vuk-Gerbeaud-villa egykor volt kb. másfél hektáron elterülő kertjének jelentőségéről, faállományáról megfelelő képet tudjak nyújtani:

- A) A Budakeszi úton álló, klasszicista stílusú HILD-VILLA és a hozzá kapcsolódó, viszonylag épségben fennmaradt, és néhány éve a Magyar Művészeti Akadémia számára helyreállított tájkert Budapest egyik utolsó, talán legértékesebb „villa-kert” egysége (Budakeszi út 38-40.; egykori tulajdonosa: HILD JÓZSEF). Még ma is felfedezhetőek az egykori kertrészletek: a ház előtti kerek kocsiforduló, az enyhe lejtésű díszkert

²⁸ M. Szilágyi Kinga (1994) és KÖH Műemléki kertrevízió és értékleltár (2002) Helyi védelemre javasolt kertek a XII. kerületben. Készítette M. Szilágyi Kinga, 1994. Budai kertek kerttörténeti vizsgálata és felmérése.

²⁹ A terepfelszín figyelmes tanulmányozásával a historizáló kert egykori útjainak, ösvényeinek, teraszos kialakításának, támfalrendszerének, lépcsőknek még a nyomára lehetett bukkanni 2013-ban, bár mindent beborított a vastag humusz és avarréteg.) Archív fotó, képeslap mindezidáig nem került elő a villakertről, de a kert térszerkezete, kompozíciós elve ettől függetlenül érthető volt, és határozott tulajdonosi és tervezői szándék esetében – ha csak részleteiben is, de – helyreállítható lett volna. **A telek kb. 10 évvel ezelőtti háromfelé osztása ezt, vagyis a villakert teljes műemléki helyreállítását teljességgel ellehetetlenítette.**

előregedett fái és a rézsú fölött kialakított teraszon az elvadult gyümölcsös. A négy oszlopos portikuszhoz vezető rondó köré vadgesztenyefákat ültettek: legtöbbjük ma már 50-100 cm törzsátmérőjű. A kert legértékesebb és egyben legmagasabb faegyede a 90 cm törzsátmérőjű, 275 cm törzskörméretű atlaszcédrus (*Cedrus atlantica*). Szomszédságában egy odvas, 85 cm törzsátmérőjű nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*) áll. Kerttörténeti szempontból nagy jelentősége lehet az Árnyas út kerítésvonalában telepített, előregedett mezei juharoknak (*Acer campestre*), amelyek egykori nyírott sövényre utalnak. A villa déli falával szemközti rézsűben kapitális méretű, 115 cm törzsátmérőjű vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) áll. A kert növényállományát többnyire idős, egészséges fák alkotják (*Aesculus hippocastanum*, *Fraxinus excelsior*, *Acer platanoides*).

- B) A Széchenyi emlék úton található WELLISCH-VILLA elsősorban őshonos növényállománya miatt érdemel említést (Széchenyi emlék út 3-5.; egykori tulajdonosa: WELLISCH SÁNDOR ÉS GYULA). A meredek hegyoldalon álló grotta körül az eredeti (vagy visszavadult) gyertyános-bükkös társulásból származó, 50-80 cm törzsátmérőjű bükkfák állnak. A hajdani díszkert szélén álló, 105 cm törzsátmérőjű vadgesztenye lombját – hasonlóan a budai műemléki kertek vadgesztenye-állományához – itt sem permetezték le az aknázómolymoly ellen. Az eredeti kert történeti behatárolását még a villa körül álló fekete fenyők (*Pinus nigra*) segítik. A villában működő sérült gyermekekkel foglalkozó otthon nem törődik a kerttel, fokozatos visszaerdősülés figyelhető meg (*Acer* fajok, *Fraxinus* újulatok).
- C) A Disznófő-forráshoz közeli, hatalmas területű HAGGENMACHER-VILLA kertje egy völgyben fekszik, kihasználva annak minden előnyét (Szilassy út 3.; egykori tulajdonosa: HAGGENMACHER KÁROLY). Szabálytalan alaprajzú, nagyvonalú, tagolt terepplasztikájú historizáló tájkert. A kert mélypontján vízgyűjtő tavat alakítottak ki a XIX. században³⁰; ma csak a kiszáradt meder látható a helyén. A parton idős, leromlott egészségi állapotú vadgesztenyefák állnak. A forrás felőli oldalon sűrű, koros erdőállomány található. Fő alkotó fajai: hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus*), magas kőris (*Fraxinus excelsior*),

³⁰ Eperjessy (1906), p. 26. (archív fénykép)

kislevelű hárs (*Tilia cordata*) és kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*). Valószínűleg az egykori díszkertbe telepítették a tópart délnyugati sarkához közeli, 70 cm törzsátmérőjű nagylevelű hársfát (*Tilia platyphyllos*). A villától nem messze három kapitális méretű szelídgesztenyefa (*Castanea sativa*) áll. Törzsátmérőjük: 165, 150, 70 cm. Szintén a kertkompozíció része lehetett a villától a tóhoz vezető, előtte közvetlenül kétfelé váló út közötti lucfenyő-csoport (*Picea abies*)³¹. A terület legmagasabb pontján, a magas rézsű fölött lehet rátalálni a kipusztult gyümölcsös maradványaira.

D) A Béla király út és a Mátyás király út között húzódó, mérsékeltem emelkedő hegyoldalon a múlt század második felében és az 1900-as évek első évtizedeiben több prominens személyiség vett földbirtokot (Béla király út 10-12.). Ezek egyike WEISS MANFRÉD gyáros volt. Az elnyújtott téglalap alakú terület felső részén kialakított teraszon áll a historizáló, neobarokk villa, amely ma lakatlan. (Korábban a SOTE kórházának adott otthont.) Az épület előtti meredek rézsű körömvonalától a Béla király útig tart a tényleges, egybefüggő díszkert. Az egykori növényzetből számos idős fa megmaradt, ezek kiültetési rendszere helyenként (pl. a villa kerti homlokzata előtt álló 55-60 cm törzsátmérőjű kislevelű hársfák (*Tilia cordata*)) a kert néhol szimmetrikus kialakítású részletét jelzi. Az idős növényállomány különleges értékét képviselő egyedei között 70-120 cm törzsátmérőjű vadgesztenyefákat (*Aesculus hippocastanum*), 85-100 cm törzsátmérőjű platánokat (*Platanus hispanica*), magas kőriseket (*Fraxinus excelsior*), korai juharokat (*Acer platanooides*) és egy 75 cm törzsátmérőjű lepényfát (*Gleditsia triacanthos*) találunk.

E) Jellegzetes modern kerttörténeti példa a Tündér utcában álló, „Bauhaus-stílusú” villa kertje, STRIEBER ADOLF vasgyáros egykori birtoka (Tündér utca 16./A). A mintaszerű nagypolgári villakertet az 1938-ban tervezte Budapest Főváros Kertészetének ismeretlen tervezője, talán Solty László.³² A kert a Tündér utcától délnyugati irányban enyhén, majd egyre erősödően lejt, végül egy támfalak közé süllyesztett, korabeli tenispályába torkollik. A tereprendezés a szintben is kiemelt épülethez közeli részeken geometrikus: egyenes vonalak mentén vezetett rézsűk, szabályos

³¹ Józsa Miklós (1993), p. 89.

³² Ecsedy Anna gyűjtése (2003) (Fővárosi Levéltár)

körívszakaszok mentén húzódó vagy egyenes vonalú alacsony terméskő támfalak, egyenes vonalú lépcsőkarok. A kerti utak is egyenes vonalvezetésűek, a töréspontokban lekerekítettek, szabadon kanyargó tipegőszakaszokkal a gyepfelületben. A kert valamennyi hangsúlyos pontja az épület körül található, ezek mind geometrikus kialakításúak. Innen indulnak szét a kert távolabbi pontjaihoz vezető, enyhe S-vonalú tipegőszakaszok. Az épület főbejárata előtti reprezentatív fogadótéren íves medence kapcsolódik az alacsony támfalhoz. Mögötte, a Tündér utcával párhuzamosan vadgesztenye-fasor fut végig. A kerti homlokzat előtt még rekonstruálható a geometrikus formavilágú rózsaaágás. Az ágyás előtti rézsűben álló koros fekete fenyők jelentik a kert legértékesebb dendrológiai értékét, a vadgesztenyefák és a hársfák állománya mellett.

- F) A ZILICH-ZERKOVICH-MAJOR egykori gyümölcsöséből gyönyörű kilátás nyílik a Tündérsziklára és a Dunára. A romos majorság előtti kis teraszon gyönyörű koronaformájú, egészséges nagylevelű hársfa (*Tilia platyphyllos*, d=120 cm) áll. Tőle nem messze, a rézsű aljában sudár, egészséges kaukázusi jegenyefenyő (*Abies nordmanniana*) hívja föl magára a figyelmet, különösen havas téli napokon.
- G) A Gyöngyvirág utca 17. szám alatti BERCZIK-VILLA KERTJE az eredeti tulajdonos lánya kezében volt a 2000-es évek elején, aki méltón gondját viselte a kertnek. „[Berczik Árpád] Miután kitapasztalta, hogy neki itt [a Svábhegyen] igen jó, megépítette a hegynek egy tölgyerdős telkén a feleségéről Flóra-villának elnevezett kényelmes úrilakot.”³³ Talán ebből a tölgyerdőből maradt meg a ház előtti rondóban álló impozáns kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*, d=80 cm) is. A kert joggal nevezhető ízléses magánarborétumnak is: több idős simafenyőt (*Pinus strobus*, d= 50-70 cm) és egy szürke diófát (*Juglans cinerea*, d = 40 cm) is meg lehet csodálni.

³³ Siklóssy (1929), pp. 135-136.

2.4. A BUDAI VILLAKERTEK FAÁLLOMÁNYA

A szakdolgozat elején említett villakert-felmérés egyik eredményeképpen közel 1000 koros fa adatait dolgoztam fel és készítettem belőlük statisztikát doktori tanulmányaim időszakában (2001-2005). Csak az 50 cm törzskörméretű és afeletti fás állománnyal foglalkoztam. Az adatokból kapott megoszlási diagramon (1. ábra) látható, hogy a Budai-hegyvidék történeti villakertjei faállományának több, mint egyharmadát, 38%-ot a vadgesztenye állomány (*Aesculus hippocastanum*) adta a 2000-es év elején, és ez valószínűleg még ma is így van. Ezek több mint fele 70 és 100 cm közötti törzsátmérőjű taxon volt. Túlnyomó többségük ma is elhanyagolt, az aknázómoly és a rongálások miatt nagy veszélyben vannak. A vadgesztenye állomány mellett domináns százalékban képviselteti magát a magas kőris (*Fraxinus excelsior*) 9%-kal, a kislevelű és a nagylevelű hárs (*Tilia cordata* és *Tilia platyphyllos*, 5% és 4%), a fekete fenyő (*Pinus nigra* 5%) és a mezei juhar (*Acer campestre*) 7%-kal. Ezek a fajok a 19. századi tájképi kertek dívatnövényei voltak, illetve őshonos, de a díszkertekben is kedvelt taxonok. A korai és hegyi juharok (*Acer platanooides* és *Acer pseudoplatanus*) szintén jelenős százalékban (7% és 3%) szerepeltek a koros faállományban: sokuk minden bizonnyal „hívatlan” vendég, az visszaerdősülés „prófétái”, de korunkban mégis értékesek a hegyvidék „zöldjének”, a kiegyenlített hőmérséklet és a sajátos budai városi-hegyvidéki éghajlat megtartása szempontjából. Érdekesnek találtam a kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) gyenge, 1%-os szereplését, mint uralkodó faj³⁴ lassú terjedését.

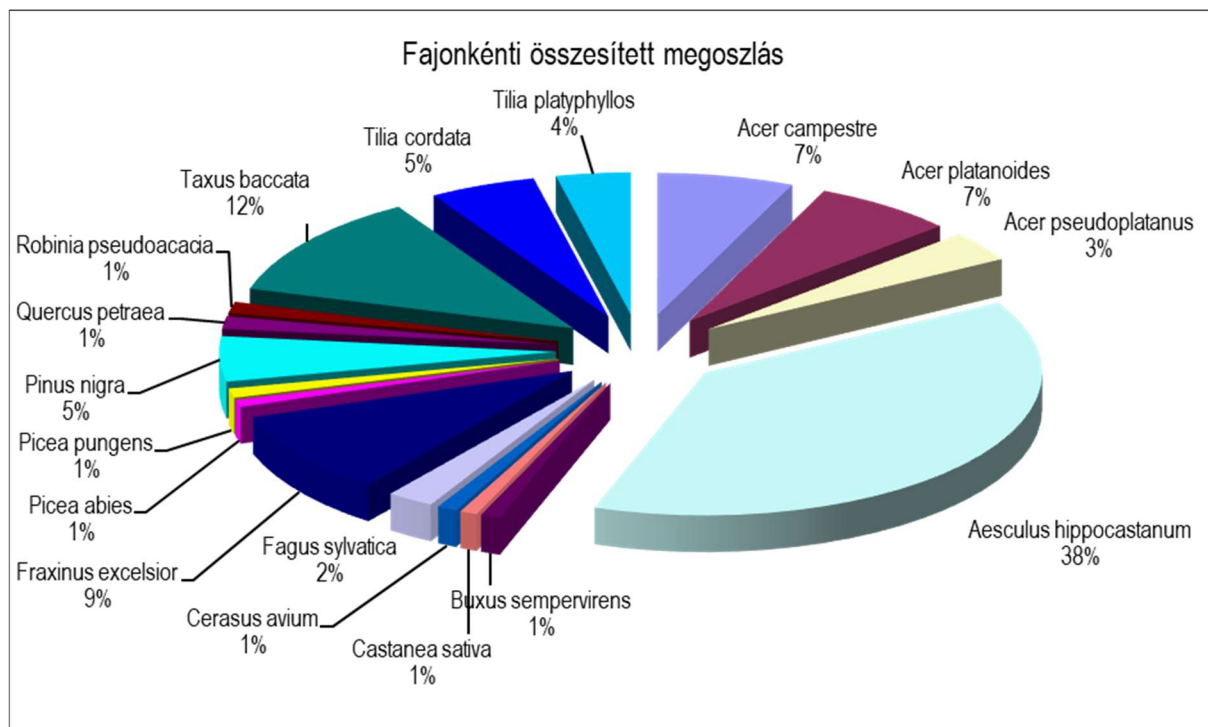
A 19. századtól, sőt még korábbi időktől egészen a II. világháború idejéig szívesen alkalmazott tiszafa sövények, topiáriák (*Taxus baccata* 12%) nagy számban túléltek az elmúlt évtizedeket. (Eklatáns példája a képjegyzékben is szereplő Domony-villához felfutó lépcsők két oldalán telepített sövény, amely mára mélyárnyékos természetes lugast képez.) A másik kedvelt sövénynövény, a puszpáng (*Buxus sempervirens* 1%) talán lassú növekedési erényének, kisebb termetének és a puszpángiloncának, buxuslégynek „köszönhetően” nem jelentkezik már jelentős számban a területen.

Megállapítottam azt is, hogy a hegyen felfelé haladva egyre nagyobb számban jelennek meg a magasabb régiókra jellemző fajok, így pl. a bükk (*Fagus sylvatica*), a kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) és a gyertyán (*Carpinus betulus*). A cédrusok túlélési esélyei is nőhetnek a

³⁴ Aas, Gregor – Riedmiller, Andreas (2000), p. 119.

magasabb tengerszint feletti magasságban, ami a magasabb páratartalomnak és a kiegyenlített hőmérsékletnek köszönhető.

1. ábra: A műemléki revízió során bejárt budai villakertekben megmaradt koros fák megoszlása (2001-2004)

2.5. A VUK-GERBEAUD-VILLA KERTJE

Az északi és keleti oldalán a Béla király úttal és a Bükkös úttal határolt, déli oldalán a Köztársasági Elnöki Rezidenciával szomszédos, nagyméretű, kb. 52 x 86 m alapterületűre zsugorodott, nagyjából téglalap alakú, kb. 15%-os lejtésű (kb. 339 m-ről 324 m tsz. magasságig lejtő), északkeleti kitettségű, teraszokkal, két éve még támfalakkal és rézsűkkel tagolt villakertet mára teljesen benőtték a gyomfák és a cserjék. A szukcesszió, a beerdősülés folyamata jól nyomon követhető az 1944-es³⁵, 1955-ös³⁶, 1958-as³⁷, 1963-as³⁸, 1987-es³⁹ és a

³⁵ HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft, L-34-14-B-d szelv. számú légifotók, az 1955-ös légifotó Film/kép sz. 266/20 alapján.

³⁶ HM Térképtár, Szelv. sz.: L-34-14-B-d, Film/kép sz.: 266/20-21, Nyt. sz.: 29

³⁷ HM Térképtár, Szelv. sz.: L-34-14-B-d, Film/kép sz.: 592/58, Nyt. sz. 29815

³⁸ Fentrol.hu, 1963_0128_3826. Lásd => 9. ábra.

³⁹ HM Térképtár, Szelv. sz.: L-34-14-B-d, Film/kép sz.: 8698, Nyt. sz. 63688. Az 1958-ban készült katonai légifotón már érezhetően nagy lombkorona borítottság látszik a kert szélein, de a „terasz” előtti gyepes kiterjedés, majd későbbi gyümölcsös még jól elkülöníthető a fás növényállománytól. Az 1987-es légifotón már jóval kisebbnek

2000-es években⁴⁰ készített légifotókon. Az egykor pompás, a budapesti panorámára – Törökvészre, Rézmálra, Rózsadombra és a Dunára, az Országházra – „nyitott” villakert térszerkezetéről, belső úthálózatának kialakításáról egy 1944-ben készített katonai légifotó nyújtja az eddigi kutatások során fellelt, leghitelesebb tájékoztatást (2. ábra).⁴¹

2. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje és környezete egy 1944-ben készített katonai légifotón (HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasz. NKft., Budapest, L-34-14-B-d, 1944/N-28/566)⁴²

látszik a villa előtti kiteresedés, de az erdő már majdnem teljesen körülzárta a kertet és az épületet; valószínűleg ezekben az években szűnt meg a Vuk-villa budapesti panorámája.

⁴⁰ Google Earth és Minerva térinformatikai rendszer, **Lásd => 10-21. ábrák.**

⁴¹ Honvédelmi Minisztérium Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., L-34-14-B-d szelv. sz. légifotó 1944-ből. Film/kép sz.: 1944/N-28/566.

⁴² Közli: Hajdu-Nagy Gergely (2013), p. 8., 10. kép

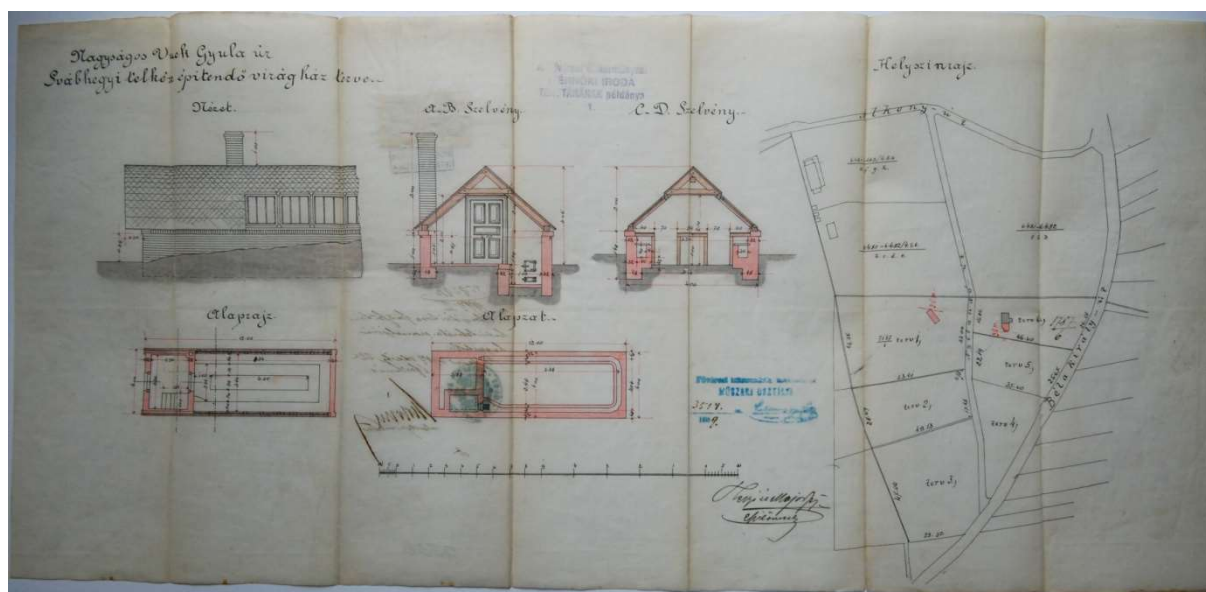
A földszintes, tetőtérbeépítéses, historizáló stílusú villa a kert közepén, egy változó (2022-ben még álló, mára elbontott), 1-1,6 m magasságú, terméskő támfalakkal határolt teraszon áll. Az eredeti homlokzatát, tetőszerkezetét szerencsés módon nagyrészt épségben megőrizték, de erősen lelakott, jelentős felújításra szoruló értékes épületet jelenleg a Béla király út felől lehet megközelíteni egy 3-4 méter széles, részben kavicsos földúton.

A Vuk-Gerbeaud-villa kertjét egykor a Bükkös útra nyíló, kb. 4 méter széles kocsibehajtón is meg lehetett közelíteni, amely a mára nyom nélkül eltűnt *istállóépülethez* vezetett fel. Ez ma már nincs meg, luxus lakpark épült a villakert leválasztott, önálló helyrajzi számot kapott északi területére.

A Kallina Mór műépítész és Dániel György építőmester által 1887. július 27-én szignált, téglány alaprajzú, faszerkezetű istálló a helyszínrajznak és az 1944-es légifotónak megfelelően a Bükkös úti kocsibehajtótól északra (jobb kézre) helyezkedett el a 9535/3 hrsz-ú telken. A hozzávetőleg 14 x 8 méter alapterületű, földszintes épület nem volt alapincézve. Az épület rövidebb, déli oldalához félnyeregtetővel kialakított – vélhetően vasszerkezetes – egyszerű „üvegház” kapcsolódott. A konyhai bejáraton át lehetett bejutni a szobába; ettől jobb kézre a kéttengelyes veranda húzódott; mögötte a kamra és az istálló helyezkedett el. A kétállásos istállórészbe a hátsó homlokzaton nyílt a bejárat, amelyből jobb kézre a kamrába (vélhetően abraktároló helyiség) juthattunk. Az istállóépületet kétállásos, kontyolt nyeregtető fedte. A főhomlokzat felé két pislogó ablakkal biztosították a bevilágítást a padlástérbe. A tetőt díszes kémény „koronázta”. Az ablakok és a bejáratok szegmensíves kialakítással készültek.

A villakert északi részén (a 9536/3 hrsz.-ú telken), a Bükkös úthoz közel egy hosszúkas, téglány alaprajzú, 12 x 4 méter alapterületű, torokgerendás, egyszerű sátoztetős „Virágház” állt, hosszabbik oldalával, nagy, függőleges ablakaival dél felé tájolva (3. ábra). A termesztésre szolgáló üvegházba egy 2,50 x 3,36 m nagyságú kiszolgálóhelyiségen át vezetett az út; itt kapott helyet a kazán is. A meleg levegőt a hosszúkas építmény alapfalaiban vezették körbe, így biztosítva a négy évszakos termesztés, illetve a fagyérzékeny növények teleltetésének lehetőségét. A Hegyi és Majovszky építőmesterek által készített „Virágház” tervét 1889. szeptember 21-én iktatták Budapest Főváros Iktató Hivatalában, 30 krajcár költségen.) A „Virágház”, és a mellette létesített haszonnövény-ültetvények, zöldségeskert (?) az 1944-ben készített légifotón is – sajnos nem teljes bizonyossággal – felismerhető; ennek közvetlen szomszédságában valószínűleg a kertészház (és garázs) látható.

3. ábra: „Nagyságos Vuk Gyula úr svábhegyi telkén létesítendő virágház terve”
(BFL XV.17.d.329, hrsz. 9536, 2.fol.)⁴³

Egy, a BFL-ben őrzött másik, a Fővárosi Általános Ingatlan Forgalmi Rt. számára, a Vuk-villa saját telkével nyugatról közvetlenül szomszédos, „9136. régi, 9535 új hrsz. telekre” készített tervlapon egyszerre látható egy új garázs terve és az – elsősorban a garázsépítmény hozzáépítése miatt – átalakítani kívánt kertészlakás (kertészház) rajza is. A tervlapon Neuwald Armand budapesti építész és építőmester, királyi törvényszéki és árvaszéki hites szakértő pecsétje és aláírása szerepel. A kertészlakás-garázs a Vuk-birtok északi sarkán, a „Virágház” mellett, a Bükkös út közelében állhatott.

Az M=1:100-as méretarányú tervlapon jól látszik, hogy az egyszerű, földszintes, kb. 8 m x 10,5 m alapterületű, szoba-konyhás kertészlak nyílt verandáját szobává akarták átalakítani; a kis ház hosszabbik oldalához épült hozzá terv szerint az „Autogarage”, amelynek belső szélessége 3,75 m, hossza 6,35 m volt; a garázs mögött szerszámoskamra került kialakításra, amelyen belül még egy kisebb térleválasztást terveztek. Utóbbi funkciója nem egyértelmű, a tervlapon „1,50 m magas gyalult és mázolt deszkafal” olvasható az épületnek ezen a sarkán.

Néhány évtizeddel később, 1975 novemberében Demeter István – vélhetően tanácsbírlő – kérésére a Béla király út 30/a telken „ideiglenes gépkocsi tároló” építését engedélyezte Horváth Béla osztályvezető Budapest Főváros XII. ker. Tanács Végrehajtó Bizottságának

⁴³ Közli: Hajdu-Nagy Gergely (2013), p. 5., 6. kép

Műszaki Osztályától.⁴⁴ A villa keleti, Béla király út felé eső sarkának közelében, az alacsony terméskő támfalra „ráépített”, igénytelen megjelenésű, favázis garázs csúfította egészen a közelmúltig a kertet, de 2022-ben ez is elbontásra került. A garázs mellett két oldalt idős tiszafák állnak.

A Bükkös úti kapuhoz közeli kocsifordulótól, és a helyszínen megtalált, 8 fellépőből álló lépcső alsó lépcsőfokától széles, íves kerti út vezetett a Béla király úti bejárathoz. (A széles kerti út és a kerítés között több méter széles, „lezáró” cserjesávot létesítettek.) A Béla király úti bejárat „felett” 12-13 méterre egy keskenyebb kerti ösvény indult a Béla király kútja felé; az ösvény egy alacsony kőtámfalban kialakított, 6 fellépőből álló lépcsősorhoz vezetett. Innen ugyanez az íves út visszakanyarodott a villa irányába, és a kapitális nagyságú, tövétől ágas, kb. 130 éves kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) tövénél, a támfal sarkában álló, 5 fellépős lépcsőben ért véget.

Az 1944-es katonai légifotón kivehető (2. ábra), hogy a kert szélén végigvezető széles útról, az előző bekezdésben említett, 8 fellépőből álló lépcsősoron, és az ahhoz csatlakozó széles kerti úton lehetett feljutni a villa báboskorlátos terasza alatt található, teraszos kertrész közepén elhelyezett díszmedencéhez, majd onnan a platóra felvezető, kéttagú (5+7 fellépő) kőlépcsősorhoz. A légifotón az is jól látszik, hogy ezen a területen kerülték a fák és nagyobb cserjék ültetését, valamint az utak létesítését: *a kilátás maradéktalan biztosítása volt a kertrész kialakításának fő koncepciója*.

A vízzáró vakolattal/béléssel készült, lekerekített peremű, ca. 3,40 m átm., kör alakú díszmedence magja mészkő. A visszafogottan díszes, elegáns medence feneke gömbfelületűen íves kialakítású, amely még ma is megtartja a vizet. A díszmedence körül – a 2. világháborúban készült légifotó tanúsága szerint – szimmetrikus, *patkó alakú geometrikus növénykiültetés* látható, amely minden bizonnyal virágágy vagy évelőágy lehetett (2. ábra). A patkók közepén kisebb, téglány alakú kiültetések láthatóak. A villa teraszához felvezető lépcsősor két oldalán kúposra nyírt fák álltak: ezek közül a déli egyed lehet az a fává nőtt tiszafa (*Taxus baccata*, törzsátm.: 60 cm), amely egészen 2022-ig megvolt, de – hatósági egyeztetés nélkül, de az utólagos szóbeli jóváhagyást megkapva - kivágták, kiszáradásra hivatkozva...

A díszmedence alatt furcsa, a budapesti panoráma felé „mutató”, sugaras vonalak, „bevágások” láthatóak; a nagy kiterjedés közepén egy gyűrű alakú motívum látható:

⁴⁴ BFL XV.17.d.329, hrsz. 9534/6, 4.fol.

lehetséges, hogy a kiteresedést egy egységes növekedésű cserje borította, amelyből „kivágták” a kör alakú formát, vagy éppen csak gyeper borította a területet, és a motívum egy nyírt sövény volt. A Béla király úti bejárat közelében is látható egy geometrikus, 3 karéjos, vélhetően puszpáng-kiültetés. Egészen a közelmúltig ebben a kertrészben egy kiterjedt, elvadult gyümölcsös maradványait lehetett felfedezni, amelyet valószínűleg az 1950-es évek végén, vagy kicsit később ültettek. Ezt az új tulajdonos nagy lendülettel kivágta, amiből botrány is kerekedett a kerületben,⁴⁵ mire az Önkormányzat óriási bírságot szabott ki; a közel másfél éves pereskedés végén végül a Kúria a tulajdonos helyett az Önkormányzatot büntette meg a túlzott szankcionálásért. A gyümölcsös kivágása egyébként – véleményem szerint – műemléki szempontból nem okozott kárt, sőt, visszaállt a történeti látványkapcsolat a villa keleti homlokzata és terasza és a főváros „tetőtája” között (lásd: 36-38. ábra).⁴⁶

Talányos az a kerti ösvény, amely a villaépülettől a Béla király kútja felé a Fogaskerekű Vasút Társaság által birtokolt (?), a ma is látható, furcsa, beépítetlen, háromszög alakú telek felé vezetett. Az 1944-es légifotón az alacsony támfal mellett egy viszonylag széles, zúzottköves kerti út ismerhető fel. A félköríves, kissé elnyújtott árnyékok szabályos térközönként felállított lugasokra, treillage-ra utalnak; az ívekből 6 db ismerhető fel teljesen tisztán, de legalább további kettő sejthető. Miután a murvás utat jelző „fehér sáv” hirtelen megszakad, elképzelhető, hogy egy nagyobb kerti építményhez, pihenőhöz vezetett a lugassor.

A Vuk-Gerbeaud-villa nyugati sarka közelében a támfal különös módon, íves vonalban kiugrik az épület irányába. A helyszínen szinte érthetetlen (és indokolatlannak tűnő) kialakítás okát valószínűleg egy kerti pihenőpavilonban kell keresni, amely a már sokat hivatkozott, 2. világháború idején készített katonai légifotón ismerhető fel (igaz, nem teljesen egyértelműen). A légifotón a kérdéses támfalszakasz fölött hosszú árnyék látható, ami egy magasabb építményre, esetleg nagy becsben tartott fára utal; de a nem szabályos kör alakú, lekerekítetten szögletes, homogén forma inkább egy kerti szaletli jelenlétét feltételezi. A támfal előtt, nyugati irányban, egy kerti utakkal határolt „háromszögben” geometrikusnak látszó, virágágyakra utaló kiültetés látható, amely tovább erősíti a kerti pavilon „elméletét”. A

⁴⁵ URL: <https://metropol.hu/aktualis/2022/10/fa-fairtas-vuk-gerbeaud-villa-kosztka-erno-magyar-kertepitok-oroszagos-szovetseg>

⁴⁶ Hajdu-Nagy Gergely (2022), p. 1.

feltételezett pavilon délkeleti oldalán, az épületet övező magas támfal délnyugati koronája mögött, a támfallal párhuzamosan szabályos rendben egy sorba ültetett cserjesor (?) látható.

A Vuk-Gerbeaud-villa kertjéből nem hiányozhatott a sport sem. A kert északnyugati sarkában, a kertészház mellett, a mai szolgalmi út végén alakították ki a nagyméretű, valószínűleg *salakburkolatú tenispályát*. Az 1944-es légifotón még a pálya felfestése is kivehető; a tenispálya az 1994-es kertfelmérés (4. ábra) tanúsága szerint évtizedeken át megvolt. A 2002-es helyszínelés során, az egykori sportpálya „fölött” egy szabályos félkörívben ültetett vadgesztenye-csoportot találtunk (5. ábra)⁴⁷. Miután a villakert délnyugati oldalán (a mai szolgalmi út mentén) kettős vadgesztenye-fasor (*Aesculus hippocastanum*) húzódott végig a Béla király kútja felé eső teleksaroktól a János-hegy irányába, a tenispálya fölötti egyedek valószínűleg ennek lehetnek a hírmondói. (Érdekes, hogy a vadgesztenye allé északi fele szinte nyom nélkül eltűnt az idők során, míg a Vuk-villa mai telke fölötti szakaszon az állomány nagyobb része megmaradt.)

A tenispálya mellett egy nagy, elnyújtott csepp alakú, nagyrészt *összefüggő gyepfelület* látható, amit kerti utak vesznek körbe. Ez vélhetően métapálya, esetleg haszonnövényekkel beültetett kertrész lehetett. A kertrész villához közeli részén ligetes facsoport látható, amitől északra – sötét lombozatának köszönhetően – rá lehet ismerni a ma is élő, örökzöld feketefenyő-csoportra (*Pinus nigra*). Ez sajnos már a lakóparknak leválasztott telekre került.

A villakertet a Béla király út és a Bükkös út mentén 2023-ig még az eredeti, 5x5 cm szemméretű, az oldalakkal 45 fokot bezáró huzalelrendezésű, hullámrácsos (Haidekker hálós) vaskerítés övezte; ezt az új tulajdonos elbontotta és a helyszínen deponálta. A 2 méter széles, a föld felé lehajló, fémtüskékkel csipkézett, enyhén íves kerítéstáblákat kacsmotívumokkal és lándzsaheggyel záródó, díszlakatos vasoszlopok tartották, melyeknek magassága 218 cm volt.

A Budapest Főváros Levéltárában őrzött, a Vuk Gyula üres – Bükkös út és Béla király út között található – telkével szomszédos telektulajdonos, Szenes Henrik számára Glock Imre budapesti építész által készített, 1922 aug. 12-i datálású, M=1:100-as méretarányú (Béla király út 30/C, hrsz. 9134/1-2.) ciklopperítés terve kialakításában, osztásközében, oszlop-díszítésében egyértelműen rokon kialakítást mutat a Vuk-villa kerítésével. A legnagyobb különbség a Vuk-villa kertjét övező kerítés és a Szenes Henrik villakertjét övező kerítés között

⁴⁷ A helyszínrajzot és a kert részletes fafelmérését Nagy Zsuzsanna és Radics Mónika egyetemi hallgatók készítették el a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal számára 2003 júliusában.

az, hogy a Vuk-féle kerítésnek nincsen lábazata, illetve míg a Szenes-féle kerítésterven a kerítéstáblák teteje félkörívesen hullámos vonalú volt, addig a Vuk-félénél ennek éppen az ellentéte, a „lefelé hullámzó”, tajtékzó hullámos kialakítás valósult meg. A tervrajzon tanulmányozható a kertkapu is: az egyszárnyú gyalogos bejáró jobb oldalán egy kétszárnyú kaput, kocsibejárót alakítottak ki; ehhez lehetett hasonló Vuk Gyula villakertjének Béla király úti bejárata is.

A Haidekker-hálós kerítés állapota az elmúlt évtizedekben erősen leromlott, eredeti színe a rozsdá miatt nehezen volt meghatározható. A Köztársasági Elnöki Rezidencia felé eső déli telekhatáron szögvasakkal és szögesdróttal „koronázott”, szigorú megjelenésű, zárt betonkerítés húzódik.

2.6. JOGSZABÁLYI HÁTTÉR

Nem lehet eltekinteni a műemléki védettség okán a következő jogszabályok ismeretétől: a 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről; a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról; Budapest Főváros XII. kerület Hegyvidéki Önkormányzat Képviselő-testületének fás szárú növények védelméről szóló 58/2018. (XII. 17.) önkormányzati rendelete.

A 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről a **„történeti kerteket”** a műemlékvédelem sajátos tárgyainak tekinti. Jelentőségénél fogva kiemelet a törvény 36. §-át, amely a következőképpen definiálja a történeti kerteket: „(1) A történeti kert történeti vagy művészeti értékkel bír, önállóan vagy más műemléki értékhez kapcsolódóan, illetve a történeti településszerkezet részeként megjelenő kertépítészeti alkotás, zöldfelület vagy park. (2) A kiemelkedő jelentőségű történeti kert műemlékké nyilvánítható. (3) A történeti kertet lehetőleg eredeti rendeltetésének megfelelően, teljes eredeti területére kiterjedően kell védelem alá helyezni. (4) A műemléki védelem alatt álló történeti kert egésze nem számolható fel, annak védett részei nem szüntethetők meg.” (Itt kell említést tenni a műemlékvédelem nemzetközi szervezete, az International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), és a Tájépítészek Nemzetközi Szövetsége, az International Federation of Landscape Architects (IFLA) által 1981-ben közösen kidolgozott a „Történeti kertek kartájáról”, bevett nevén a **„Firenzei kartáról”**. Ez a karta definiálta először a **„történeti kert” fogalmát**, tartalmát,

helyreállításának és fenntartásának elveit, jogszabályi és adminisztratív védelmének eszközeit. Eszerint: „1. §. A történeti kert olyan építészeti és növényi alkotás, amely történeti vagy művészi szempontból közérdekű. Mint ilyen, műemléknek tekintendő. 2. § A történeti kert olyan építészeti alkotás, amelynek anyaga növényi, tehát élő, s mint ilyen: pusztuló és megújítható. Megjelenése így állandó egyensúlyt hoz létre az évszakok ciklikus váltakozása, a természet fejlődése és hanyatlása, valamint azon művészi és mesterséges törekvések között, hogy állapotát állandósítsák.” A karta azonban „csak” egy szakmai ajánlás, ezért fontos leszögezni, hogy sajnos nagyon sok ún. „történeti kert” – amelyeket a tájépítész szakma annak tekint – műemléki védelme még máig hiányzik, hiányos, amely számos okkal magyarázható.)

Friss jogszabály változás, hogy a **2024. okt. 1-vel hatályba lépett a magyar építészetéről szóló 2023. évi C. törvény**⁴⁸, amely magába integrálta a Kulturális Örökségvédelmi Törvény műemlékekre vonatkozó tartalmát, így tehát a műemlékvédelem sajátos tárgyaiként nyilvántartott történeti kerteket is. A törvény végrehajtását a gyakorlatban lehetővé tevő kormányrendeletek megalkotása folyamatban van az Építési és Közlekedési Minisztériumban.

A 68/2018 (IV:9.) korm. rendelet 20. pont. 57. §-a kimondja, hogy „(1) A műemléki védelem alatt álló történeti kert, műemlék telkén lévő, illetve a nyilvántartásban védettként jelölt, vagy műemlék alkotórészét, tartozékát képező történeti kert, park (a továbbiakban együtt: védett park) területi egységét, **a műemlékkel, a települési vagy természeti környezettel való történeti kapcsolatát és látványkapcsolatát, kortörténeti jellegének érvényesülését biztosítani kell.** (2) Védett parkban a fás szárú növények kerti térhatást megváltoztató **kivágása**, eltávolítása, áttelepítése, valamint új növényzet telepítése, továbbá építmények építése és bontása **a védett műemléki értékek együttes érvényesülését, hitelességét, kortörténeti jellegét nem sértheti.** (3) Védett park jókarbantartása nem terjedhet túl a zöldfelület talajának és növényzetének **idény szerinti ápolásán.**” A nevezett jogszabály az Értékleltár részeként írja le a koros fák kataszterezésének feladatát is, amelyet „műemlék szakértő történeti kertek szakterületen”⁴⁹ jogosultság birtokában lehet elkészíteni. Ugyanitt, az Értékleltár összeállításának követelményeinek 2.3.4. sz. pontjában rögzítésre került: „A történeti kert, védett park jelentős, műemléki értékű növényállománya, (helyszínrajz a történeti értékű fasorok, facsoportok, taxonok megjelölésével és értékelésével; a különösen értékes növényekről fotódokumentáció, a legjellemzőbb tulajdonságok (magyar

⁴⁸ URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300100.tv>

⁴⁹ 68/2018. (IV:9.) korm. rendelet 2. melléklet: Értékleltár, 2.1. pontja.

és latin név, törzsátmérő, koronaátmérő, egészségi állapot, egyéb tulajdonságok megjelölésével)."

A Budapest Főváros XII. kerület Hegyvidéki Önkormányzat Képviselő-testületének fás szárú növények védelméről szóló 58/2018. (XII. 17.) önkormányzati rendelete⁵⁰ arra példa, amikor egy önkormányzat szigorít az országos, általános jogszabályokon, és a közigazgatási területén belül **okleveles faápoló és favizsgáló végzettséghez köti a fakataszter készítését**, ill. olyan **kertészeti szakvéleményeket** fogad el, amelyet ezen végzettség birtokában lévő szakember készített el. A nevezett önkormányzati rendelet 2. §-a a következőképpen definiálja a Kertészeti szakvéleményt: „faápoló és favizsgáló szakmérnök, vagy minősített favizsgáló által elkészített dokumentum, mely kiterjed a vizsgált fák korára, méretére, fajára, térbeli elhelyezkedésére, részletes egészségi állapotára, emellett a javaslatot tartalmaz a fa fenntartásával, megóvásával vagy kivágásával kapcsolatban, mindezt fotókkal dokumentálva, alátámasztva.” A rendelet 6. §. 8. pontja szerint magánterület ingatlanok esetén: „Megtartandó fát kivágni, kivágását engedélyezni kizárólag abban az esetben lehet, ha a fa – állapota miatt – olyan veszélyhelyzetet okoz, amely a fa kivágása nélkül nem hárítható el, illetve a fa bármely okból életképtelenné vált és megtartása nem lehetséges, vagy a kivágás célja az ingatlan közterületi kapcsolatának biztosítása. A kérelem indokoltságát kertészeti szakvéleménnyel kell igazolni.” A rendelet a 2. mellékletben részletezi a „fakivágási engedély kérelem” tartalmát. Ezek: „Cím; Telefon; E-mail cím; Jogosultsága: tulajdonos/közös képviselő/meghatalmazott/ egyéb: ...; A kérelem tárgyát képező fás szárú növény (faj, jelleg [élő/száraz], törzsátmérő [cm-ben, 1 m magasságban], darabszám]; A fás szárú növény kivágásának helye (cím, hrsz); A kivágás indoka; A kivágás tervezett időpontja; Melléklet:

- jogosultságot igazoló dokumentum másolata,
- ingatlan helyszínrajza, amelyen be kell jelölni a kivágandó és a megmaradó fák helyét,
- magánterület esetén **kertészeti szakvélemény**,
- tulajdonosi hozzájárulás,
- társasház esetén közgyűlési határozat a fa kivágásáról,
- kivágandó fáról készült fényképfelvétel,
- építési tevékenység esetén **fakivágási terv**,
- építési tevékenység esetén **faótlási terv**.”

⁵⁰ URL: <https://or.njt.hu/eli/v01/735759/r/2018/58>

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A szakdolgozat a szakirodalmi és helyszíni kutatások, tervezési előzmények eredményeit áttekintve jut el a villakert történeti faállományának vizsgálatához, a korábbi felvételezések (ezek időpontja: **1994.** M. Szilágyi Kinga; **2003. július:** Nagy Zsuzsanna – Radics Mónika; **2013. július:** Hajdu-Nagy Gergely; **2015. december – 2016. március:** Hajdu-Nagy Gergely)⁵¹ alapos felülvizsgálatához (9.3. sz. melléklet; ennek időpontja **2024. április 15. és 21.:** Hajdu-Nagy Gergely)⁵², majd egy idős, kiemelt történeti értéket képviselő, a villakerttel egyidős kocsánytalan tölgyfa vizsgálatához (9.4. sz. melléklet; ennek időpontja: **2024. április 15.:** Fonai László – Hajdu-Nagy Gergely).

A Budai Hegyvidék (elősorban a Svábhegy és Zugliget) kerttörténeti ismertetését a szorosan vizsgált villakert műemléki-építőművészeti **kontextusba hozása** mellett azért tartom fontosnak, mert a megmaradt koros faegyedek – önmagában kimagasló dendrológiai értékük, életkoruk és fokozott veszélyeztetettségük mellett – képet adnak ma **már letűnt kertművészeti stílusirányzatokról, és egy-egy korszak növényalkalmazásáról.** Továbbá a túlélő őshonos és exóta taxonok bizonyítékai a **fák alkalmazkodóképességének** és a tervező növényismereti szaktudásának, a kertépítő lelkiismeretes munkájának, tulajdonos gondoskodásának. A fák egészségi állapota megmutatja „földrajzi régióba illőségét”⁵³, a kertészeti kezelés szakmai színvonalát, a helyszínen bekövetkezett változásokat (pl. telekhatár változás, ahol a fa, mint akadály jelenik meg)⁵⁴, a mezoklímát befolyásoló folyamatokat (erősen urbanizálódott az elmúlt évtizedekben a hegyvidék).

A helyszínt érintő korábbi kutatásaimban nagy hangsúlyt kapott a közgyűjteményi helyeken végzett forráskutatás (levéltári, könyvtári, fotótári elsődleges képi és írott források, térképek, tervek, légifotók, fotók stb.). A szakdolgozat második felében áthelyeződik a fókusz **az idős fák helyszíni vizsgálatára** (új szemléletű szemrevételezéses és akusztikus tomográffal (Fakopp 3D)

⁵¹ Pontos hivatkozásokat lásd az irodalomjegyzékben, illetve 4-7. ábrák leírásánál. A fafelméréseken kívül több alkalommal is jártam kint a helyszínen, fotódokumentálás céljából. Ezek időpontja: 2013. április 9., 2013. június 18., 2013. június 29., 2014. június 14., 2015. december 3., 2018. augusztus 3., 2020. november 6., 2021. április 16., 2022. augusztus 25., 2023. január 18.

⁵² Jelen szakdolgozathoz készült felmérés.

⁵³ Párkányi (2005), p. 6.: ITSC faértékelési formulában a faj-faktor része; az egészségi állapot a kondíció-faktor része.

⁵⁴ A durva ágvágás utáni kezeletlen sebfelület sok esetben közvetve pusztulást okoz.

műszeres favizsgálat), felmérésére, a **részletes fakataszter készítésére (9.3. melléklet)**, az aktualizált fotódokumentálásra, és a helyszínrajz készítésre. A szemrevételezéses fafelmérés és favizsgálat során használt eszközök:

- gumikalapács (a fák belső korhadásának, üregeinek feltáráshoz),
- 30 méteres üvegszálás mérőszalag (a fák helyzetének térbeli meghatározásához, a törzskerület és a lomkorona átmérő feljegyzéséhez),
- 3 méteres fém mérőszalag (kisebb mérésekhez, a nyitott üregek mélységének méréséhez),
- papírlap és ceruza (jegyzeteléshez és a fa magasságának becsléséhez),
- mobiltelefon (fényképdokumentáció készítéséhez, Google Lens használata egyes jelenségek, gombák elsődleges meghatározásához),
- teleobjektíves fényképezőgép (fotódokumentáláshoz, a fák felsőbb részein látható jelenségek, például madárodúk, ágcsonkok, csúcsszáradás, fagyöngy, felső ágkorhadások szemrevételezéséhez),
- kézi GPS⁵⁵ (a fák pozíciójának 3-7 méteres meghatározásához),
- légifelvételek, műholdképek, geodéziai felmérés használata (a helyszínrajz készítéséhez),
- drón⁵⁶ (a fák lombkoronájának, sérült felsőbb ágrészeinek vizsgálatához, valamint a villakert és a környező táj vizualizálásához), szakirodalom (faismereti, kórokozók határozókönyv),
- bicska (egyed jelenségek, például kéreg alatti korhadás, gombafertőzés feltáráshoz)

Itt újra megemlítem Szaller Vilmos „Általános és egyedi célú favizsgálatok dokumentációja, avagy a cél határozza meg az adatot” című faápoló és favizsgáló szakmérnöki szakdolgozatát (MATE, 2023), amelyben Szerző kiemelt figyelmet fordít a műemlékvédelmi oltalom alatt álló fák vizsgálatára. Ehelyütt is köszönöm neki, hogy szakdolgozatát rendelkezésemre bocsájtotta!

A dolgozat céljai között szerepel, hogy egyértelművé tegye a történeti értékű taxonok egészségi állapotát, pénzben is kifejezett értékét, figyelembe vegye a lehetséges kockázatokat

⁵⁵ GARMIN GPSMap 62S

⁵⁶ DJI Ryze Tello típusú drón; EASA A1-A3 és A2-es drónpilóta igazolvánnyal, jogosultsággal rendelkezem.

(pl. kerítésépítés, épületbővítés, mélygarázsépítés), javaslatot tegyen hosszú távú megőrzésükre, egészségük megtartására. Ennek egyik eszköze lehet a már korábban említett, a történeti kertekben található, történeti értékű dendrotaxonok felvételezésére összeállított **MINTA ADATLAP (9.4. melléklet)** kitöltése.

4. EREDMÉNYEK

4.1. A VUK-GERBEAUD-VILLA KERTJÉNEK TÖRTÉNETI ÉRTÉKŰ FÁI

A Vuk-Gerbeaud-villa műemléki védettségű kertjében elszórtan több idős szoliter fa áll, amelyek a historizáló stílusú villakert élő „hagyatéka”. Az 1994-ben M. Szilágyi Kinga által készített kertfelmérés (4. ábra) a villakert déli részén még jelez egy idős bükkfát (*Fagus sylvatica*, törzsátm.: 50 cm)⁵⁷, de az mára kipusztult. Szintén ez a felmérés ír arról, hogy „az épület körüli burkolatok [keramit], támfalak általában jó állapotban vannak, a kert távolabbi részén lévő támfalak, lépcsők viszont nagyrészt leomlottak”. Ma már ez a megállapítás csak a magas, délnyugati támfalszakaszra mondható el sajnos.

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal számára 2003-ben készített felmérés (5. ábra) a villa délnyugati sarkán, a támfal fölött jelez egy viszonylag gyorsan nöövő közönséges lucfenyőt (*Picea abies*), amely mára szintén kipusztult. Az 1944-es katonai légifotón ugyanitt látható egy fenyőszerű fa kúpos árnyéka, amely ugyanez a fa lehetett, egy-két évtizeddel a kiültetése után.

A kipusztult bükkfa szomszédságában és a garázs közelében még áll néhány idős, csúcscsáradt korai juhar (*Acer platanoides*) és hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus*). A 2013-as kerttörténeti tudományos dokumentáció készítésekor, illetve az ahhoz tartozó helyszínrajz (6. ábra) a következőket jegyeztem fel: „a villa keleti sarkához közel, a támfal koronájának közvetlen közelében álló, villás, kéttörzsű, kapitális nagyságú *kocsánytalan tölgyfa* (*Quercus petraea*, törzsátm.: 80 és 85 cm) érdemel különös figyelmet, valamint a villa platójának északnyugati szélén álló két idős *nagylevelű hárs* (*Tilia platyphyllos*, törzsátm.: 60 és 80 cm), és az összenőtt, két kocsánytalan tölgy (törzsátm.: 80 és 90 cm). Említést kell tenni a Bükkös útról nyíló bejárat, és annak közelében található lépcsőmaradvány mellett álló koros *magas kőrisről* (*Fraxinus excelsior*, törzsátm.: 70 cm), és kocsánytalan tölgyről (törzsátm.: 100 cm),

⁵⁷ M. Szilágyi Kinga (1994), helyszínrajz

amelyek a már említett idős hársfákkal megközelítőleg egy vonalban állnak. A Bükkös úti kocsiforduló „fölött” néhány idős kocsánytalan tölgyfa élt (átlag törzsátm.: 70 cm) még a közelmúltig, amelyeknek egy része korhadtt, száradt volt. Ezeket a Bord Építész Stúdió által tervezett lakópark (Bükkös út 4/A)⁵⁸ építésekor, 2018 őszén kivágták a – szóbeli információ alapján – Duna-Ipoly Nemzeti Park jóváhagyásával. A kert Béla király út – Bükkös út felőli sarkán két idősebb magas kőris található.

Bár a jelenleg 31 egyedből álló, 5 méteres tőtávval ültetett *vadgesztenye* (*Aesculus hippocastanum*) kettős-fasor egészségi állapota lehangoló (törzsátm.: 40-50 cm), a villakert alsóbb (nedvességgel jobban ellátott) részein több egészséges példánnyal lehet találkozni, így pl. a Bükkös úti bejárat két oldalán (törzsátm.: 70 és 90 cm).

A 9535/2 hrsz-ú és 9536/2 hrsz-ú telkeken álló, 8+1 egyedből álló *feketefenyő* (*Pinus nigra*) csoport egészségi állapota kielégítő; ma is markáns látványelemei az egykori „történeti villakertnek”.⁵⁹

A kert cserjeszintjét és aljnövényzetét 2003-ban a következő fajok alkották: közönséges jezsámen (*Phyladelphus coronarius*), som (*Cornus sp.*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), bodza (*Sambucus nigra*), mogyoró (*Corylus avellana*), vadrózsa (*Rosa canina*), gyöngyvirág (*Convallaria majalis*), erdei iszalag (*Clematis vitalba*), borostyán (*Hedera helix*), és előregedett puszpángok (*Buxus sempervirens*) alkotják. Ezek mára szinte nyom nélkül eltűntek, leszámítva a borostyánt.

Végül említést kell tenni arról a történeti értékű közönséges tiszafáról (*Taxus baccata*), amely a villa teraszához a díszmedencéről felvezető lépcsősor bal oldalán állt. Ezt már az új tulajdonos vágatta ki két éve, kiszáradásra hivatkozva. Az örökzöld lombosított fa sokat kitakart a szép, fővárosi panorámából (is).

A történeti értékű fákról szemrevételezésen (és gumikalapácsos vizsgálaton) alapuló részletes **katasztert** vettem fel (2024. április végi állapot), amelynek eredményét a **9.3. sz. mellékletben (A Vuk-Gerbeaud-villa kertjében álló, történeti értéket képviselő fák favizsgálati katasztere)** ismertetem; a 8. ábrán jelöltem be a fák helyét. A fákról készített fényképek a **9.2.2. sz. mellékletben (A történeti értékű fák állapotfotói)** tekinthetők meg.

⁵⁸ URL_ https://bordstudio.hu/projektek/?gad_source=1&gclid=EAlalQobChMI-JmDgoTCiQMVSFyRBR03IREyEAAYASABEgICVPD_BwE#lakoepulet

⁵⁹ Hajdu-Nagy Gergely (2013)

Az aktuális favizsgálat eredményeit részletesen bemutató táblázatból az egyes fákra vonatkozóan az alábbiakat emelem ki:

1. sorszámú közönséges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*): a Bükkös út kiszélesítési tervei miatt a telekhatáron kívülre került, ránézésre vitális, több, mint két és fél méter törzskörméretű fa. Meredek rézsű koronavonalán áll, az út felé eső fő gyökereit az útrendezés miatt néhány éve megsértették, korhadások láthatóak. Törzse 2,4 méter magasan villás, a Bükkös út felőli törzse 4 méter magasan újra villásan elágazik. Nagyobb üreg, korhadás, taplógomba fertőzés nem látható. Nagy értékű fa (MFE⁶⁰ faérték-számítási módszer alapján közel 30 millió Ft), amelynek megóvása, megtartása, szakszerű ápolása feltétlen indokolt. Kerttörténeti értékű dendrotaxon.
2. sorszámú közönséges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*): ez a fa is a telekhatáron kívülre került. Gyökereit szintén megsértették az úrendezésnél, és ezt súlyosbítja, hogy egy MATÁV-légvezeték tartó oszlop kikötésére szolgáló feszítődrótot közvetlenül a fa gyökérzetébe rögzítettek. Az előző fához képest jóval gyengébb növekedésű, többszörösen elágazó, sérült törzsű és koronájú, nagyon meggyötört fa. Kivágása, majd fajazonos pótlása véleményem szerint indokolt.
3. sorszámú közönséges japánakác (*Sophora japonica*): a Bükkös út és a Béla király út sarokpontjában, a védett telek határára került egyed, amely éppen emiatt óriási veszélyben van. Néhány éve az eredetileg kb. másfél méteren villás fa telek felé eső ágát levágták, ahonnan vízhajtások indultak meg. Ezek közül kettőt meg kellene tartani, a többit eltávolítani. A gyökérnyak felett valószínűleg nektriás fertőzés látható. Ezenkívül lombkoronájának legalább 50%-át elvesztette, így sajnos idővel ezt a fát is ki kell vágni.
4. sorszámú magas kőris (*Fraxinus excelsior*): A tövétől villásan elágazó fa szintén az új telekhatáron áll. A műemléki villa felé eső törzset az új kerítés építéskor sérthették meg. Szaller Vilmosmal egyeztetve arra az álláspontra jutottunk, hogy ez a fa is eléri hamarosan a termőhelyén elérhető maximális életkort, leromló állapotban van; idővel sajnos ki kell majd vágni. A villánál korhadást, veszélyesnek látható problémát nem láttam.

⁶⁰ Magyar Faápolók Egyesülete. URL: <https://faapolok.hu/faertekszamitas/>

5. sorszámú kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*): a villakert egyik végőráit élő idős, viharkáros, nagy történeti értékű fája. A közel 3 méter törzskörméretű fa a védett kerten kívülre került a telekrendezés miatt. Szinte teljesen kiszáradt, csupán két kisebb ág zöldell még valamennyire. Az említett két, még élő, viszonylag kis keresztmetszetű ágot az egészséges részekig vissza kell metszeni.
6. sorszámú korai juhar (*Acer platanoides*): a védett telken belül álló fa, valószínűleg magoncból nőtt. Villás elágazású. A gyökérnyak felett a törzs kajlán, bocskorosan vastagodott, valószínűleg korai mechanikai sérülés eredménye. A fa lombkoronájában három helyen láttam fagyöngy (*Viscum album*) fertőzés, de ebből az egyik telep halott. Történetileg nem különösen értékes fa, megtartása viszont egyelőre indokolt.
7. sorszámú kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*): lásd a szakdolgozat 5. fejezetét. Jelenleg veszélyezteti a műemlék épületet.
8. sorszámú kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*): kimagasló történeti értékű, a villával egyidősnek becsülhető fa a védett kertben; jelenleg talán – műemléki szempontból – a legértékesebb. Valószínűleg egy korai törzssérülés miatt fejlődött a csonkból egymás mellett párhuzamosan „ikertölgyé”. Mindkét törzsének kerülete közel 3 méter. A fára borostyán (*Hedera helix*) fut fel, amely az évtizedes gondozatlanság miatt óriásira növekedett. Ettől kellene mielőbb megszabadítani a fát, első körben a borostyán hajtásának kétszeres átvágásával; egy kb. 50 cm hosszú szakaszban ki kell vágni egy darabot a vezérhajtásokból. Fonai Lászlóval történt helyszíni vizsgálatunk alapján a fa szépen helyrehozható. Nem jelent veszélyt a műemlék villára.
9. sorszámú kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*): a villakert aktuális északnyugati telekhatárának közelében álló, kimagasló történeti értékű taxon. A több, mint 3 méter törzskörméretű, fa kb. 3 méter magasan háromfelé ágazik. Lombkoronája festői szerkezetű; ezen a látványon sajnos sok csúcsszárad ág ront. A fa tövénél parázstapló látható (*Phellinus igniarius*)⁶¹, amely mögött korhadás észlelhető. Gumikalapácsos vizsgálatunk szerint ez a fa is üreges belül. A fa megtartása abszolút prioritás.

⁶¹ Köszönöm Tuba Katalin segítségét!

10. sorszámú magas kőris (*Fraxinus excelsior*): régóta ferde törzsű egyed, több, mint két méteres törzskörmérettel. Ezen a fán is láthatóak száraz ágak, de vitális. Lombkoronája ellpitikus, kissé deformált. Megtartása érdemes, történeti értékű fa, még akkor is, ha esetleg magoncból nőtt.
11. sorszámú nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*): a villa platóján, az azt megtámasztó szárazon rakott terméskő támfal⁶² tövéből kinőtt, kimagasló történeti értékű, idős fa, hasonlóan, mint a 12. és 13. sorszámú fajtársa. Gumikalapácsos vizsgálatunk szerint ez a fa is üreges. Lombozata fajra jellemző szép, egészséges. Az egyik sziklát a törzs magába építette. Megóvása, szakszerű gondozása, rendszeres felügyelete erősen ajánlott. Törzskörmérete több, mint két és fél méter. Nem jelent veszélyt a műemlék villára.
12. sorszámú nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*): a 11. sorsz. egyed szomszédja, hasonló „kvalitásokkal”, de valamivel keskenyebb törzsszel (kicsit több, mint két méteres törzskörméret). A fa melletti támfal – az előző egyedhez képest – itt magasabb volt, kb. másfél méteres. Ez a fa is üreges. Vitális, nagy történeti értékű, megtartandó taxon. Nem jelent veszélyt a műemlék villára.
13. sorszámú nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*): az egykori támfal tövéből kinövő hársak legfiatalabb tagja, egészen festői, a fajra jellemző lombsátorral. A villa eggyel korábbi tulajdonosa ki akarta vágatni a kilátás zavarása miatt (7. ábra), szerencsére az új tulajdonosnak nincsenek ilyen tervei, értékeli a fa szépségét. Nagy történeti értékű, megtartandó taxon. Nem jelent veszélyt a műemlék villára.
14. sorszámú közönséges lucfenyő (*Picea abies*): felül villás, viharkáros, kiszárad fa, amelyet már a rovarok bontanak. Helyzete, dőlése folytán veszélyes a műemlékre, kivágása mihamarabb indokolt feladat!
15. közönséges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) fasor: a villakert felső részének értékes kertetörténeti eleme, amely nagyon leromlott állapotban van. A fák legyengülésének egyik oka az lehet, hogy 4 méteres kötéssel ültették őket. A fákon korábbi koronaalakítás nyomai látszódnak. Sok fán nagymértékű a korhadás. Az egyes fák teljeskörű vizsgálata indokolt, amelynek fényében dönteni lehet az allé

⁶² A kb. 2 éve elbontott támfal a díszmedence platóját választotta el a villa teraszától. Kialakítása szervesen követte a terepet: a medence felé magasabb volt, a villa felé, felfelé fokozatosan elkeskenyedett.

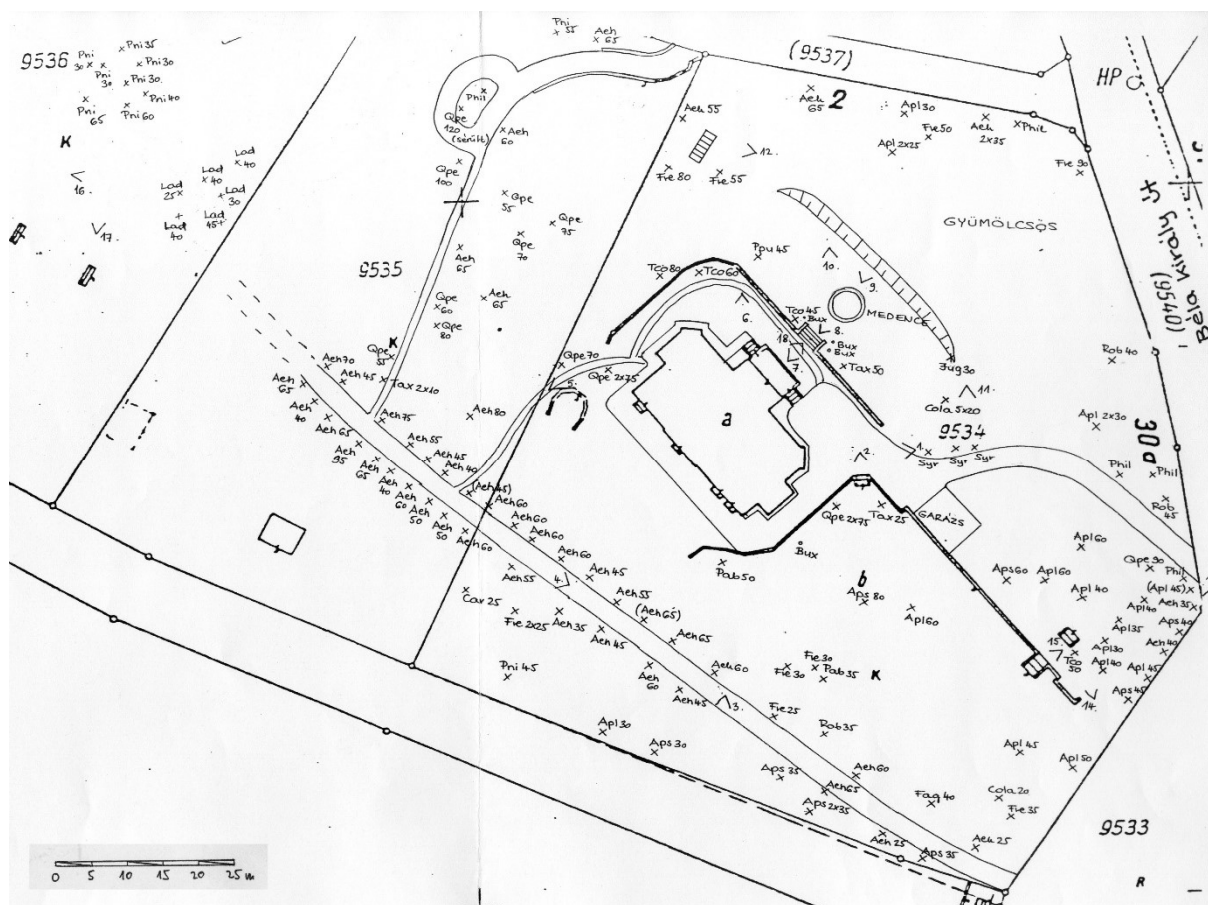
felújításáról. A vadgesztenye fasor, mint kerti kompozíciós elem védendő, megtartandó.

Szinte mindegyik fán láthatóak a csúcsszáradás jelei, minden fáról el kell távolítani a száraz ágakat. A törzsnél a száraz vágásokat az ágakéregfok felett kicsivel kell lementseni, hogy a fa természetes kalluszosodása végbe tudjon menni. Az 5 cm-nél szélesebb sebeket gombaölő, faápoló szerrel (pl. fagél) kezelni kell.

4. ábra: M. Szilágyi Kinga helyszínrajza a koros fák ábrázolásával a Vuk-Gerbeaud-villa kertjére, 1994
(M. Szilágyi Kinga, 1994)

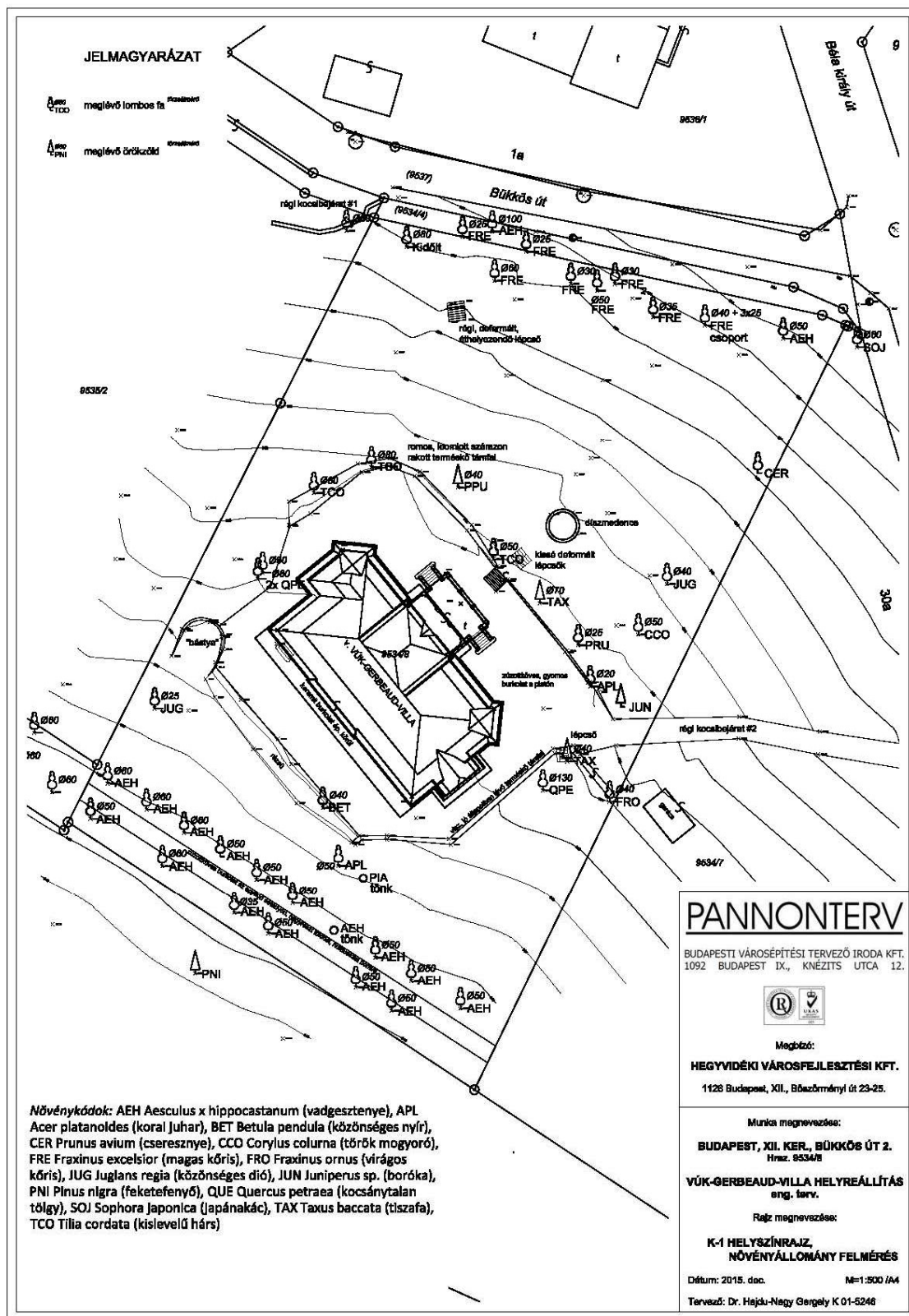
5. ábra: A műemléki védelem alatt álló Vuk-Gerbeaud-villa kertjének helyszínrajza, koros fái, 2003. július
(Nagy Zsuzsanna – Radics Mónika, 2003)⁶³

⁶³ A fák beazonosítására szolgáló 3 betűs kódok megegyeznek a későbbi, 2013-as fafelmérésnél alkalmazott rendszerrel.

34

7. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa helyreállítási terve, 2016
 Helyszínrajz, növényállomány felmérés, 2015. december⁶⁵
 (Pannonterv Budapesti Városépítési Tervező Iroda Kft., engedélyezési és kiviteli terv, 2016.)

⁶⁵ Hajdu-Nagy Gergely (2016), tervdokumentáció, K-1. sz. tervlap

8. ábra: A villakert aktuális helyszínrajza a történeti értékű fák jelölésével, 2024. április (Minerva, Bp. 12. ker. térinformatikai rendszer 2023-as ortofotója felhasználásával)

4.2. A VILLAKERT EGYIK KIMAGASLÓ TÖRTÉNETI ÉRTÉKET KÉPVISELŐ TÖLGYFÁJÁNAK VIZSGÁLATA

Az idős, valószínűleg a Vuk-Gerbeaud-villa építésével (1887) egyidős kocsánytalan tölgyfa az egykori nyaralóépület délkeleti sarkának közelében, a villa körüli murvás teraszt délről kerítő, kb. 1 méter magas terméskő támfallal határolt teraszon áll. A fakataszterben 7-es sorszámmal szereplő koros fa a villa déli homlokzatából „kiugró”, ólomüvegablakos toldalék délkeleti sarkától 6 méterre található; koronájával – ha relatív kis mértékben is – az épület tetőzetét megközelíti. Az, hogy nagyobb mértékben nem takarta be a fa lombkoronájával a házat, meglátásom szerint legalább két indokkal magyarázható: a terméskő támfal akadályozta a gyökérzet fejlődését a villa irányában, továbbá az uralkodó északnyugatias szelek is az ellenkező irányban formálták a fát.

A tövétől kb. 50 cm magasságban északkeleti és délnyugati irányban villásan elágazó, majd előbbi törzsén néhány méterrel fentebb újra – sajnos a villa sátozott, lombfűrészelt padlásfeljárója felé – újra elágazó, így gyakorlatilag hármas törzsű fa lombzatának több mint

50 százalékát elvesztette. A viharkáros, az utóbbi 20 évben valószínűleg semmilyen faápolásban, gondozásban sem részesített famatuzsálem a végét járja.

A fa gyökérnyakának délnyugati részén kisebb odvasodás látható. A villa még nem nyílt meg, de a faanyag ezen a részen jelentős korhadásnak indult; a fém mérőszalagot 1,2 méter mélyen be lehetett dugni a gyökérzet irányába. A gyökérnyak körül 40%-osnak becsülhető a kéregelhalás, korhadás. Termőtestes gombafertőzésnek, taplónak⁶⁶ nem látható nyoma; a rovarkár azonban jelentős (cincér nyom látható). A fán elvégzett akusztikus tomográf (Fakopp 3D, 8 tűvel) vizsgálat egy óriási üreget (85%-os szövetpusztulás, felpuhulás) mutatott ki a gyökérnyak és a villa között, amelyből az következik, hogy a fa főgyökérzete is el lehet korhadva nagyrészt. A üregben vízszák is kialakulhat, de vizsgálatunk időpontjában nem találtunk benne vizet. (Persze a fatörzsről lecsurgó víz gyorsan elszivároghat az üreg mélyéről a talajba.) A fa alapjáról kimondható, hogy veszélyesen leromlott állapotban van. A talajfelszínen nem láthatóak gyökerek, de feltételezhető, hogy a fa statikai zónájában is már elhalt, elkorhadt a gyökerek nagy része. (Itt kell azonban elmondanom, hogy a vizsgálatnál szerencsésebb lett volna 12 érzékelővel + 12 vasszeggel elvégeznünk, és irreguláris törzskeresztmetszeti alakot meghatároznunk az elliptikus forma helyett. A hang terjedési sebességének kiértékelése az ArborSonic 3D szoftver segítségével erre utal. A megismételt vizsgálat valószínűleg a fa törzsét egy fokkal jobb állapotúnak fogja kimutatni.)⁶⁷

Az akusztikus tomográf vizsgálat eredményei alapján a tölgyfa északkeleti törzse jobb állapotban van; „csak” a villa felőli oldalon mutatott ki a műszer a fa keresztmetszetéhez képest kb. 10%-os veszteséget. Ezen a részen szinte teljes a kéregelhalás, a felszíni korhadás. A koronaalap rossz állapotú, a Béla király út felé eső rész valószínűleg fentről is be van korhadva. Számos vázágot veszített a fa az elmúlt évtizedekben, ill. le is vágtak róla; a csonkoknál üregek, korhadás látható. A tölgyfa délnyugati törzse sokkal rosszabb állapotban van: szerencsére ez a villaépülettől elfelé dől. A törzsön itt hosszirányú statikai repedés húzódik; fentebb villás elágazás látható. Számos letört vázág csonkot látni ezen az oldalon is, amelyeknél elindult a befelé korhadás. Az akusztikus tomográf vizsgálat itt kb. 50%-os szöveghiányt mutatott ki.

⁶⁶ Griegel, Adalbert (2003), pp. 36-37.

⁶⁷ Ezúton is köszönöm Fonai Lászlónak a Fakopp 3D felvételezésben nyújtott önzetlen segítségét. Továbbá köszönöm Szaller Vilmosnak, hogy felhívta a figyelmemet a hibákra és nagyon sokat segített az eredmények kiértékelésében. Reményeim szerint a vizsgálatot meg tudjuk ismételni még a szakmérnöki képzés lezárulta előtt.

A tölgyfamatuzsálem koronájának több mint 50%-át elvesztette, szemmel láthatóan leépülésben van. A korona tele van tövétől bekorhadó ágvégekkel, és keresztirányú, szélterhelés okozta sudárrepedés is megjelenik a törzsön. Mivel a fa már le van gyengülve, a sebeket nem tudja benőni, csak részben; így a fa „nyitva marad” a fertőzéseknek. Egy helyen több madárodú is látható: ezeket fakopáncsok készítették, amelyekbe – később – más énekesmadarak is beköltözhettek. Vizsgálatunk időpontjában nem láttunk maradat az odúkban vagy az odúk körül.

A műemlék villa felé kinyúló vízszintes vázágot minősített faápolónak kellene ellenőriznie felülről. Szemrevételezés alapján nagy a letörés veszélye, amely kárt tehet az amúgy szintén romlásnak indult épületben, annak is a már említett, déli homlokzatából valamivel kevesebb, mint 2 méterre kiálló, értékes ólomüvegablakos toldalékában.

Összességében megállapítható, hogy az idős tölgyfa elérte a termőhely által meghatározott maximális élettartamát, és egészségi állapota egyre gyorsabb ütemben romlik lefelé, amelynek a vége a fa összeomlása, szétnyílása lesz. Ezt a folyamatot csak késleltetni lehet, de – tekintettel arra, hogy a Vuk-Gerbeaud-villa közel 140 éves tájképi kertjét a klimatikus változásokon (száraz nyarak) túl a telekosztásokkal, az évtizedes gondozatlansággal, a tápanyagpótlás elmulasztásával hagyták lepusztulni, amelynek eredményeképpen a növényállományának felét-kétharmadát már elvesztette – mindenképpen érdemes kísérletet tenni rá, hiszen jelentős történeti értékű taxonról van szó, a kert szerkezete szempontjából is kitüntetett térszervező helyen. (A fakataszterben 14 szoliter egyedet vettem fel és a nagyon leromlott állapotú vadgesztenye-fasort. A szoliterek közül 12 taxon képvisel történeti értéket; de ebből 4 fa már az újonnan kitűzött telekhatáron kívül, vagy éppen arra esik; egy tölgyfa pedig gyakorlatilag már elpusztult, talpon elszárad. Így a műemléki védelem alatt lévő villakertben (amely az eredeti kert kb. harmada) összesen 3 kocsánytalan tölgy, 3 nagylevelű hárs, és egy magas kőris maradt.)

A fát komplex faápolásban kell részesíteni, és a három vázágot hármás Cobra-kötéssel kell rögzíteni kb. 5 méter magasságban, statikai vizsgálat és terv alapján. A mindkét vázágon feltétlen érdemes lenne műszeres húzóvizsgálatot és szélterhelés vizsgálatot is elvégezni. A fa ápolását gyakorlott, minősített faápolóra kell bízni, és a helyszínen érdemes jelen lenni a favizsgálónak és a műemléki felügyelőnek is – a tulajdonos mellett. A lombkoronát ki kell könnyíteni, az elszáradt ágakat, korhadt csonkokat el kell távolítani. Az óriási odút a gyökérnyak felett fel kell tární és ki kell tisztítani. Minden más odút is szakszerűen kezelni kell,

és sapkázással a csapadékvíz befolyást meg kell akadályozni. Fontos, hogy a fát évente szakszerűen ellenőrizze a faápoló. Talán mindezen beavatkozások eredményeképpen az idős tölgyfa még egy évtizedig megtartható állapotban marad.

4.3. MŰEMLÉKI KERTBEN TÖRTÉNETI ÉRTÉKŰ FÁK FELMÉRÉSÉRE SZOLGÁLÓ MINTA ADATLAP

A műemléki védelem alatt álló Vuk-Gerbeaud-villa történeti kertjében, a villaépület keleti sarkának közelében álló tölgyfáról önálló adatlapot vettem fel, ahol a fenti sorokban bemutatott értékelésen túl további adatok és eredmények találhatóak (=> **9.4. sz. melléklet Vuk-Gerbeaud-villa kertje; Vizuális és akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat, kockázatelemzés és ápolási javaslat műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével (MINTA ADATLAP))**).

Az adatlap - Szaller Vilmos „műemlékvédelmi oltalom alatt álló fák vizsgálatának adattartalma” favizsgálati adatlapja nyomán – a következő adatköröket, ill. adatokat tartalmazza:

- munka neve, lehatárolása;
- ingatlan / műemlék adatai:
 - helység, cím; helyrajzi szám; építési övezet;
 - a műemlék neve; műemléki törzsszám; műemléki azonosító; védettség kategóriája (bírságkategória); védettség jogi jellege; az objektum építéstörténeti adatai (tervező, évszám, az épület építészeti stílusa); a védett történeti kert kertművészeti stílusa; kert mérete, kiterjedése (jelenkori és eredeti); a kert tengerszint feletti magassága; a kert kitettsége, lejtése (%);
- fa adatai:
 - fa kódja; fafaj neve (magyar, latin); GPS koordináta; fa elhelyezkedése a kertben; fa magassága; törzs magassága; törzskerület; törzsátmérő; lombkorona átmérő; dendrológiai érték; műemléki érték; egyéb megjegyzés;
- helyszínrajz: archív és jelenlegi; ezek légifelvételek is lehetnek;
- azonosító fotók: a fa jellegzetes habitusa, részei, azok állapota; a fát a környezetével együtt ábrázoló képek; a fa részeit ábrázoló képek; esetlegesen makró képek (jelenség függvényében);

- faápolás-technológiai ábra;
- a fa általános állapotának értékelése, értékének kiszámítása a Magyar Faápolók Egyesületének elfogadott módszertana alapján: a gyökérzet és a gyökérnyak állapota; a törzs állapota; a koronaalap és a korona állapota; a fa ápoltságának mértéke; a fa egészségi állapota és életképessége; egyéb adatok (pl. közműérintettség, rovarkár, gombakár; mikroélőhelyek);
- a fa biztonságát befolyásoló tényezők: a fa statikai állapota (kitérés a függőlegetől, súlypont eltolódás); a fa kockázatelemzését befolyásoló tényezők (a fa elhelyezkedése, környezete, élőhelyének minősége, környezeti veszélyeztetettség; a fa kockázatarányos biztonsági mutatója); a fa számított értéke; a fa kora; a fa műemléki objektumot veszélyeztető jellemzői (dőlési sugár iránya, ágletörés veszélye a műemlékre, gyökérzettel veszélyeztetés, természettel veszélyeztetés; a fát veszélyeztető (akár később valószínűsíthető) beruházások, munkálatok feltárása; egyedi favédelmi terv készítésének szükségessége);
- kezelési javaslat (ill. azt megelőzően műszeres vizsgálat indoklása, amennyiben szükséges szemrevételezés alapján);
- egyéb megjegyzések, további fotók, műszeres vizsgálatok eredményeinek a képes és szöveges bemutatása;
- a favizsgálat időpontja;
- következő favizsgálat javasolt idejének meghatározása.

A Vuk-Gerbeaud-villa kertjében található idős kocsánytalan tölgyfa (*Quercus petraea*) példáján, a fent taglalt adatok szerepeltetésével elkészült egy általánosságban használható „műemléki kertben történeti értékű fák felmérésére szolgáló minta adatlap”, amely – reményeim szerint – a favizsgáló és faápoló szakmának segítséget nyújthat a jövőben hasonló feladatok elvégzéséhez, egyben nagy segítségére lehet a tulajdonosnak (egy esetleges, a fát érintő döntés meghozatalában), a tervező építésznek és tájépítésznek, és az engedélyező hatóságnak, az építészeti tervtanácsoknak, ill. az Országos Építészeti Tervtanácsra bekerült tervek elbírálóinak.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A Vuk-Gerbeaud-villa kertjének minden történeti értékű fája gyors és alapos faápolásra szorul. A már fentebb ismertetett eredmények alapján mihamarabb neki kell kezdeni a faápolásnak. Kutatásaim alapján megállapítottam, hogy az elmúlt 30 évben (tehát az 1994-es felmérés óta) bizonyos fafajok (például a bükkök, puszpángok) teljesen eltűnnek a Svábhegyről, elsősorban a megváltozott klimatikus okok és a gondozatlanság miatt. Az ingatlanfejlesztések az egyébként ellenálló őshonos ősfákat is veszélyeztetik (lásd a légifotókat). Sok védett villakert visszavontatlanul elvesztette műemléki értékeit, térszerkezetét, koros fáit, kerti építményeit, tájjal való kapcsolatát.

Szakdolgozatom írása és konzultációim során jó érzéssel tölt el, hogy óriási fejlődésben látom a favizsgáló-faápoló szakmát, amelynek képviselői képesek a korábbi módszerek újragondolására, egyes korábbi hibák belátására. Mindezen folyamatok és a faápolási technológiák fejlődése azt vetíti előre, hogy van esélye a még megmaradt történeti értékű fák megóvására nemcsak Budapest 12. kerületében, hanem az egész országban. Remélem, hogy a szakdolgozathoz mellékelt, a műemléki védelem alatt álló történeti kertek történeti értéket képviselő, jellemzően koros faállományára, famatuzsálemeire kidolgozott minta adatlap hasznos segítség tud lenni a magyar favizsgálók, faápolók számára!

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Szakdolgozatomban feltártam a budai villakertek fejlődésének és hanyatlásának történetét, bemutattam a létrejöttüket inspiráló kertművészeti divatokat, stílusirányzatokat. A kertek stílusjegyeinek ismerete segíthet egy-egy fa megtartásának mérlegelésekor, a faápolás technikájának megválasztásakor. Szakdolgozatom kimondott célja volt, hogy markánsan érzékeltessem, hogy a villakertek „halála” a tervezőasztalon, a földhivatali szobákban kezdődik, ahol egy-egy vonal meghúzásával feldarabolják ezeket az egybefüggő, nagy kiterjedésű kerteket, és elindul az ingatlanfejlesztés láncolata – amely a fák pusztulását eredményezi. Ehhez hozzájárul a több évtizedes elhanyagoltság, a klímaváltozás, az új kórokozók megjelenése.

A javarészt a tájképi-historizáló stílusú villakertek dendrológiai vizsgálatainak korábban elvégzett eredményeit beemeltem szakdolgozatomba, amelyből fogalmat lehet alkotni a Svábhegy egykori növényvilágáról, a kertekben alkalmazott fák fajösszetételéről.

Mivel szakdolgozatom pontosabb célja a műemléki védelem alatt álló történeti kertekben található történeti értékű fák vizsgálata, ahhoz egy módszertan, illetve egy minta adatlap kidolgozása volt, így a svábhegyi villakertek közül kiválasztottam a 2. műemléki bírságkategóriás, Kallina Mór által tervezett, 1887-re felépült, historizáló, szecessziós elemeket is felvonultató Vuk-Gerbeaud-villa kertjét. A villakert történetét már korábban kikutattam; így ezek tudományos – még nem publikált – eredményeinek bemutatása után a kert megmaradt történeti faállományának vizsgálatára koncentráltam. A koros faállomány kiértékelését kronologikusan ismertettem a rendelkezésre álló archív felmérések (1994, 2003, 2013, 2016) és a közelmúltbéli felmérés (2024 április) összevetésével. Ezen felmérések a szabadkézi manuáléktól a geodéziai pontosságig, a frissen végezett tájépítésmérnöki növényismerettől jelen képzés során megszerzett ismeretek beépítéséig terjednek. A Vuk-Gerbeaud-villa történeti értékű fáinak vizsgálatát külön mellékletben is összefoglaltam.

A 2024 áprilisában aktualizált szemrevételezéses és műszeres favizsgálat összefoglaló eredményeit egy önálló mellékletben közöltem. A favizsgálat eredményeképpen megállapítható, legalább két fát ki kell vágni a területen (ezek közül az egyik közvetlenül fenyegeti a műemlék épületet), további három fa kivágása sajnos elkerülhetetlennek látszik az elkövetkezendő 10 évben. Megállapítottam, hogy a jelenlegi védett telken álló koros fák közül a kocsányos tölgyek és a nagylevelű hársak mindegyike kimagasló vagy jelentős történeti értéket képvisel, amelyek megtartása és szakszerű ápolása feltétlen indokolt. Megállapítottam, hogy a villa délkeleti sarkán álló, akusztikus tomográfal is bevizsgált villás kocsánytalan tölgy északi, száraz vázága valós veszélyt jelent a villa egy kimagasló építészeti részletére, az ólomüveglakos toldalékra és a lombfűrészelt padlásfeljáróra, díszbádogos díszekkel ékesített tetőzetre, ezért a fa három vázágát – statikai terv alapján – Cobra-kötéssel kell rögzíteni a lombkoronában.

Szaller Vilmos szakdolgozatában kidolgozta a „műemlékvédelmi oltalom alatt álló fák vizsgálatának adattartalma” elnevezésű favizsgálati adatlapot, amelyet a műemlékvédelemben és a történeti kertek vizsgálatában szerzett tapasztalataim nyomán bővítettem újabb, releváns adatkörökkel. Az elkészült minta adatlapot külön mellékeltem a szakdolgozathoz.

7. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Hálás köszönetemet szeretném kifejezni Szaller Vilmosnak, aki szaktudásával, szakdolgozatának rendelkezésemre bocsátásával, a favizsgálat kapott eredményeinek áttekintésével óriási segítséget nyújtott szakdolgozatom megírásához, a fák értékeléséhez. Szakdolgozatában nagy figyelmet szentelt a „műemlékvédelmi oltalom alatt álló fák” vizsgálatának, értékelésüket kidolgozta. Az általa kidolgozott adatlapot adaptálni tudtam saját, műemlékes szakmai szempontú minta adatlapom kidolgozásához.

Nagy köszönetemet szeretném kifejezni Fonai László kertészmérnök-favizsgálónak, aki szaktudásával és a műszeres favizsgálat (Fakopp 3D) bemutatásával, helyszíni elvégzésével, instruálásával önzetlenül segítette munkámat. Segítségével kaphattam képet a Vuk-Gerbeaud-villa délkeleti sarkától 6 méterre álló idős kocsánytalan tölgyfa egészségi állapotáról. Így jutottam elegendő információhoz arról, hogy a fa jelenlegi állapotában sajnos veszélyt jelent a műemlékre, de szakszerű faápolással, statikai tervezéssel és rögzítéssel a fa még megtartható hosszú éveken át.

Köszönöm Mosonyi István Dániel belső konzulensemnek is a lelkiismeretes, precíz ellenőrző munkáját, a szakdolgozat strukturáltságához, eredményeinek megfelelő bemutatásához adott jó szándékú instrukcióit.

Végül szeretnék köszönetet mondani Galgóczy Ferencnek is, a műemlék villa és kertje tulajdonosának, aki levetővé tette a helyszín vizsgálatát, és kitüntetett bizalmával. Kívánom, hogy egy szép és szakszerű helyreállítás után sok boldog évet tölthessen el a kertben!

8. IRODALOMJEGYZÉK

Aas, Gregor – Riedmiller, Andreas (2000): *Laubbäume. Bestimmen – Kennenlernen – Schützen*. Müncher, Gräfe und Uzner, p. 119.

Alföldy Gábor – Ecsedi Anna – Dömötör Tamás – Hajdu-Nagy Gergely et.al. (2002): „Budapest 12. kerület, műemléki revízió és értékleltár. Villakertek.” Kézirat. Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Jelenleg: Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ. Hivatkozásnál: KÖH Villakertek (2002)

Eperjessy István (1906): *Zugliget és környéke, Budapest nyaraló és kiránduló helye, Útmutató és térkép a kirándulók részére*. Budapest, Zugliget Egyesület, pp. 1-65.

Ferkai András (1955): *Buda építészete a két világháború között, művészeti emlékek*. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, pp. 15-18.

Gárdonyi Albert (1933): „A budai hegyvidék első nyaralótelepei” in *Tanulmányok Budapest múltjából II*. Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdájának kiadása, pp. 162-180.

Griegel, Adalbert (2003): *Kertgyógyítás*. Fertőszentmiklós, Silvanus Díszfaiskola Kft., pp. 36-37., pp. 110-111.

Hajdu-Nagy Gergely (2013): „A Vuk-Gerbeaud-villa kertje. Kerttörténeti tudományos dokumentáció és értékleltár.” Kézirat. In: Bognár Gábor szerk. (2013): „A Vuk-Gerbeaud-villa építéstörténete. Építéstörténeti tudományos dokumentáció és értékleltár.” Kert fejezet. Kézirat. Budapest. pp. 1-36.

Hajdu-Nagy Gergely (2016): „Vuk-Gerbeaud-villa helyreállítás. Kertépítészeti-örökségvédelmi engedélyezési terv.” Kézirat. Megbízó: Hegyvidék Városfejlesztési Kft. Generál tervező: Pannonterv Budapesti Városepítészeti Tervező Iroda Kft. Budapest.

Hajdu-Nagy Gergely (2022): „Szakmai állásfoglalás a Vuk-Gerbeaud-villa kertjében történt fakivágásokról”. Kézirat. Budapest Főváros Kormányhivatala Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Örökségvédelmi Osztály, ik. sz. n., Budapest, 2022.09.15.

Horler Miklós et al., Pogány Frigyes (ed.) (1962): *Budapest Műemlékei II*. Budapest, Akadémiai Kiadó, pp. 529-545., 548-551., 564-577., 580-582.

Jószainé Párkányi Ildikó (2005): „Zöldfelületi vagyon- vagyonértékelés”. Kézirat. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2007. (Az egyetemi jegyzetet [Budapesti Corvinus Egyetem] a szerző bocsájtotta rendelkezésemre.)

Józsa Miklós (1993): *Fenyők és örökzöldek a kertben*. Botanika Kiadó és Reklám Kft., p. 89.

Kremer, Bruno P. (1995): *Fák*. Budapest, Magyar Könyvklub., pp. 279-280.

Lukács Zoltán (2020): *Faápolás*. Budapest, Garden Kft. kiadása

Járainé Komlódi Magda – Hably Lilla (ed.) (2000): *Pannon Enciklopédia – Magyarország növényvilága* (2000). Budapest, Dunakanyar 2000 Könyvkiadó Kft., pp. 156-157., 210-211.

M. Szilágyi Kinga (1994): „Helyi védelemre javasolt kertek a XII. kerületben.” Kézirat. Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Jelenleg: Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ.

Nagy Zsuzsanna – Radics Mónika (2003): „Budapest XII. kerület, Műemléki értékleltár – Kertek. Gerbeaud-villa kertje”. Kézirat. Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Jelenleg: Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ.

Shigo, Alex L. (1985): „Compartmentalization of Decay in Trees”. *Scientific American*, 152 (4), pp. 96-103.

Siewniak, Marek – Bobek, Wojciech (2010): „Zagrożenie ludzi i mienia w parkach, metody określania stanu statycznego drzew.” *Kurier Konserwatorski*, Nr. 8., pp. 13-17.

Siklóssy László (1929): *Svábhegy*. Budapest, Svábhegyi Egyesület.

Szaller Vilmos (2023): „Általános és egyedi célú favizsgálatok dokumentációja, avagy a cél határozza meg az adatot”. Szakdolgozat (kézirat). Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Budai Campus.

Takács Márton (2021): „Magyarország legnagyobb fáinak felmérése.” Doktori (PhD) értekezés. Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Környezettudományi Doktori Iskola, Gödöllő.

Thirring Gusztáv (1893): *A budai hegyvidék, Szent-Endre és Visegrád vidéke, tizenegy képpel*. Budapest, Turistaság és Alpinizmus Kiadó, pp. 1-17.

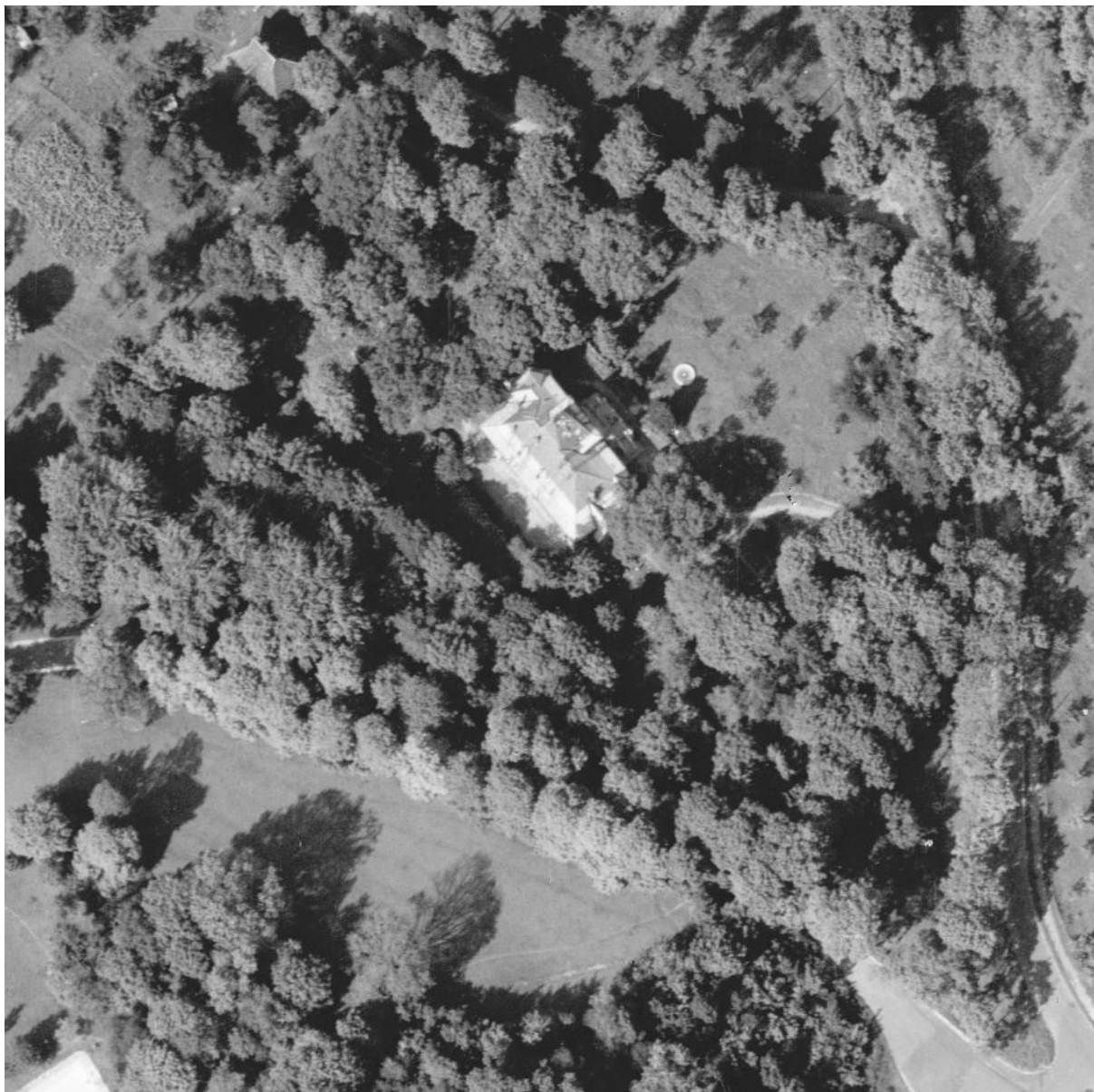
Uerscheln, Gabriele – Kaluschok, Michaela (2001): *Kleines Wörterbuch der europäischen Gartenkunst*. Stuttgart, Philipp Reclam jun. GmbH & Co., pp. 26-31.

Wohlleben, Peter (2015): *Das geheime leben der Bäume. Was sie fühlen, wie sie kommunizieren – die Entdeckung einer verborgenen Welt*. München, Ludwig Verlag.

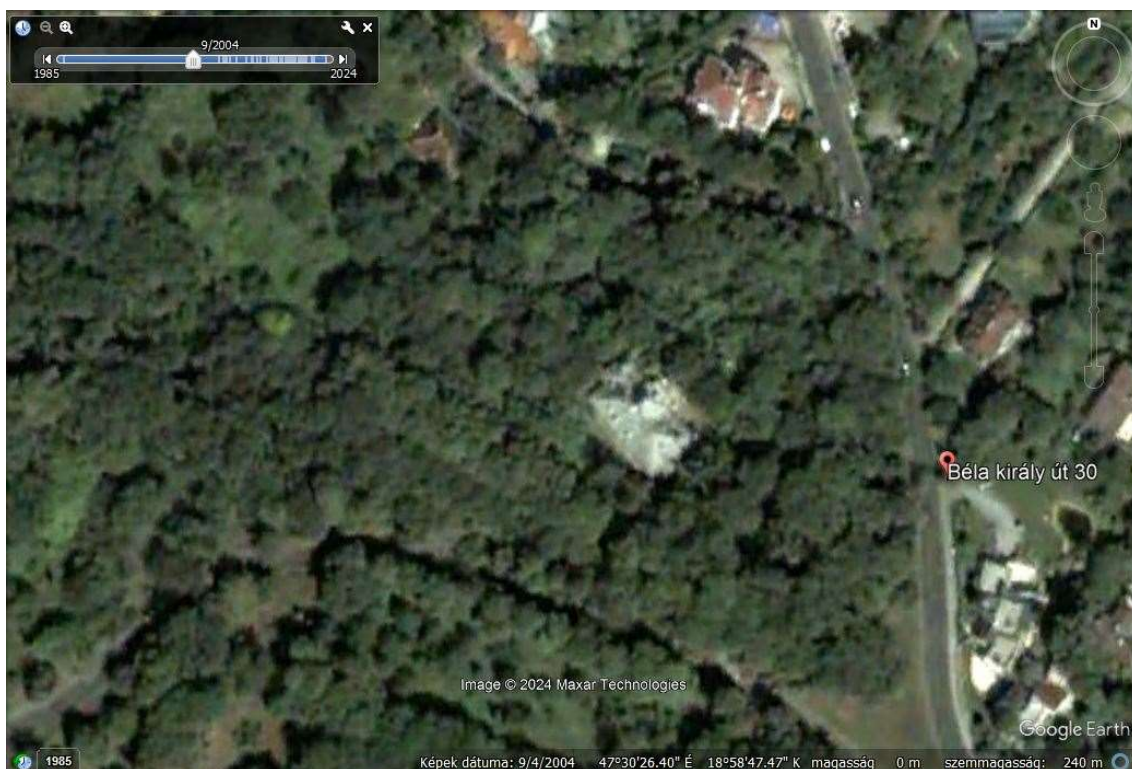
9. MELLÉKLETEK

9.1. MELLÉKLET: LÉGIFOTÓK

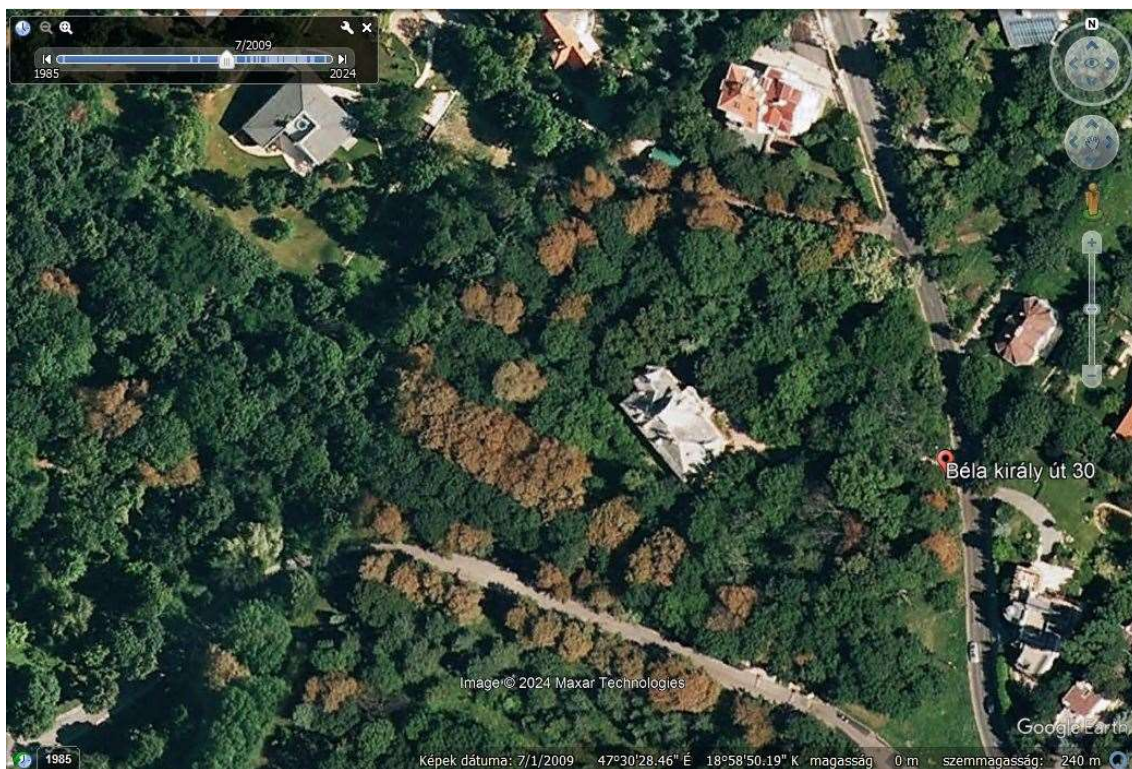
9. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje egy 1963-as katonai légifelvételen.
(Fentrol.hu, 1963_0128_3826)

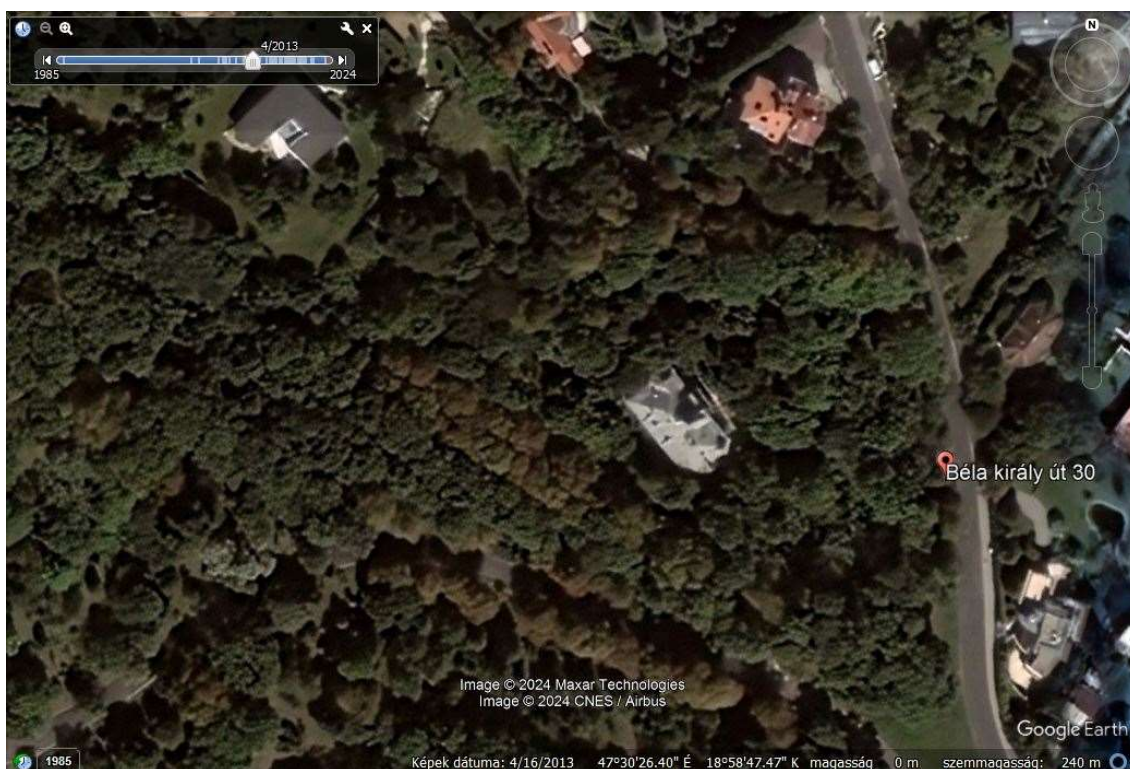
10. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2004 szeptemberében. (Google Earth)

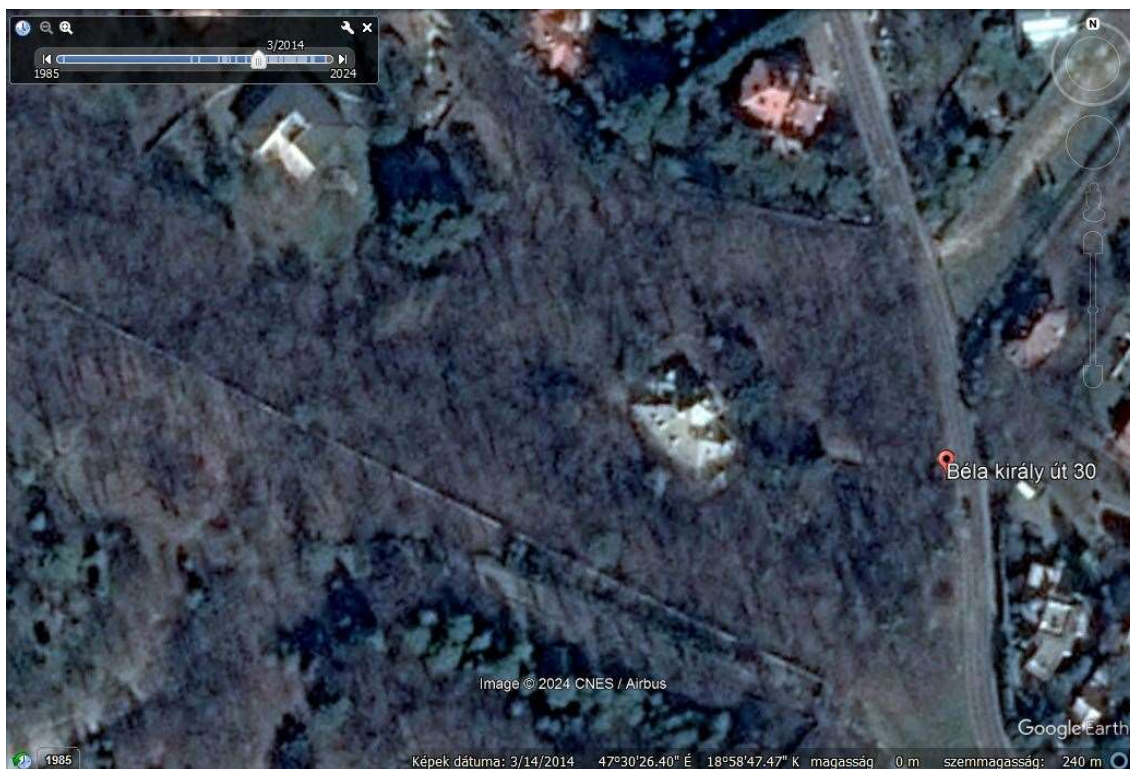
11. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2009 júliusában. A vadgesztenyék már sárgultak. A villakert északi telekszomszédján felépült egy óriási családi ház. (Google Earth)

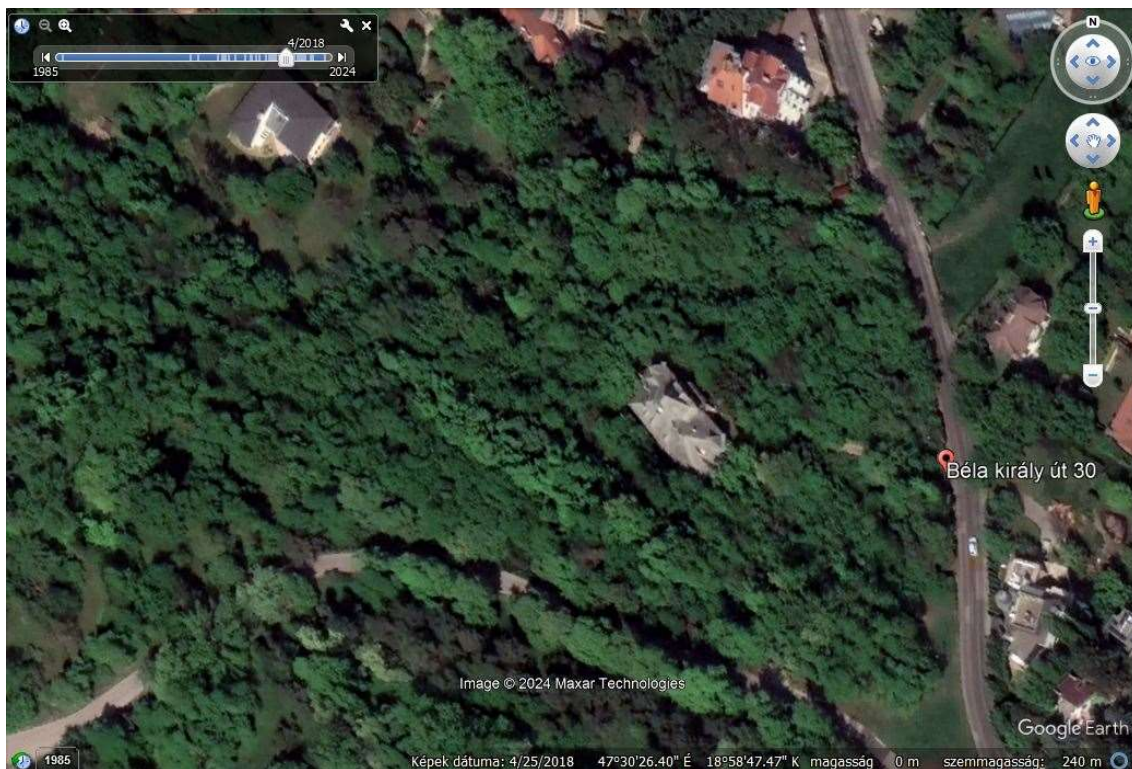
12. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2013 áprilisában.
A villakert faállománya még megvan, de egészségi állapota egyre romlik. (Google Earth)

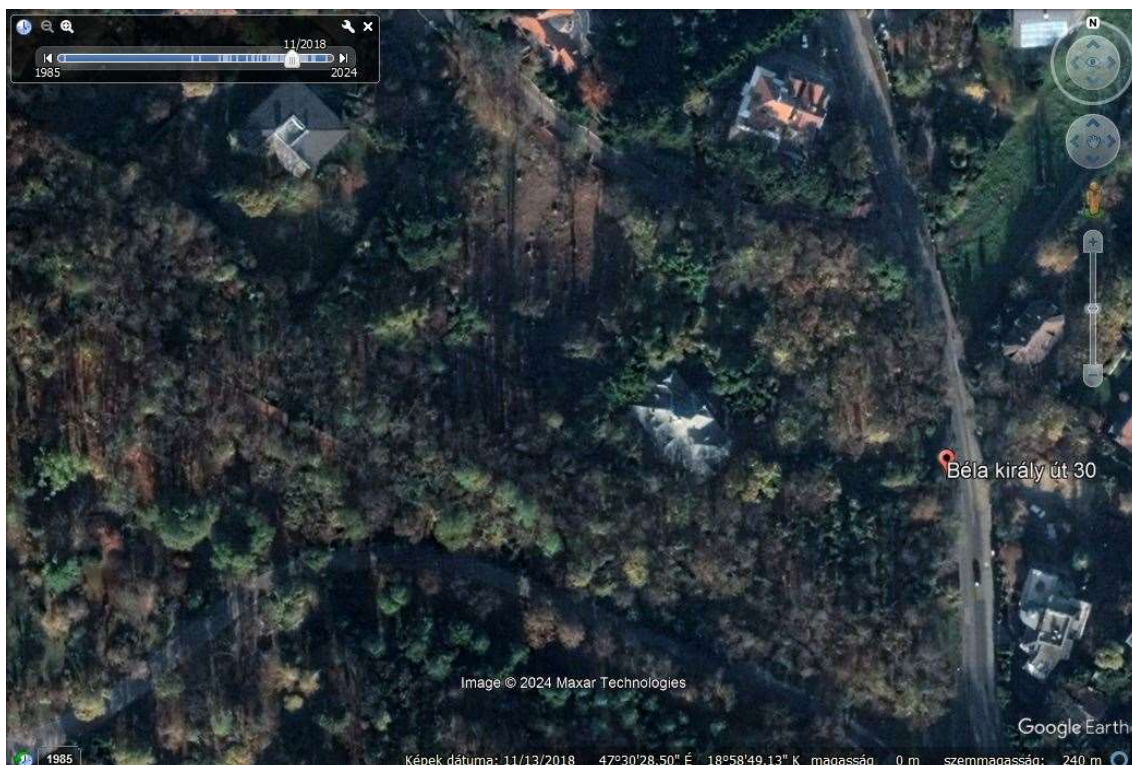
13. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2014 márciusában.
A villakert északi telekhatárán jól kivehető a feketefenyő csoport. (Google Earth)

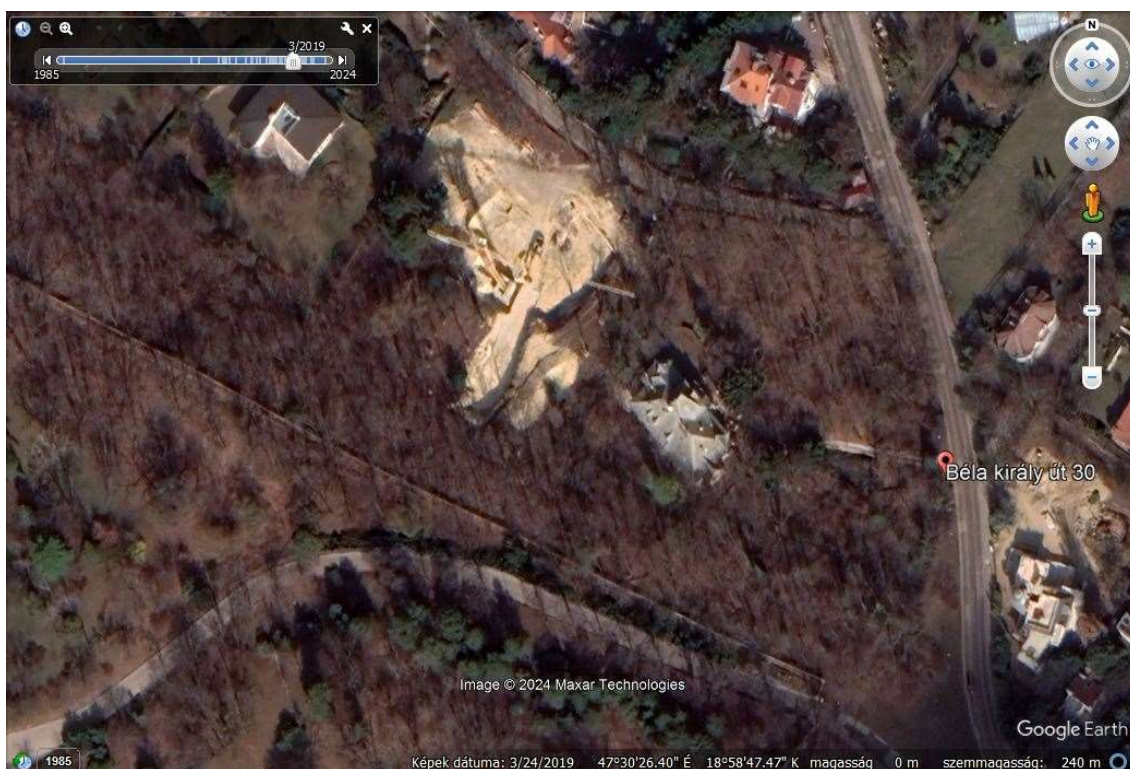
14. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2018 áprilisában.
Az egykori villakertet még nagyrészt beerdősült növényzet borítja. (Google Earth)

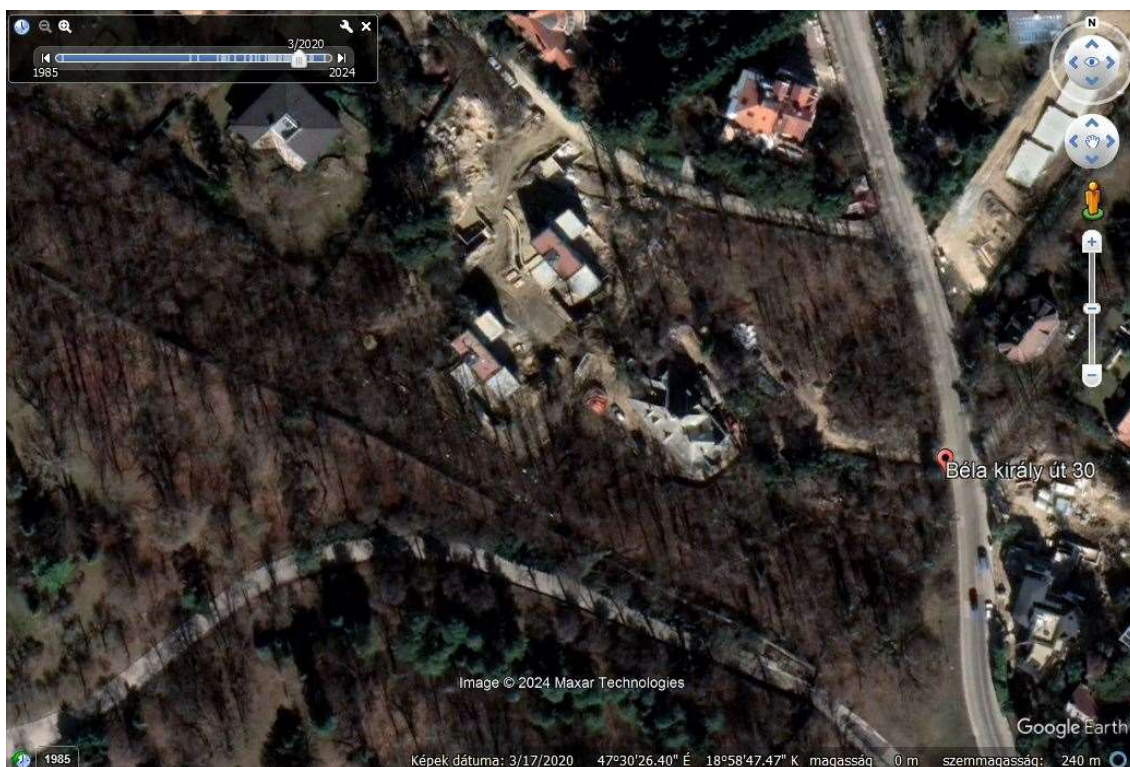
15. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2018 novemberében.
A villakertet három részre osztották. Az északi területrészen – amelyről „leesett” a műemléki védelem – elkezdődött a koros fák kivágása, hogy egy luxus-lakópark épülhessen. (Google Earth)

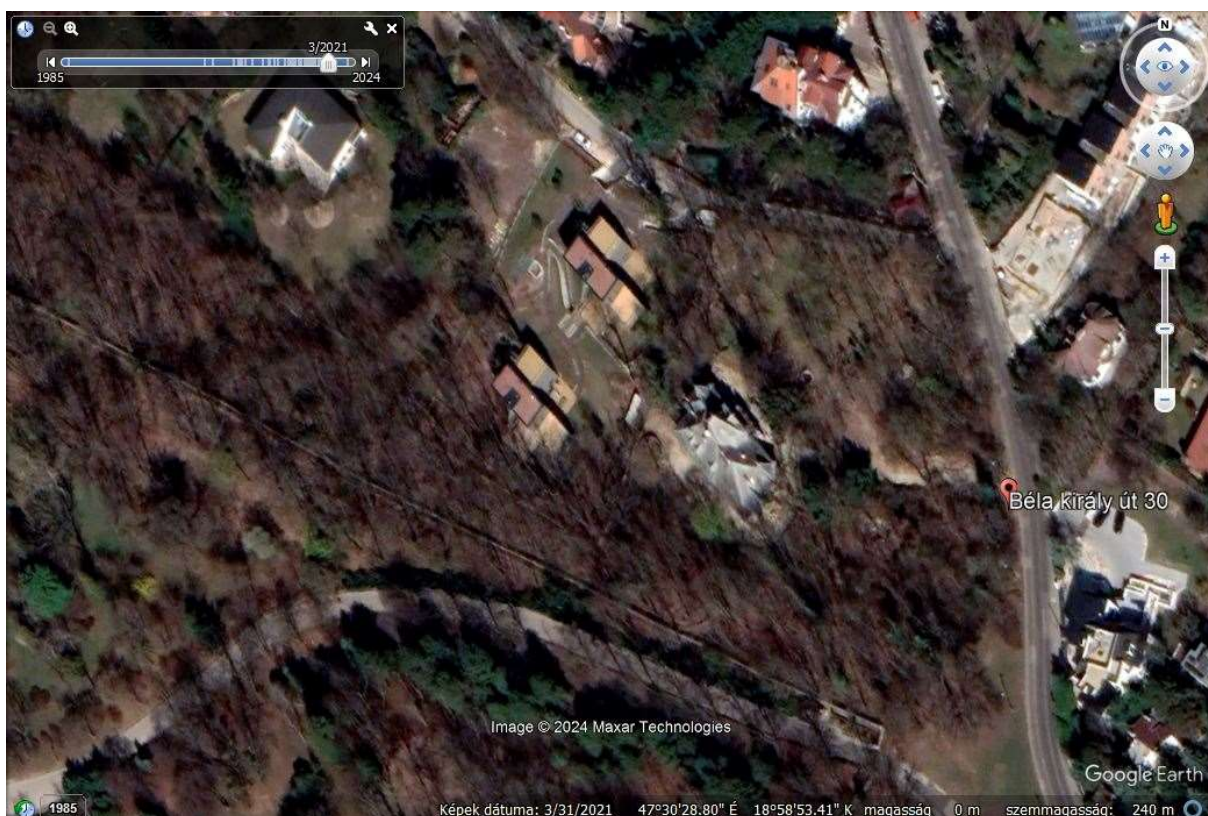
16. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2019 márciusában.
Az északi területrészen nagy ütemben elkezdődött a luxus-lakópark építése. (Google Earth)

17. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2020 márciusában. Az északi területrészen épül a luxus-lakópark.
A Vuk-Gerbeaud-villa új tulajdonosa elkezdte az épület felmérését, a teraszt a restaurátorok lebontották, deponálták a díszmedence körül, és előkészítették a műhelybe szállításra. (Google Earth)

18. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2021 márciusában.
Az északi területrészen elkészült a luxus-lakópark. (Google Earth)

19. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2022 júniusában.
A Vuk-Gerbeaud-villa északkeleti homlokzata előtt az új tulajdonos kivágatta a fák egy részét.
Még látható az elbontott terasz elemeinek depóniája, a nagy tiszafa előtt. (Google Earth)

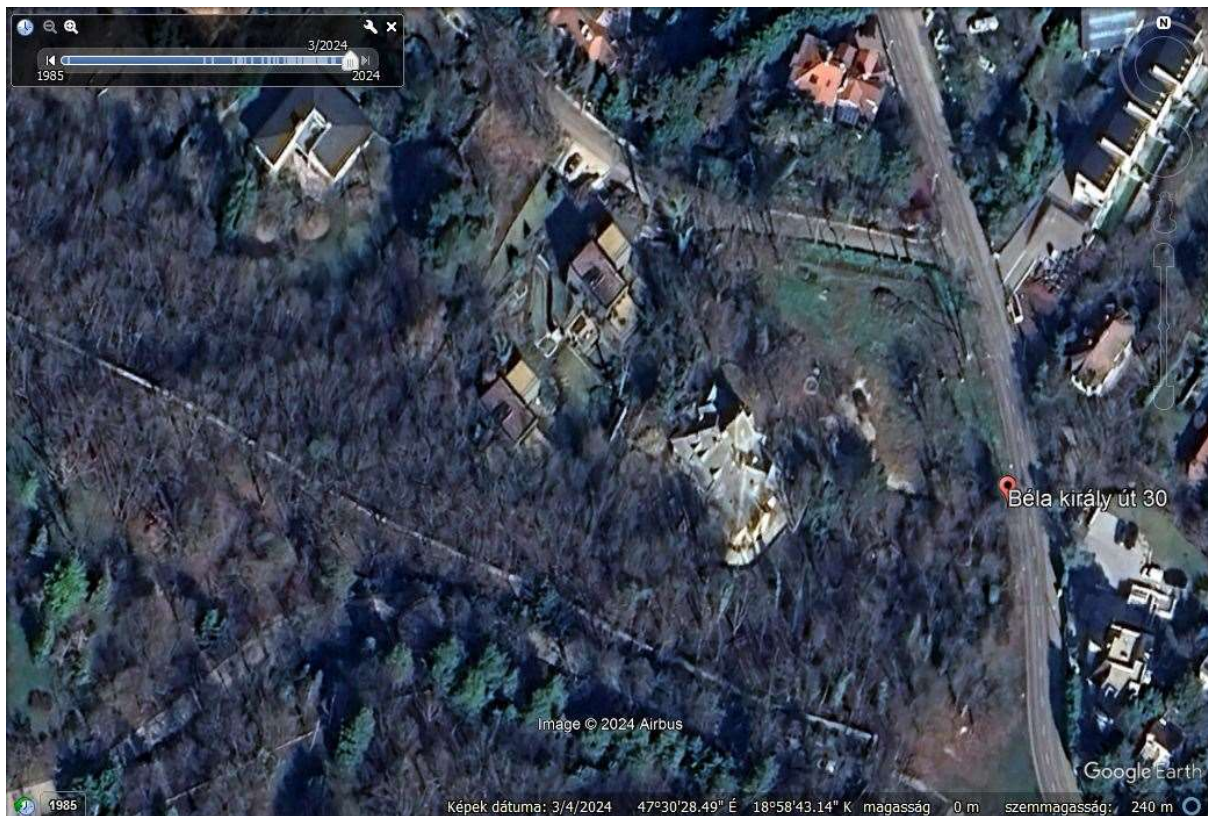

20. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2023-ban (Minerva, Bp. 12. ker.)

21. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa kertje 2024 márciusában.

A tulajdonos kivágatta a Béla király út felőli telekhatáron a szocializmusban ültetett, azóta előregedett gyümölcsöst és a terasz előtti idős tiszafát, amely zavarta a budapesti panorámát, de ezzel mégsem okozott műemléki kárt, mert visszaállította az villakert eredeti rendjét. (Google Earth)

9.2. MELLÉKLET

9.2.1. A VILLAKERT ÁLLAPOTFOTÓI

22. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa Béla király út felőli homlokzata (HNG, 2022.08.25.)

23. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa Béla király út felőli homlokzata előtti terasz a díszmedencével, körülötte az elbontott terasz faragott kövei (HNG, 2022.08.25.)

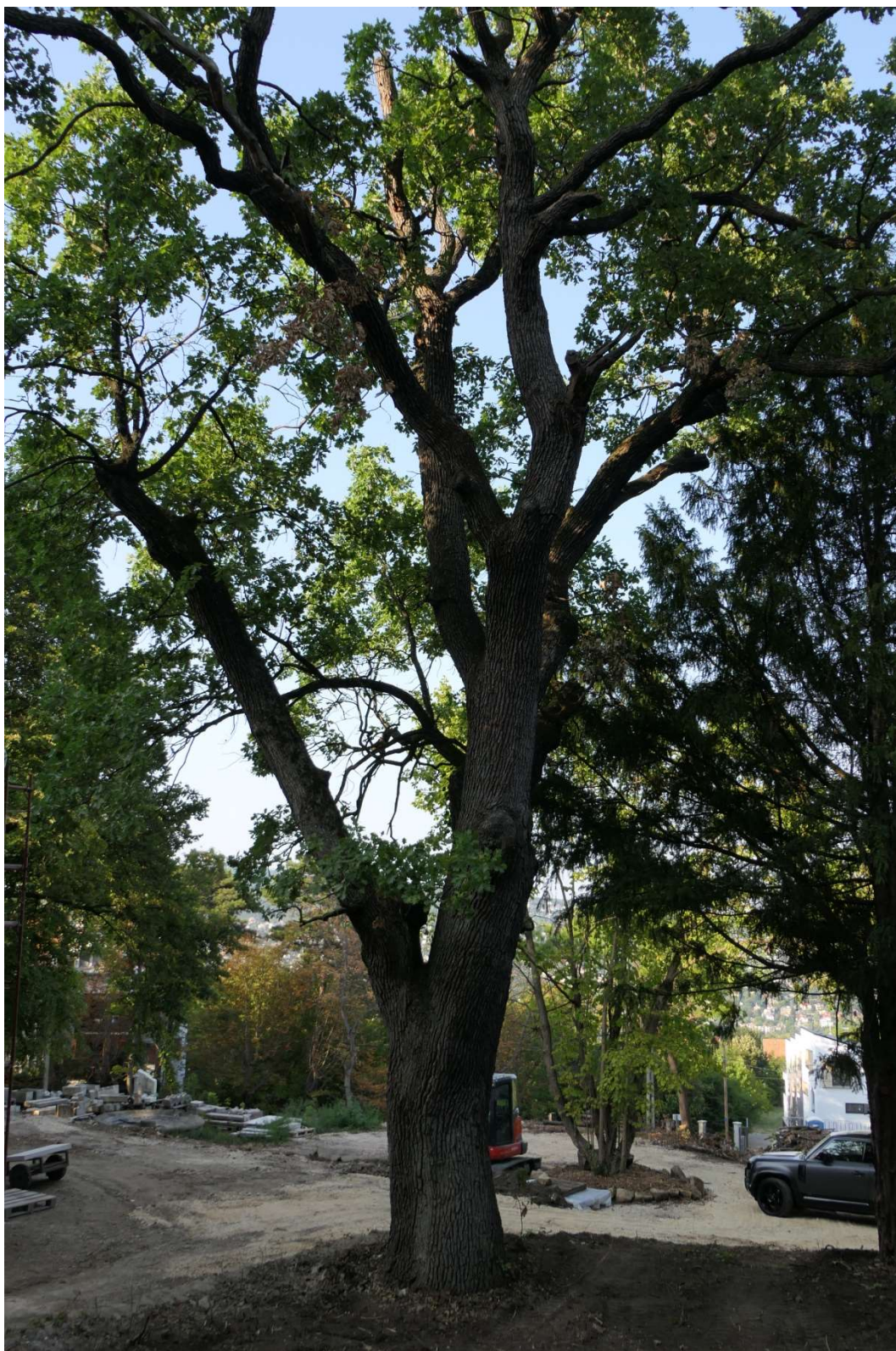
24. ábra: A terasz köveit elszállították restaurálásra. Balra egy kiszáradt középkorú ezüsfenyő (*Picea pungens*), jobbra egy középkorú, szép habitusú nagylevelű hárslé (*Tilia platyphyllos*) látható (HNG, 2023.01.18.)

25. ábra: A villa elől elbontott teraszhoz vezető lépcsősor helye a nagylevelű hárslé töve mellett. (HNG, 2022.08.25.)

26. ábra: A tövétől ágas tölgyamatuzsálem (*Quercus petraea*) a villa déli sarkánál, a támfal felett (HNG, 2022.08.25.)

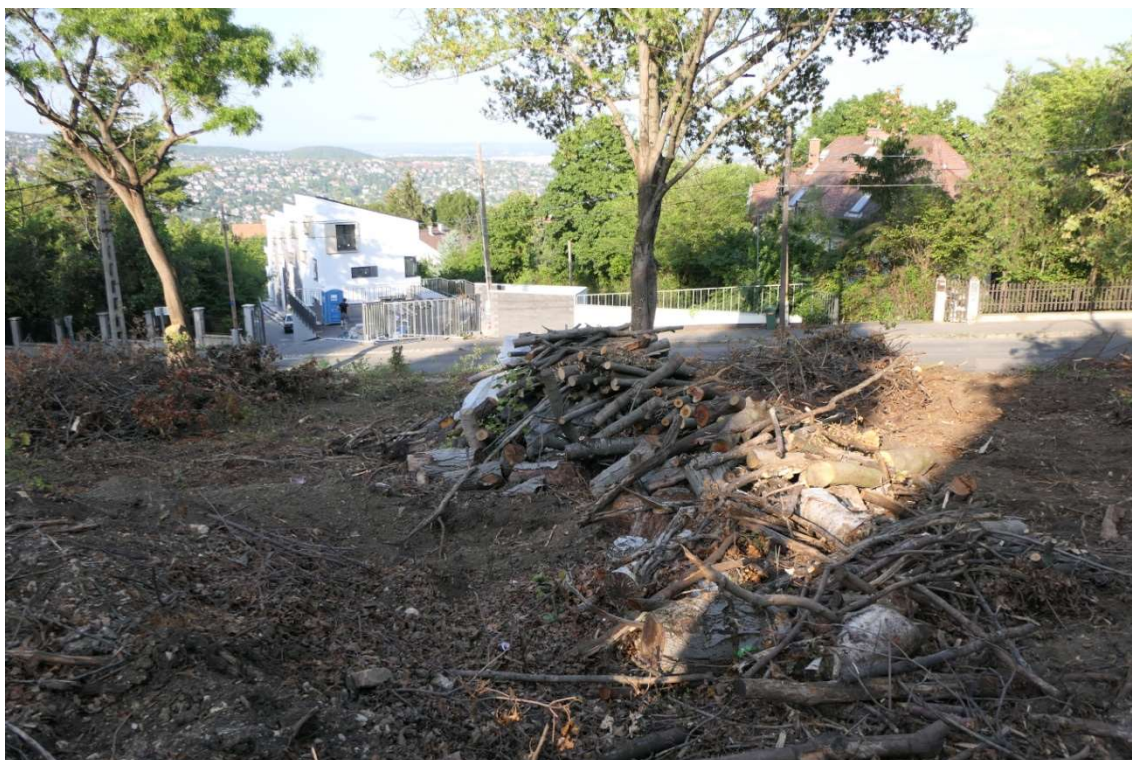
27. ábra: A tövétől ágas tölgyamatuzsálem (*Quercus petraea*) a villa déli sarkánál, a támfal felett; háttérben a Köztársasági Elnöki rezidencia betonkerítése (HNG, 2022.08.25.)

28. ábra: A tövétől villás tölgyamatuzsálem (*Quercus petraea*): 308 cm + 260 cm törzskerület (HNG, 2022.08.25.)

29. ábra: A villakert lepusztított gyümölcsöse és más, fiatalabb lombos fák maradványai
(HNG, 2022.08.25.)

30. ábra: Meghagyott japánakác (*Sophora japonica*) a Béla király út felőli telekhatáron
(HNG, 2022.08.25.)

31. ábra: Egy favágó által „faápolásban” részesített japánakác (*Sophora japonica*) a Béla király út felőli telekhatáron
(HNG, 2022.08.25.)

32. ábra: Idős kocsánytalan tölgy-iker (*Quercus petraea*) és nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*) a villa északi sarkánál, a terasz tövében
(HNG, 2023.01.18.)

33. ábra: Borostyán által megtámadott kocsánytalan tölgy-iker (*Quercus petraea*) a villa északi sarkánál, az elbontott szárazon rakott kőtámfal terasz tövében (HNG, 2023.01.18.)

34. ábra: Idős nagylevelű hársak (*Tilia platyphyllos*) a villa északi sarkánál, a terasz tövében; szemben a Bord Építész Stúdió által épített luxus lakópark – az egykori villakert helyén (HNG, 2023.01.18.)

35. ábra: A vadgesztenye-allé (*Aesculus hippocastanum*)
az Köztársasági Elnöki Rezidencia melletti nyugati oldalon
(HNG, 2022.08.25.)

36. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa és a környező táj kapcsolata; balra a János-hegy látszik
(HNG, 2024.04.21.)

37. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa és a környező táj kapcsolata; balra a Hármashatárhegy látható (HNG, 2024.04.21.)

38. ábra: A Vuk-Gerbeaud-villa és a környező táj kapcsolata; szemben a Duna látható (HNG, 2024.04.21.)

9.2.2. A TÖRTÉNETI ÉRTÉKŰ FÁK ÁLLAPOTFOTÓI

39. ábra: Az **1. sorsz.** közönséges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*)
a Bükkös út 2. felőli telekhatáron
(HNG, 2024.04.21.)

40. ábra: Az **2. sorsz.** közösleges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*)
a Bükkös út 2. felőli telekhatáron
(HNG, 2024.04.21.)

41. ábra: Az **3. sorsz.** közösleges japánakác (*Sophora japonica*)
a Béla király út 30/A felőli telekhatáron
(HNG, 2024.04.21.)

42. ábra: Az **4. sorsz.** magaskőris (*Fraxinus excelsior*)
a Béla király út 30/A felőli telekhatáron
(HNG, 2024.04.21.)

43. ábra: Az **5. sorsz.**, végnapjait élő kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*)
a Béla király út 30/A felőli telekhatár közelében
(HNG, 2024.04.21.)

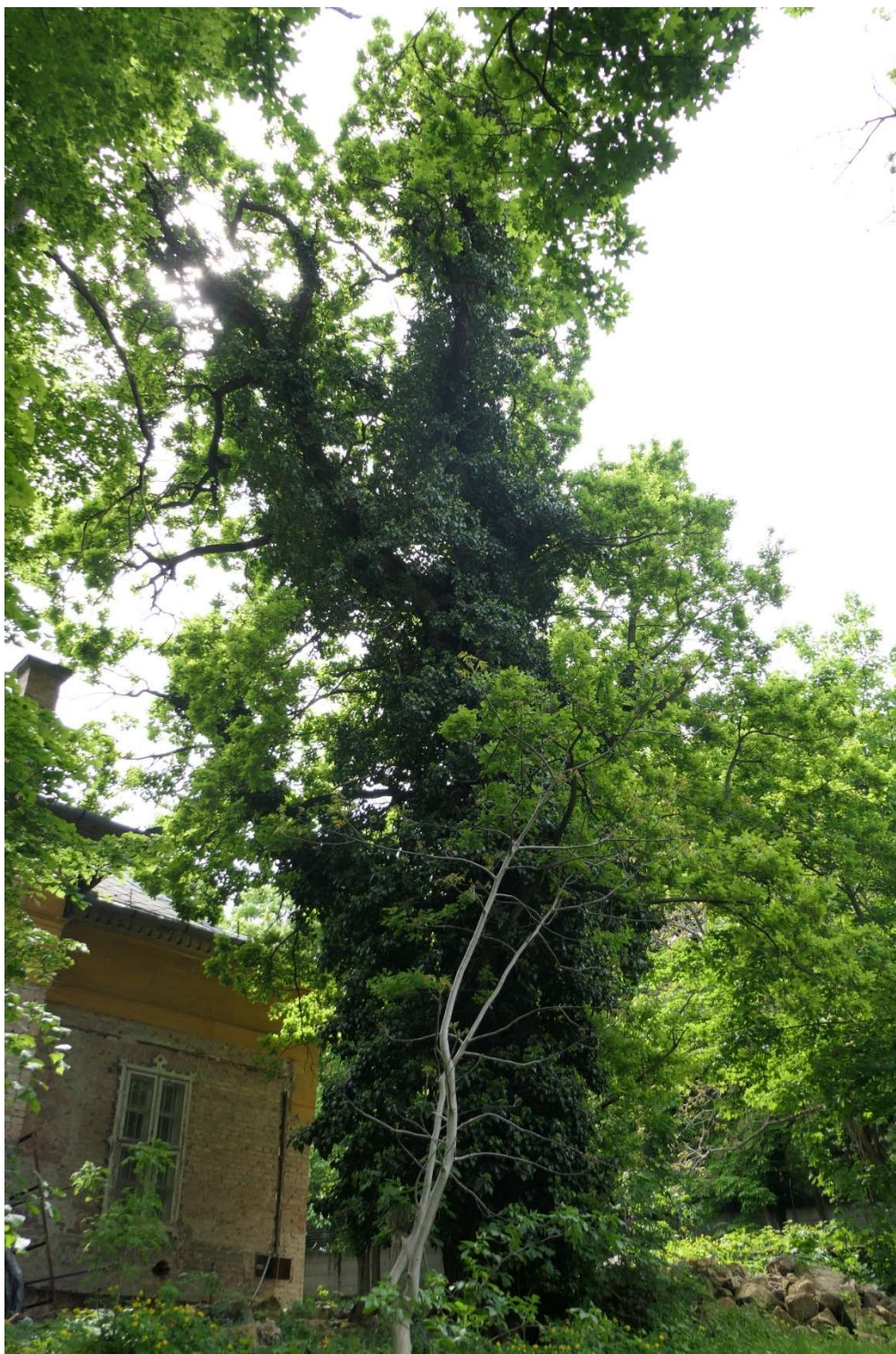
44. ábra: Az **6. sorsz.** korai juhar (*Acer platanoides*)
a Béla király út 30/A felőli telekhatár közelében
(HNG, 2024.04.21.)

45. ábra: Az **7. sorsz.**, villás, fakoppozott kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*)
a Vuk-Gerbeaud-villa délkeleti sarkánál
(HNG, 2024.04.21.)

46. ábra: Az **8. sorsz.** kocsánytalan tölgy-ikrek (*Quercus petraea*)
a Vuk-Gerbeaud-villa északnyugati sarkánál
(HNG, 2024.04.15.)

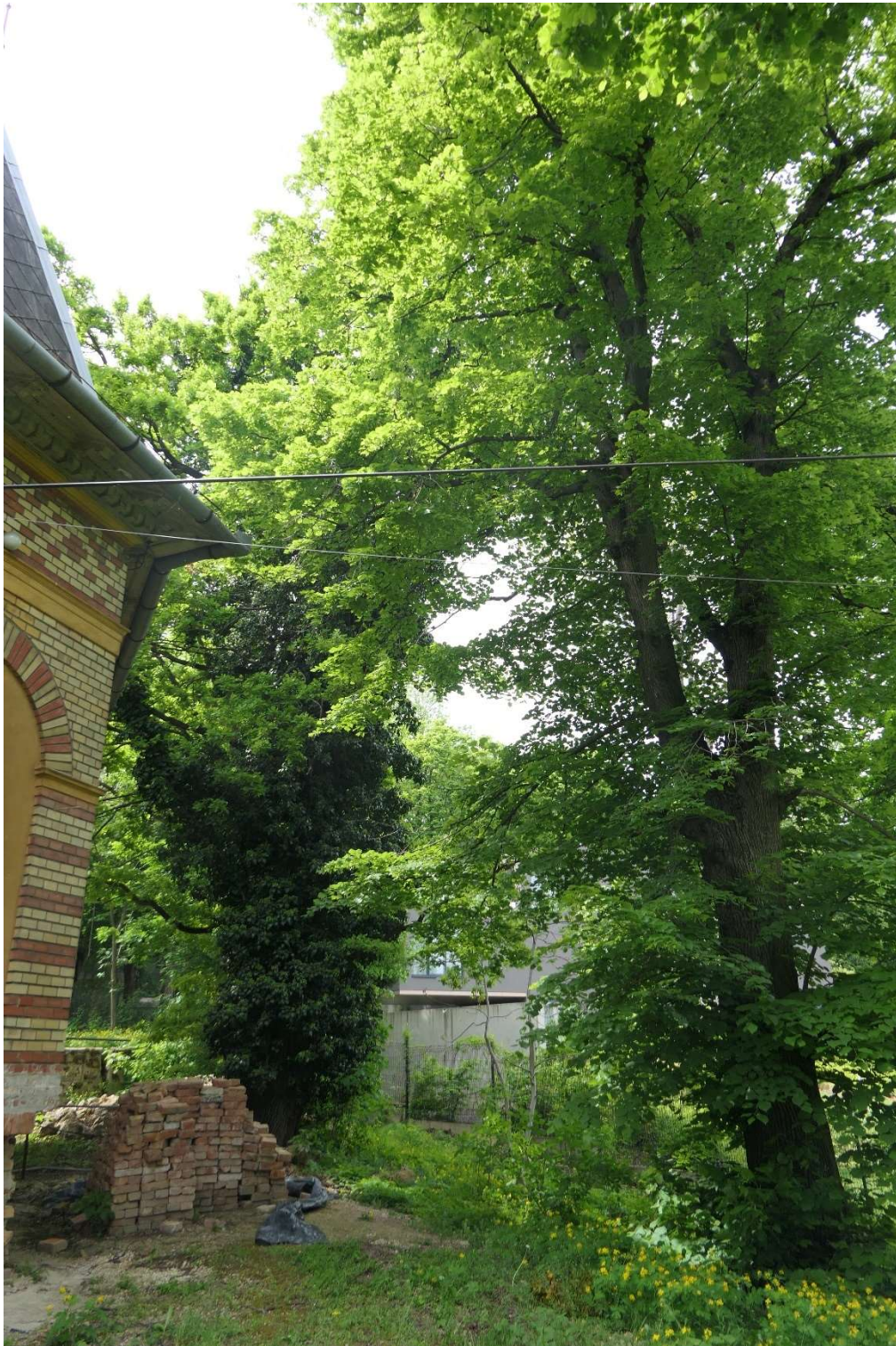
47. ábra: Az 9. sorsz. hármás elágazású, paraziták fertőzött kocsánytalan tölgyfa (*Quercus petraea*) az északi telekhatáron, a lakópark felé eső területen (HNG, 2024.04.15.)

48. ábra: Az **10. sorsz.** ferde törzsű magas kőris (*Fraxinus excelsiopr*)
a telek északi sarka közelében
(HNG, 2024.04.15.)

49. ábra: Az **11. sorsz.** nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*)
a villa északi sarkának közelében, az elbontott szárazon rakott kőtámfal tövében
(HNG, 2024.04.15.)

50. ábra: Egy másik, a **12. sorsz.** nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*)
a villa északi sarkának közelében, az elbontott szárazon rakott kőtámfal tövében
(HNG, 2024.04.15.)

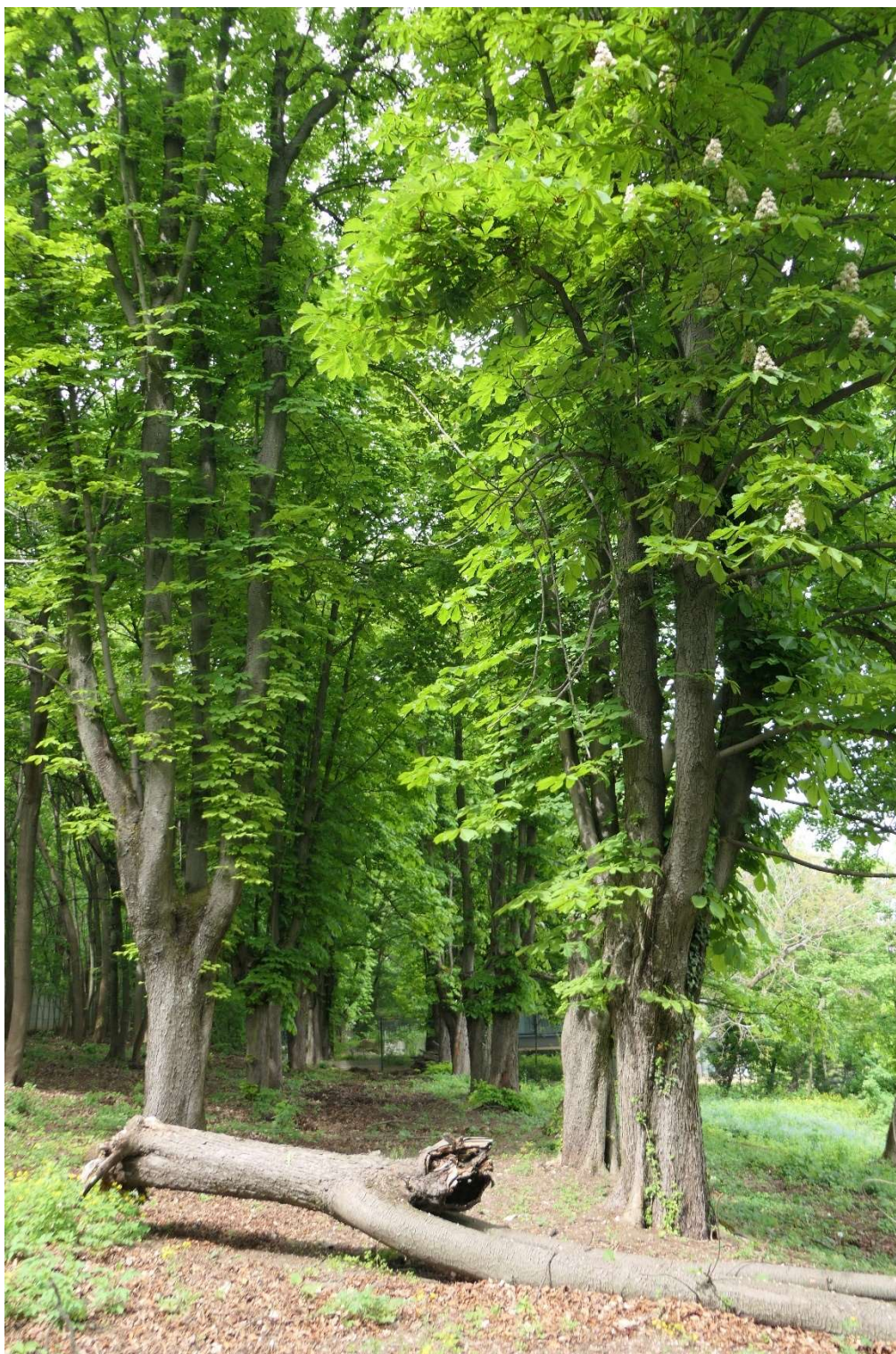
51. ábra: A **13. sorsz.** nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*)
a villához a díszmedencétől felvezető, nemrég ideiglenesen elbontott szárazon rakott tömbkő lépcső
északi oldalán, a szintén elbontott szárazon rakott kőtámfal tövében
(HNG, 2024.04.15.)

52. ábra: A **14. sorsz.** kiszáradt közönséges lucfenyő (*Picea abies*)
a villa murvás teraszát kerítő – egyelőre elbontott – szárazon rakott kőtámfal tövében
(HNG, 2024.04.15.)

53. ábra: A **15. sorsz.** leromlott állapotú, közönséges vadgesztenye-fasor (*Aesculus hippocastanum*) a villakert felső részén, a keleti telekhatáron, a Köztársasági Elnöki Rezidencia szomszédságban (HNG, 2024.04.15.)

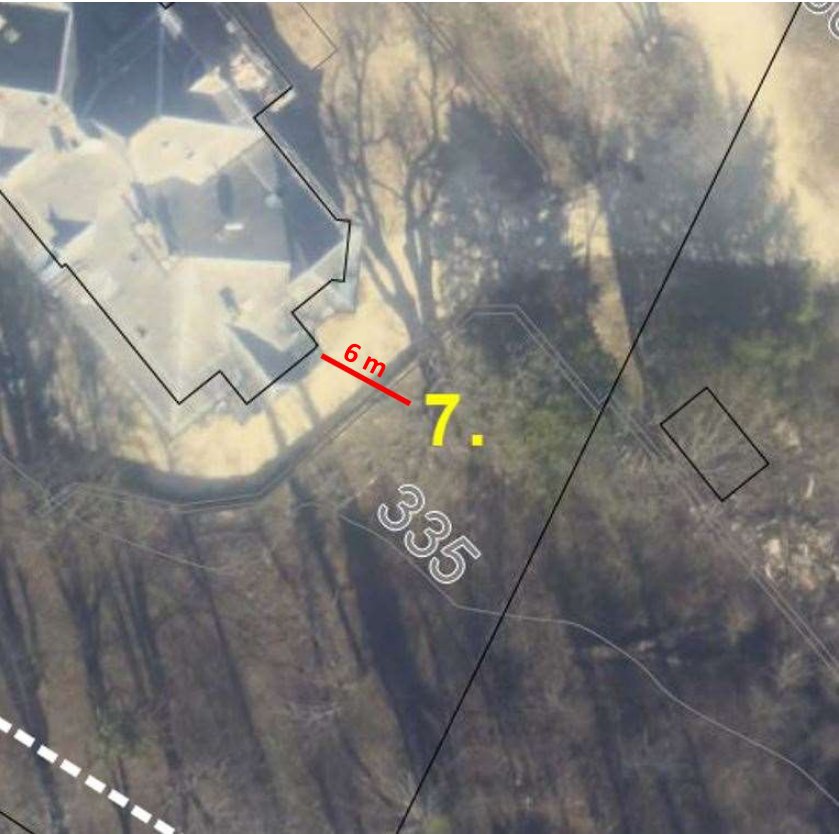
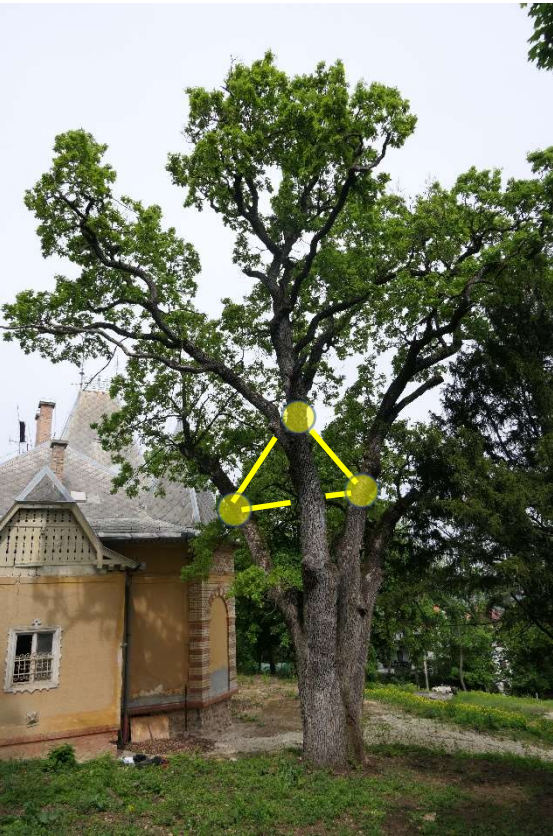

9.3. melléklet: A Vuk-Gerbeaud-villa kertjében álló, történeti értéket képviselő fák favizsgálati katasztere

Sorszám:	Magyar név:	Latin név:	Cím / helyrajzi szám:	GPS koordináta:	Műemléki törzsszám [azonosító]:	Építési övezet:	Törzskörméret:	Törzstámró:	Fa magassága:	Lombkorona átmérő:	Gyökérzet:	Gyökérnyak:	Törzs:	Odvasodás:	A koronaalap és a korona állapota:	Dendrológiai érték:	Élőhely minősége:	Becsült kor:	A fa értéke:	Statikai probléma / károsodásveszély:	Közmű:	Rovarkár:	Taplógomba-fertőzés:	Megjegyzés #1:	Megjegyzés #2:	Értékelés:	Faápolási javaslat:	Azonosító fotó(k):	Felmérés dátuma:
1.	Közönséges vadgesztenye	<i>Aesculus hippocastanum</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.463 E18 58.822	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	255 cm	81 cm	18 m	7 m	a Bükkös út szélesítésekor (több éve) sok vastag gyökeret elvágtak, amelyek odvasak	nem látható sérülés	többszörösen villás: 2,40 méteren ágazik kétfelé, majd a Bükkös út felőli törzs 4 méteren tovább kétfelé	nem érzékelhető	a lombvesztéség 11-25% közötti; száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek	95 év	28 722 656 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető; meredek részű tetején áll a fa	nem érinti; MATÁV légvezeték a törzstől egy méterre, kb. 5 méter magasságban	nem látható a törzson	nem látható a törzson	vas kerítésdarab belenőtt a törzsbe; Acer platanoides magonc a fa tövében	a fa telekhatáron kívül (Bükkös út) áll, de a villakert részét képezte	jó egészségi állapotú, kerttörténeti értékű idős fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés, sérült gyökök feltárása, kezelése	39. ábra	2024.04.21
2.	Közönséges vadgesztenye	<i>Aesculus hippocastanum</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.458 E18 58.842	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	112 + 101 cm	36 + 32 cm	10 m	6 m	a Bükkös út szélesítésekor (több éve) sok vastag gyökeret elvágtak	nem látható sérülés	villás: 40 cm-től, majd mind a két törzs fentebb ismét villásan elágazik	Bükkös út felőli törzs odvas	erős koronakárosodás (50% feletti); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai rosszak	41 év	516 563 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető; meredek részű tetején áll a fa	MATÁV légvezeték horgonya közel a gyökérnyakhoz	nem látható a törzson	nem látható a törzson	vas kerítésdarab belenőtt a törzsbe	a fa telekhatáron kívül (Bükkös út) áll, de a villakert részét képezte	gyenge egészségi állapotú fa	kívágás	40. ábra	2024.04.21
3.	Közönséges japánakác	<i>Sophora japonica syn. Styphnolobium japonicum</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.455 E18 58.852	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	256 cm	81 cm	17 m	10 m	talajlehoradás miatt sérülhettek kisebb gyökök (amikor a telekhatárt rendezték); 5-6 cm átm. főtögyökér a Béla király út felé	látható sérülés, a talajlehoradás miatt kiáll a földből; nektrás fertőzés feltételezhető	villás volt, de a nyugati oldalalt (műemlék villa felé eső részt) levágták; a keleti (Béla király útja felé eső) oldalon vízszintes repedés látható	nem érzékelhető	erős koronakárosodás (50% feletti); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	77 év	2 389 844 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető; lapos részben áll a fa	nem érinti; légvezeték 6-7 méter magasan (közvilágítás és MATÁV)	nem látható a törzson	nem látható a törzson	vas kerítésdarabok belenőttek a gyökérnyakba	sok vízajtás a gyökérnyak és a levágott ágcsomk körül	kerttörténetileg értékes, de gyenge egészségi állapotú fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés; romló egészségi állapotú, idővel kivágandó, fajazonosan pótlandó taxon	41. ábra	2024.04.21
4.	Magas kőris	<i>Fraxinus excelsior</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.449 E18 58.856	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	146 + 164 cm	46 + 52 cm	17 m	14 m	főtögyökér a Béla király út felé	nem látható sérülés	villás; kéregserülés a nyugati villa nyugati oldalán (műemlék villa felé)	nem érzékelhető	jelentős lombvesztés (25-50%-ban); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	közepesen értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	47 év	2 297 813 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető; lapos részben áll a fa	nem érinti; légvezeték 6-7 méter magasan (közvilágítás és MATÁV)	ellipszis alakú lyukak (cincér?)	nem látható a törzson		jó egészségi állapotú fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés, kéregserülés kezelése	42. ábra	2024.04.21	
5.	Kocsánytalan tölgy	<i>Quercus petraea</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.428 E18 58.851	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	283 cm	90 cm	10 m	5 m	nem látható jelenség	bocskoros megvastagodás	nem látható jelenség	nem látható, de feltételezhetően teljesen odvas	elhalt korona, szinte teljes lombvesztés; csak két ága él	értékes	A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek	90 év	0 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson	erősen vihkáros, nagyrészt kiszáradt taxon	talpon majdnem teljesen elhalt, kerttörténeti értékű famatuszálem	komplex faápolás; romló egészségi állapotú, idővel kivágandó, fajazonosan pótlandó taxon	43. ábra	2024.04.21	
6.	Korai juhar	<i>Acer platanoides</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.434 E18 58.852	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	119 + 143 cm	38 + 46 cm	13 m	10 m	talajlehoradás miatt sérültek egyes gyökök (amikor a gyümölcsös kivágták)	nem látható sérülés	villás; a villa alatt erősen kidomborodó szövetek	nem érzékelhető	a lombvesztéség 11-25% közötti; fagyönggyel fertőzött	átlagosnál kevésbé értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	40 év	2 137 500 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson	3 nagyobb fagyöngy telep fedezhető fel a fán	jó egészségi állapotú fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés; fagyöngyök eltávolítása sürgősen	44. ábra	2024.04.21	
7.	Kocsánytalan tölgy	<i>Quercus petraea</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.432 E18 58.826	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	473 cm (40 cm-en a villa alatt); 253 (ÉK-i villa, 130 cm-en) + 294 cm (DNY-i villa, 160 cm-en)	130 cm (40 cm-en a villa alatt); 80,5 cm (ÉK-i villa, 130 cm-en) + 90,5 cm (DNY-i villa, 160 cm-en)	15 m	9 m	a fa északnyugati (villa felőli) oldalán egy alacsony, szárazon rakott kőtámfal akadályozhatta a gyökök növekedését	kisebb sérülés látható a délnyugati (Közt. Elnöki Rez. felőli) oldalon; a villás törzs töve 85%-ban korhadt	villás; töve fölött 50 cm-rel elágazó; a villa alatt törzs 85%-a elkorhadt, a nyugati törzs közel 50%-a korhadt; a keleti törzs 10%-ban korhadt; hosszirányú repedések és korhadás a nyugati törzson.	kritikus mértékű odvasodás (lásd Fakopp 3D mérés eredménye)	erős koronakárosodás (50% feletti); korhadt vázágak; sok letört vagy levágott vázág helyén bekorhadás látható	értékes	A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek	130 év	5 700 000 Ft	összeomlás-veszély, északi vázága a műemlék villát veszélyeztettil	nem érinti	számos	nem látható a törzson	erősen vihkáros fa; az északnyugati (villa felőli) oldal felől szárazon rakott kőtámfal határolja; madárodúk	Részletes értékelés külön fejezetpontban és mellékletben (mintalap)!	gyenge egészségi állapotú, jelentős kerttörténeti értékű famatuszálem	komplex faápolás; a három vázág széthullásának kiegészítése Cobra-kötéssel, statikai tervezés alapján	45. ábra	2024.04.15
8.	Kocsánytalan tölgy	<i>Quercus petraea</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.441 E18 58.801	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	300 + 274 cm	95 + 87 cm	17 m	8 m	nem látható jelenség	nem látható sérülés	ikertörzsről egyed; borostyánnal erősen fertőzött	odvas (gumikalapáccsal hallható)	erős koronakárosodás (50% feletti); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek	130 év	17 100 000 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson	az elbontott szárazon rakott kőtámfal szikláit a fa tövéhez borították	viszonylag jó egészségi állapotú, jelentős kerttörténeti értékű famatuszálem	komplex faápolás; borostyán eltávolítása sürgősen	46. ábra	2024.04.15	
9.	Kocsánytalan tölgy	<i>Quercus petraea</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.454 E18 58.811	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	308 cm	98 cm	20 m	14 m	nem látható jelenség	kisebb sérülés látható a délnyugati oldalon, felette tapló	kb. 3 méter magasan hármasan elágazó	odvas (gumikalapáccsal hallható)	jelentős lombvesztés (25-50%-ban); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	93 év	15 675 000 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	láthatós (Phellinus igniarius , parázstapló)		alapvetően jó egészségi állapotúnak látszó, jelentős kerttörténeti értékű famatuszálem	csúcsszáradt ágak eltávolítása, koronakönnnyítés; fakopp 3D vizsgálat; odúkezelés; taplófertőzés mértékének vizsgálata	47. ábra	2024.04.15	
10.	Magas kőris	<i>Fraxinus excelsior</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.458 E18 58.822	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	217 cm	69 cm	18 m	13 m	nem látható jelenség	nem látható sérülés	ferde	nem érzékelhető	a lombvesztéség 11-25% közötti; egészséges, elliptikus; száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	66 év	12 424 219 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson	régóta ferde a fa	jó egészségi állapotú, idős fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés	48. ábra	2024.04.21	
11.	Nagylevelű hárs	<i>Tilia platyphyllos</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.446 E18 58.807	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	266 cm	85 cm	16 m	13 m	nem látható jelenség, de egy szárazon rakott támfal tövéből nőtt ki (a támfalat két éve elbontották)	nem látható sérülés	fajra jellemző, magasan villás	odvas (gumikalapáccsal hallható)	a lombvesztéség 11-25% közötti; egészséges, fajra jellemző, de kissé felkopaszodott	értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	81 év	23 111 719 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson	az elbontott szárazon rakott kőtámfal egy-egy sziklája belenőtt a törzsbe	jó egészségi állapotú, kerttörténeti értékű fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés	49. ábra	2024.04.15	
12.	Nagylevelű hárs	<i>Tilia platyphyllos</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.448 E18 58.812	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	213 cm	68 cm	16 m	13 m	nem látható jelenség, de egy szárazon rakott támfal tövéből nőtt ki (a támfalat két éve elbontották)	nem látható sérülés	fajra jellemző, magasan villás	odvas (gumikalapáccsal hallható)	a lombvesztéség 11-25% közötti; egészséges, fajra jellemző, de kissé felkopaszodott	értékes	A fa élőhelyi adottságai jók	65 év	16 031 250 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson		jó egészségi állapotú, kerttörténeti értékű fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés	50. ábra	2024.04.15	
13.	Nagylevelű hárs	<i>Tilia platyphyllos</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.442 E18 58.823	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	220 cm	70 cm	16 m	15 m	nem látható jelenség, de egy szárazon rakott támfal és a villa alatti teraszra levezető tömbök-lépcsősor tövéből nőtt ki (a támfalat és a felépítőket kűt éve elbontották)	nem látható sérülés	fajra jellemző, 2 m magasan villás	nem érzékelhető	a korona formája ép, a lombvesztéség nem haladja meg a 10%-ot; fajra jellemző, szép sátorozó lombzat	értékes	A fa élőhelyi adottságai kiválóak	64 év	27 550 000 Ft	szemrevételezéssel nem érzékelhető	nem érinti	nem látható a törzson	nem látható a törzson		kiváló egészségi állapotú, kerttörténeti értékű fa	száraz ágak eltávolítása, sebbezelés	51. ábra	2024.04.15	
14.	Közönséges lucfenyő	<i>Picea abies</i>	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.445 E18 58.817	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	140 cm	45 cm	18 m	3 m	kiszáradt	kiszáradt	kiszáradt; a sudár magasan fent hangvillaszerűen kettéágazó	nem érzékelhető	elhalt korona, szinte teljes lombvesztés; kiszáradt	értékes	A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek	45 év	0 Ft	kidőlés-veszély, műemlék villát veszélyeztettheti!	nem érinti	szúvasodás	nem látható a törzson	viharkáros fa (sugár fent eltört, kettéágazott)	kiszáradt fa	kívágás	52. ábra	2024.04.15	
15.	Közönséges vadgesztenye kettős fásor	<i>Aesculus hippocastanum</i> kettős fásor	Budapest 12. ker., Béla Király út 30/A - Bükkös út 2., hrsz. 9534/8	N47 30.430 E18 58.793	16372 [18985]	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2	15x 150-200 cm	15x 40-60 cm	átl. 12 m	átl. 5 m	nem látható jelenség ill. kiszáradt	változatos	jellemzően villás, erős kéregvesztés, kiszáradás	szinten az összes egyeden látható közepes vagy erős mértékben	erős koronakárosodás (50% feletti); száraz ágak, ágvégek (csúcsszáradás)	értékes	A fa élőhelyi adottságai rosszak	átlag 61 év	23 156 250 Ft (15x 1 543 750 Ft)	több egyed már kidőlt, de többsége még áll; nem jelent veszélyt az épületre	nem érinti	sokféle	látható	sok a vihkáros egyed; folyamatos aknázómosoly károsítás	az egymástól 4 méteres tőtávolságba ültetett egyedek elnyomhatták egymást; fenntartáshiány	jelentős kert- és helytörténeti értékű kettős fásor (allé)	romló egészségi állapotú, idővel kivágandó, fajazonosan pótlandó fásor; aknázómosoly elleni rendszeres permetezés vagy injektálással esetleg felújítható	53. ábra	2024.04.15

9.4. melléklet: VUK-GERBEAUD-VILLA KERTJE, Vizuális és akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat, kockázatelemzés és ápolási javaslat műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével (MINTA ADATLAP)

Megrendelő: kutatási céllal készült (szakdolgozat)	
INGATLAN / MŰEMLÉK ADATAI:	
Helység, cím:	Budapest, XII. kerület, Béla király útja 30/A – Bükkös út 2.
Helyrajzi szám:	9534/8
Építési övezet:	KÉSZ: Lke-3/ÉK-2
Műemlék neve:	Vuk-Gerbeaud-villa és kertje
Műemléki törzsszám:	16372
Műemléki azonosító:	18985
Védettség kat. (bírság):	védett műemlék (II. bírság kategória)
Védettség jogi jellege:	műemlék
Villa építéstört. adatai:	tervezte Kallina Mór (1887, historizáló-szecessziós)
Kert művészeti stílusa:	tájképi kert
Kert mérete, jelenkori [eredeti]:	52 x 86 m, 4400 m² [1,2 ha]
Kert tengerszint feletti magassága:	339 m => 324 m
Kert kitétsége, lejtése (%):	DDNY-ről ÉÉK-i irányba egyenletesen lejt (15%; terasz)
FA ADATAI:	
Fa kódja:	7.
Fafaj (magyar):	Kocsánytalan tölgy
Fafaj (latin):	Quercus petraea
GPS koo. (t. f. mag.):	N47 30.432 E18 58.826 (334,50 m)
Fa elhelyezkedése:	a védett épület déli sarkától 6 m-re
Fa magasság:	15 m
Törzs magasság:	50 cm (elágazás)
Törzskerület 40 cm-en:	473 cm (villa alatt)
Törzsátmérő 40 cm-en:	130 cm (villa alatt)
Lombkorona átmérő:	9 m
Dendrológiai érték:	értékes
Műemléki érték:	kimagasló történeti értékű szoliter fa
Megjegyzés:	10+ éve koronaalakító metszésben részesült

Javasolt Cobra-kötés a három vázág összefogására a műemléképület D-i, ólomüvegablakos toldalékának, oromzatos fedél-székének védelme érdekében. Statikai elemzés és terv után pontosítandó! (jobbra fenti ábra)

Helyszínrajz: a vizsgált kocsánytalan tölgyfa pozíciója a kertben, 2023

Archív légifotó: a vizsgált kocsánytalan tölgyfa a villa délkeleti sarkán helyezkedik el, 1963 (Fentrol.hu, 1963_0128_3826)

A vizsgálat ideje: 2024.04.15.

Felvételező: Hajdu-Nagy Gergely PhD okl. tájépítésmérnök K 01-5246
műemléki szakértő történeti kertek szakterületen 21-0238
Fakopp 3D: Fonai László okl. kertésszmérnök
MFE minősített faápoló FV-18/037
Elérhetőség: hajdu.nagy.gergely@gmail.com; tel.: +36 XX XXX XXXX

A fa általános állapota:	
A gyökérzet és a gyökérnyak állapota	
Radó EU-s favizsgálati értékszám:	2
Gyökérzetén és/vagy a gyökérnyakon látható erős felszíni károsodás, jelentősen kedvezőtlen termőhelyen.	
A fa északnyugati (villa felőli) oldalán egy alacsony, szárazon rakott kőtámfal akadályozhatta a gyökerek növekedését. A gyökerek nagy része valószínűleg korhadt a statikai zónán belül. A gyökérnyakon kisebb sérülés látható a délnyugati (Közt. Elnöki Rez. felőli) oldalon. A villás törzs töve 85%-ban korhadt.	
A törzs állapota	
Radó EU-s favizsgálati értékszám:	2
A törzs erős károsodása (több nagyfelületű seb, mély bekorhadások).	
Villás; a fa töve fölött 50 cm-rel elágazó; a villa alatti törzs 85%-a elkorhadt, a nyugati törzs közel 50%-a korhadt, a keleti törzs 10%-ban korhadt; hosszirányú repedések és korhadás a nyugati törzsön. Kritikus mértékű odvasodás (lásd Fakopp 3D mérés eredménye).	
A koronaalap és a korona állapota	
Radó EU-s favizsgálati értékszám:	2
Erős koronakárosodás (50% felett).	
Korhadt vázágak; sok letört vagy levágott vázág helyén bekorhadás látható. Viharkáros fa.	
A fa ápoltságának mértéke	
Radó EU-s favizsgálati értékszám:	1
A fa elhanyagolt állapotban van (rajta ápolási munkát nagy valószínűséggel még egyáltalán nem, vagy nagyon hosszú ideje nem végeztek).	
A fa egészségi állapota és életképessége	
Radó EU-s favizsgálati értékszám:	3
Egy évtizeden belül lecserélendő	
A fa általános állapot mutatója:	
40%	
Egyéb:	
Közmű: nem érinti a fát	
Rovarkár: cincérek és más rovarok	
Gombakárosítás: taplógomba termőtest nem látható, de barna korhasztás zajlik az odúkban	
Mikroélőhelyek: harkály (énekesmadár) odúk	

Megjegyzés:

A műemléki védelem alatt álló Vuk-Gerbeaud-villa kertjének egyik utolsó, kimagasló történeti értékű szoliter faegyede, amely elhelyezkedése folytán a kert térszerkezetében, térszervezésében és jelentős értéket képvisel. A villával egyidős lehet. A fatörzs villás elágazását egy korai sudártörés vagy más külső hatás okozhatta. Ápolása, megtartása műemlékvédelmi szempontból indokolt cél!

A vizsgálat ideje: 2024.04.15.

A fa biztonságát befolyásoló tényezők:	
A fa statikai állapota	
Kitérés a függőlegestől	
Kitérés iránya: észak	
Kitérés mértéke: jelentős	
A fa kitérése nagymértékű, fokozott kockázati tényezőt jelent	
Súlypont eltolódás	
Súlypont eltolódás mértéke: 1,5-1,5 m	
A fa kockázatelemzését befolyásoló tényezők:	
Fa elhelyezkedése: szoliter	Értékszám: 1
A fa környezete	Értékszám: 3
A fa környezetében néhány (1-2) épített elem van.	
Ezek: villaépület, támfal	
A fa élőhelyének minősége	Értékszám: 3
A fa élőhelyi adottságai még megfelelőek.	
Környezeti veszélyeztetettség	Értékszám: 3
A fa a környezetét időszakosan veszélyeztetheti.	
A fa kockázatarányos biztonsági mutatója:	56%
A fa számított értéke:	
5 700 000 Ft	
A fa számított kora:	
130 év	
A fa számított értéke az elvégzett kezelések után*: 10 860000 Ft	
A fa helyzete műemléki érték védelmének szempontjai alapján	
A fa dőlési sugarában védett műemléki érték található:	igen
A fa ág törési sugarában védett műemléki érték található:	igen
A fa gyökérzete műemléki értéket veszélyeztet:	nem
A fa termése, levélzete veszélyezteti a műemléki értéket:	nem
A fát veszélyezteti a védett műemléki értéken tervezett beruházás/felújítás:	igen
Egyedi favédelmi terv készítése szükséges-e?	nem
Kezelési javaslat:	
Új Fakopp 3D vizsgálat elvégzése 12 érzékelővel és 12 plusz vasszőggyel, mivel irreguláris a törzs alakja, és nem elliptikus.	
Komplex faápolás; a három vázág széthullásának késleltetése	
Cobra-kötéssel, statikai tervezés alapján. *: lásd szakdolgozat 5. pont	

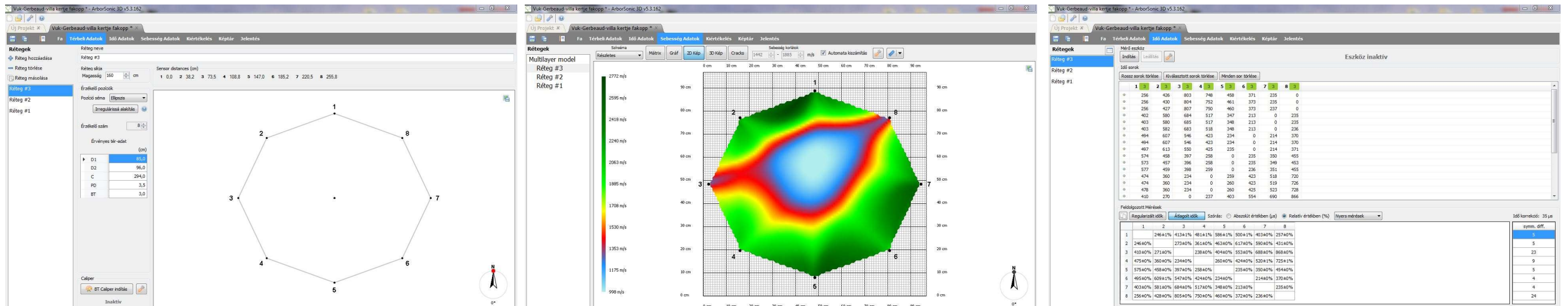

Felvételező: Hajdu-Nagy Gergely PhD okl. tájépítésmérnök K 01-5246
műemléki szakértő történeti kertek szakterületen 21-0238

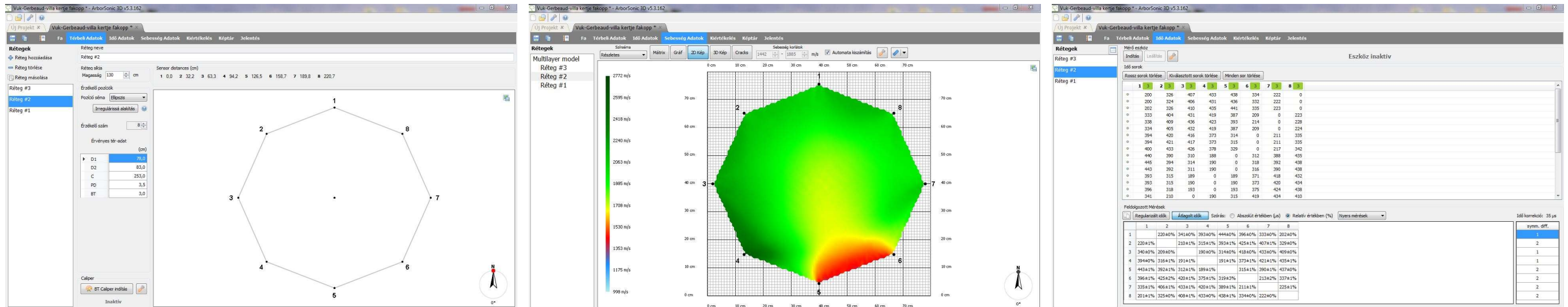
Fakopp 3D: Fonai László okl. kertézmérnök
MFE minősített faápoló FV-18/037

Elérhetőség: hajdu.nagy.gergely@gmail.com; tel.: +36 XX XXX XXXX

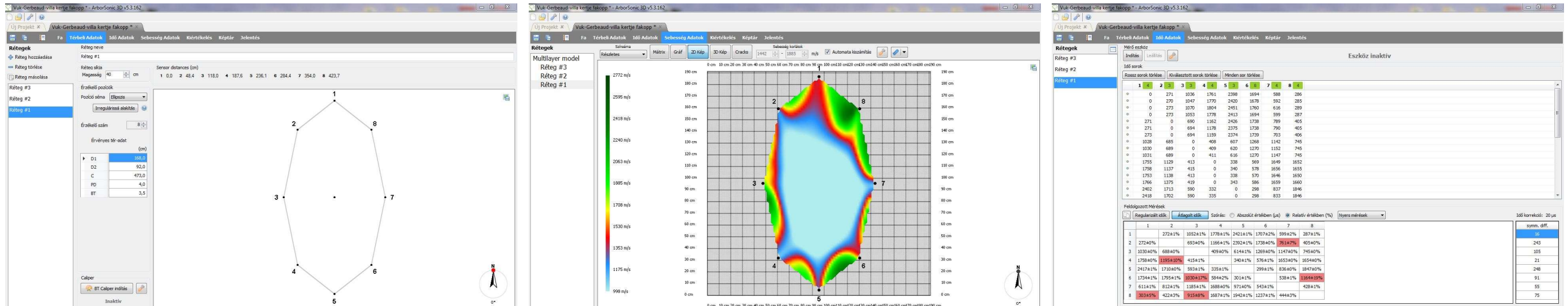
9.4. melléklet: VUK-GERBEAUD-VILLA KERTJE, Vizuális és akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat, kockázatelemzés és ápolási javaslat műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével (MINTA ADATLAP)

A fa DNY-i villájának (3. réteg) akusztikus tomográfiai vizsgálatának eredménye 160 cm magasságban [Fakopp 3D, 8 érzékelő]: térbeli adatok (ellipszis); sebesség adatok, 2D kép (üreg kimutatása, kb. 40% keresztmetszet csökkenés); idő adatok

A fa ÉK-i villájának (2. réteg) akusztikus tomográfiai vizsgálatának eredménye 130 cm magasságban [Fakopp 3D, 8 érzékelő]: térbeli adatok (ellipszis); sebesség adatok, 2D kép (oldalkorhadás kimutatása); idő adatok

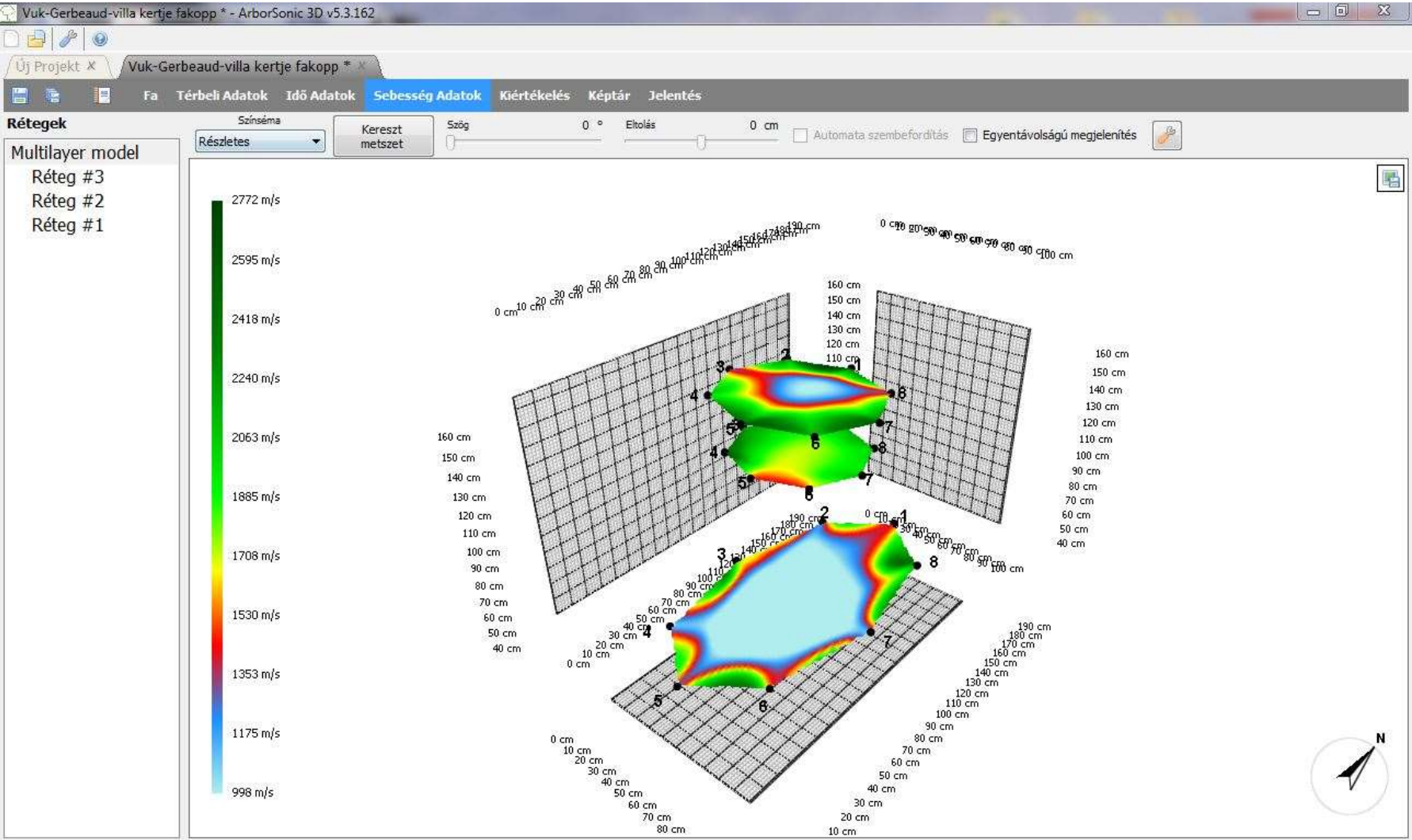

A fa villás törzsének a gyökérnyak feletti (1. réteg) akusztikus tomográfiai vizsgálatának eredménye 40 cm magasságban [Fakopp 3D, 8 érzékelő]: térbeli adatok (ellipszis); sebesség adatok, 2D kép (óriási üreg kimutatása); idő adatok

A vizsgálat ideje: 2024.04.15.

Felvételező: Hajdu-Nagy Gergely PhD okl. tájépítésmérnök K 01-5246, műemléki szakértő történeti kertek szakterületen 21-0238; Fakopp 3D: Fonai László okl. kertézmérnök, MFE minősített faápoló FV-18/037; Elérhetőség: e-mail, telefonszám

9.4. melléklet: VUK-GERBEAUD-VILLA KERTJE, Vizuális és akusztikus tomográfiai (Fakopp 3D) vizsgálat, kockázatelemzés és ápolási javaslat műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével (MINTA ADATLAP)

A fa villás törzsének akusztikus tomográfiai vizsgálatának eredménye [Fakopp 3D, 8 érzékelő]: 1., 2., 3. réteg keresztmetszete, térbeli egyhelyezkedésük

Készülődés az akusztikus tomográfiai vizsgálatra, 8 érzékelővel

A gyökérnyak bekorhadása a fa DNY-i tövénél

Leszáradó ágcsont

Korábbi, 10 évnél minden bizonnyal régebbi faápolás nyoma

Fentről korhadó vázág a fa ÉK-i villája felett kb. 5 m magasan

A vizsgálat ideje: 2024.04.15.

Felvételező: Hajdu-Nagy Gergely PhD okl. tájépítésmérnök K 01-5246, műemléki szakértő történeti kertek szakterületen 21-0238; Fakopp 3D: Fonai László okl. kertésmérnök, MFE minősített faápoló FV-18/037; Elérhetőség: e-mail, telefonszám

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Dr. Hajdu-Nagy Gergely
A Hallgató Neptun kódja: QUQZJA
A dolgozat címe: TÖRTÉNETI FAMATUZSÁLEMEK A BUDAI-HEGYVIDÉK
VILLAKERTJEIBEN – A VUK-GERBEAUD-VILLA VÉDETT
KERTJE
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti
Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: Budapest, 2024. év 11. hó 04. nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Dr. Hajdu-Nagy Gergely (hallgató Neptun azonosítója: QUQZJA) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Budapest, 2024.11.04.

belső konzulens